

Torsdagen den
1 april 1982

*Om viseringsfri-
hetsavtalen mellan
Sverige och Polen*

1981/82:114

Torsdagen den 1 april fm.

Kl. 12.00

1 § Justerades protokollen för den 24 mars.

2 § Talmannen meddelade att ansökan om ledighet från uppdraget som riksdagsledamot inkommit

dels från Gösta Andersson för tiden den 13 april–den 16 maj av personliga skäl,

dels från Britt Mogård för tiden den 14 april–den 4 juni på grund av enskilda angelägenheter och

dels från Stina Eliasson för tiden den 19 april–den 19 maj på grund av deltagande som ombud vid allmänna kyrkomötet.

Kammaren biföll dessa ansökningar.

Talmannen anmälde att följande ersättare skulle tjänstgöra i stället för resp. ledamöter, nämligen

Åke Svensson (c) för Gösta Andersson,

Allan Ekström (m) för Britt Mogård och

Erik Egervärn (c) för Stina Eliasson.

3 § Svar på fråga 1981/82:285 om viseringsfrihetsavtalen mellan Sverige och Polen

Anf. 1 Utrikesministern OLA ULLSTEN:

Herr talman! Carl Bildt har frågat mig om regeringen avser att låta nuvarande ensidiga tillämpning av viseringsfrihetsavtalen mellan Sverige och Polen permanentas.

I samband med att undantagstillstånd infördes i Polen den 13 december 1981, beslöt Polen att t. v. sätta 1974 års svensk-polska viseringsfrihetsavtal ur kraft. Detta innebar alltså att svenska medborgare på nytt blev underkastade viseringstvång vid inresa i Polen.

*Om viseringsfri-
hetsavtalen mellan
Sverige och Polen*

Åtgärden vidtogs under åberopande av artikel 6 i avtalet, där det sägs att vardera parten tillfälligt kan suspendera tillämpningen av avtalet av hänsyn till den allmänna ordningen eller statens säkerhet. Det polska beslutet innebär således inte att avtalet har upphört att gälla. Beslutet bör rimligen tolkas på så sätt, att man från polsk sida har för avsikt att senare återinföra viseringsfrihet för svenska medborgare.

Det är angeläget att Sverige värnar om de principer om fri samfärdsel mellan länder som ömsesidiga viseringsfrihetsavtal är ett uttryck för. Regeringen anser det t. v. inte vara påkallat att införa viseringstvång för polska medborgare för inresa i Sverige. Samtidigt vill jag framhålla att regeringen fördömer alla försök av de polska myndigheterna att genom påtryckningar förmå människor att mot sin vilja lämna sitt land.

Anf. 2 CARL BILDT (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka utrikesministern för svaret.

Efter införandet av undantagstillståndet i Polen den 13 december meddelade den polska regeringen att man ensidigt upphävde tillämpningen av viseringsfrihetsavtalet. Den svenska regeringen beslöt att icke vidta samma åtgärd, sannolikt i den förhoppningen att den polska åtgärden skulle bli av mera kortvarig natur. Jag har i och för sig ingen erinran att rikta mot det beslut som regeringen då fattade.

Men i dag är läget med all sannolikhet annorlunda. Det är alldeles klart att Polen under överskådlig tid icke avser att återinföra viseringsfrihet för svenska medborgare. Det står dessutom alldeles klart att man ytterligt nog kommer att kontrollera polska medborgares utlandsresor. Man har t. ex. annullerat samtliga äldre pass, och för utrikesresor krävs nu såväl nya pass som tillstånd i det aktuella fallet av de polska myndigheterna. Det finns således knappast några förutsättningar för att man under överskådlig tid skulle kunna återgå till den, med tanke på omständigheterna, ganska fria rörelse över gränserna som vi faktiskt hade under ett antal år före den 13 december förra året.

Till detta skall läggas – och det är allvarligt – att den polska regimen nu förefaller att vilja utnyttja viseringsfriheten i Sverige till att använda vårt land som avstjäpningsplats för personer som av den ena eller den andra anledningen är misshagliga i Polen. Det kan röra sig om zigenare, som det gjorde nu senast, och i det fallet har utrikesministern uttalat sig mycket skarpt. Det kan också röra sig om personer som man av politiska skäl vill bli av med och vilka man därför berövar deras papper och helt enkelt sätter på ett flygplan eller en båt destinerad till Sverige.

Ett återinförande av viseringsskyldigheten kommer icke att helt kunna förhindra polska övergrepp av denna typ. Men det reser utan tvivel ytterligare en spärr för de polska myndigheterna och gör det mindre frestande att på detta ytterligt obehagliga sätt använda just Sverige som avstjäpningsplats. Den svenska regeringen får dessutom större möjligheter att förhindra och påtala en dylik hantering.

Torsdagen den
1 april 1982

*Om viseringsfri-
hetsavtalen mellan
Sverige och Polen*

När jag ställde denna fråga för ett bra tag sedan var dessa problem inte speciellt akuta. I dag finns det en risk att de blir det. Jag tror dessutom att andra problem kan uppkomma längre fram – jag återkommer till detta – om vi har en fortsatt ensidig tillämpning av detta avtal. Utan att uttrycka mig alltför hårt vill jag säga att jag anser att regeringen vid lämpligt tillfälle skall överväga att återinföra en jämställd tillämpning av viseringsfrihetsavtalet – om denna formulering kan tillåtas.

Anf. 3 Utrikesministern OLA ULLSTEN:

Herr talman! Det är självklart att vi kommer att nära följa utvecklingen. Om man har ett viseringsavtal mellan två länder och det ena landet väljer att inte tillämpa det, kan det i längden uppstå en ohållbar situation. På den punkten har jag samma mening som Carl Bildt.

Vad som har inträffat är att 62 personer fram till i-morse har skickats till Sverige antingen med pass, av vilka framgår att personerna inte har rätt att återresa till Polen, eller med handlingar, av vilka framgår att de har berövats sitt polska medborgarskap. Jag tycker att detta är fruktansvärt upprörande. Detta har vi också låtit framföra till den polska regeringen, senast häromdagen via vår ambassadör i Warszawa.

Om denna trafik fortsätter, innebär den i första hand ett fruktansvärt brott mot grundläggande mänskliga rättigheter och att den polska regeringen sviker vad som borde vara varje regerings mest fundamentala uppgift, dvs. att se till att medborgarna i det egna landet tillåts stanna och verka där.

Anf. 4 CARL BILDT (m):

Herr talman! Jag tror att utrikesministern och jag är helt ense om att det som nu pågår är fullkomligt oefterrättligt och skall fördömas. Men man kan inte blunda för det faktum att den svenska regeringen genom sitt agerande i någon utsträckning faktiskt har underlättat för de polska myndigheterna att använda just Sverige som mottagarplats i denna obehagliga trafik. Sverige är f. n. det enda land som erbjuder denna möjlighet utan visering. De länder som tidigare har emottagit stora mängder polska flyktingar erbjuder i dag icke denna möjlighet för de polska myndigheterna. Jag tänker i första hand på Österrike, där man nu har ca 24 000 polska flyktingar att ta hand om.

Jag måste säga att jag tycker att utrikesministerns formulering i svaret uttrycker väl mycket försvar för den polska åtgärden. Lakoniskt refereras den polska motiveringen för att upphäva tillämpningen av viseringsfrihetsavtalet. Utrikesministern gör dessutom en tolkning för egen del, när han säger att "man från polsk sida har för avsikt att senare återinföra viseringsfrihet för svenska medborgare". Det är mycket trevligt att utrikesministern finner anledning att tolka in välvilliga avsikter i den polska regeringens agerande. Men jag är dess värre inte särdeles övertygad om att den tolkning av välvilja i det polska agerandet som utrikesministern gör i detta hänseende är speciellt berättigad.

*Om viseringsfri-
hetsavtalen mellan
Sverige och Polen*

Anf. 5 Utrikesministern OLA ULLSTEN:

Herr talman! Det förhåller sig faktiskt på det sättet att om de polska myndigheterna väljer att "dumpa" medborgare i Sverige därför att de finner dem misshagliga att ha hemma, så är det ett ensidigt beslut av polska myndigheter som den svenska regeringen inte kan påverka. Det enda sättet på vilket vi skulle kunna påverka det vore att vägra att ta emot dessa människor och skicka dem tillbaka till ett ovisst öde i Polen, men det har den svenska regeringen inte för avsikt att göra.

Huruvida det faktum att vi inte kräver visum av polackerna kan underlätta för de polska myndigheterna att fortsätta med det här beteendet kan jag inte utan vidare svara på. Skulle det visa sig att Polen utnyttjar viseringsfriheten för att förpassa medborgare skall vi naturligtvis ompröva viseringsfrågan.

Anf. 6 CARL BILDT (m):

Herr talman! Jag tror att det hade varit bättre om den omprövningen hade gjorts innan vi försatts i den situation vi har i dag.

Utrikesministern har självfallet rätt i att det rör sig om ensidiga polska beslut, som vi inte har någon direkt möjlighet att påverka, alldeles oavsett tillämpningen av viseringsfrihetsavtalet. Men man kan inte undgå misstanken att det faktum att den svenska regeringen hitintills har något litet vänt andra kinden till i dessa frågor och förklarat att man är beredd att i någon utsträckning tro på den polska regimens goda vilja – detta framgår ganska tydligt av utrikesministerns svar, där man accepterar den polska förklaringen till åtgärden och där man gör en egen tolkning med innebörden att man inom den polska regimen senare kommer att uppträda som trevligare människor än vad de gör för ögonblicket – kan medföra att polackerna får intrycket att den svenska regeringen har en mjuk inställning, som gör det möjligt för dem att utnyttja Sverige. Det kan inte enbart vara en tillfällighet att det är Sverige som man har valt som avstjälningsplats under de senaste veckorna. Jag tror att vi kan räkna med att man fortsätter med det i framtiden.

Jag skulle vilja fråga utrikesministern hur många personer som vi skall behöva ta emot på detta obehagliga sätt, innan vi får en omprövning till stånd.

Anf. 7 Utrikesministern OLA ULLSTEN:

Herr talman! När jag säger att jag utgår från att de polska myndigheterna i framtiden kommer att återgå till att tillämpa viseringsfrihetsavtalet, bygger jag detta på det enkla förhållandet att de inte har sagt upp avtalet, utan att det rör sig om en suspension. Det ligger ingen politiskt värdering i detta. Det är dessutom nödvändigt, både för Carl Bildt och för mig, att vi inte skapar ett intryck av att vi i Sverige inte vore beredda att ta emot de polacker som tvingas fly från sitt hemland på grund av politisk förföljelse.

Anf. 8 CARL BILDT (m):

Herr talman! På den senare punkten råder förvisso inga delade mening-
ar.

Men låt mig i all korthet påpeka för utrikesministern att också ett annat problem gradvis kommer att uppstå. Under de kommande åren kommer Sverige med all sannolikhet att bli ett centrum för en hel del människor med kritisk inställning till dagens förhållande i Polen. Vi vet av erfarenhet att detta kommer att leda till en tilltagande uppmärksamhet från de polska säkerhetsorganens sida. Jag ser ingen anledning till att Sverige genom en ensidig tillämpning av viseringsfrihetsavtalet skulle underlätta för de operationer som de polska säkerhetsmyndigheterna med all sannolikhet i framtiden kommer att utföra gentemot de f. d. polska medborgare som i Sverige fortsätter att hävda sina åsikter om den framtida polska utvecklingen. Även där har vi ett fall där den nuvarande ensidiga tillämpningen av viseringsfrihetsavtalet kan leda till problem. Därför tycker jag det är bättre att regeringen vid lämpligt tillfälle överväger en ändring.

Överläggningen var härmed avslutad.

4 § Svar på fråga 1981/82:286 om upprättande av diplomatiska förbindelser med Vatikanstaten

Anf. 9 Utrikesministern OLA ULLSTEN:

Herr talman! Carl Bildt har frågat mig vilka åtgärder jag har vidtagit med anledning av riksdagens uttalande om upprättande av diplomatiska förbindelser med Vatikanstaten.

Riksdagen uttalade den 8 december 1981 att den fann "det naturligt att de nordiska regeringarna utbyter synpunkter i frågan för att utröna om en likartad inställning numera föreligger beträffande värdet av diplomatiska förbindelser med Vatikanstaten." – Finland och Island har sådana relationer men inte Danmark, Norge och Sverige. – Riksdagen utgick från "att den svenska regeringen efter sådana överläggningar bedömer huruvida det framstår som ändamålsenligt att uppta diplomatiska förbindelser med Vatikanstaten."

Utrikesdepartementet bedömer fortlöpande formerna för diplomatiska förbindelser med olika stater, däribland Vatikanstaten, och aktualiserar de ändringar som framstår som ändamålsenliga.

Anf. 10 CARL BILDT (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka utrikesministern också för detta svar, även om svaret på den här frågan är långt otydligare och långt oklarare än vad jag i och för sig hade väntat mig att det skulle vara.

Frågan om våra förbindelser med Vatikanstaten har varit föremål icke bara för regeringens utan också för riksdagens behandling under en serie av år. Tittar man på utrikesutskottets betänkanden, som bifallits av riksdagen, finner man att inställningen blivit alltmer positiv. Vid det senaste tillfället var det väl mera finkänslighet och antagandet att regeringen snart avsåg att gå till aktion i den här frågan som förhindrade utskottet att föreslå ett mer direkt beslut i ärendet.

Torsdagen den
1 april 1982

*Om upprättande
av diplomatiska
förbindelser med
Vatikanstaten*

Vatikanen är i dag – det är vi medvetna om – en internationell maktfaktor av stor dimension. Som Stalin en gång påpekat har påven kanske inte så många divisioner, men han har ett och annat i övrigt som har stort inflytande i områden som är av central betydelse för oss.

Man kan nämna Polen, och man behöver inte utveckla det ytterligare.

Man kan också nämna hela utvecklingen i Latin- och Centralamerika, där det knappast är möjligt att agera, t. ex. i fråga om mänskliga rättigheter och politiska flyktingar, utan en mycket intim samverkan med den katolska kyrkan. De insatser som svenska myndigheter gjort i några av de mest utsatta länderna hade icke varit möjliga utan det samarbete som vi haft med den katolska kyrkan i dessa länder.

I detta läge, när vi har intima kontakter med och är beroende av dessa för information och samarbete i frågor rörande mänskliga rättigheter, så framstår det utan tvivel som något av en anakronism att vi inte har formella diplomatiska förbindelser.

Detta är – det är vi medvetna om – något av en sista rest av det 30-åriga krigets fördomar som lever kvar. Vi har alla i skolundervisningen fått en grundlig misstro mot opålitliga papister. Det är en kvarleva från de segerrika svenska arméernas härjningar på de centraleuropeiska slagfälten i början av 1600-talet, men det har ingen relevans i dagens värld. Därför bör man här träda till aktion.

Jag skulle vilja fråga utrikesministern för det första om han inte har någon principiell uppfattning i ärendet och för det andra om man inte haft några kontakter med de nordiska regeringarna i frågan. Det har ju från olika nordiska länders sida dels upprättats förbindelser, del indikerats en vilja att upprätta förbindelser. Utrikesutskottet har också uttalat att ett sådant samråd bör äga rum. Jag vill bara fråga utrikesministern om det har skett och vilket innehåll samråden i så fall haft.

Anf. 11 Utrikesministern OLA ULLSTEN:

Herr talman! Jag trodde att det var något som man på konservativt håll i regel uppskattade, att det finns kvarlevor från det förflutna även i vårt samhälle.

Vad beträffar frågan om min principiella inställning så är den, att Sverige bör ha de diplomatiska förbindelser som är gagneliga för våra möjligheter att verka internationellt. Det är därför som vi av och till prövar behovet av diplomatiska förbindelser med Vatikanstaten.

Till sist kan jag på Carl Bildts andra fråga svara att saken berördes när de nordiska utrikesministrarna träffades i Reykjavik i förra veckan.

Anf. 12 CARL BILDT (m):

Herr talman! Det var en till ytterlighet intressant upplysning att saken berördes. Det skulle vara intressant att höra utrikesministern något utveckla substansinnehållet i vad det innebar.

Får jag sedan vad gäller inledningen om att konservativa alltid vill bevara allting säga: Det ligger förvisso mycket i det. Men det är väl inte bara

krigspropagandatraditionen från det 30-åriga kriget som i så fall bör bevaras. Den man som var den svenska utrikesförvaltningens fader och skapare, Axel Oxenstierna, var också den svenska krigspropagandans och den antipapistiska rörelsens grundare. Han var även en mycket skicklig utrikespolitisk förhandlare, som inte hade några skrupler i fråga om att upprätthålla förbindelser och konspirera med kardinalen Richelieu, som på den tiden var en ledande representant för den katolska kyrkan och den katolska maktutvecklingen.

Jag tycker nog att i den mån utrikesministern skall gripa tillbaka på något förflutet så skall det gälla Axel Oxenstierna som den svenska utrikesförvaltningens och utrikesadministrationens skapare snarare än som skapare av en krigspropaganda som vi fortfarande har en del mentala rester kvar av.

Överläggningen var härmed avslutad.

5 § Svar på fråga 1981/82:305 om inhämtande av uppgifter rörande asylsökande

Anf. 13 Utrikesministern OLA ULLSTEN:

Herr talman! Tore Claeson har frågat mig om jag anser att nu gällande ordning vid personundersökningar av asylsökande i deras hemländer är tillfredsställande och, om inte, jag är beredd att medverka till en förändring härav.

Det är en grannliga uppgift som har lagts på de svenska beskickningarna i ärenden som gäller asylsökandes förhållanden i deras hemländer. Den är emellertid ofrånkomlig om svenska myndigheter skall kunna genomföra korrekta och rättvisa utredningar för att fastställa om en människa skall ges fristad i Sverige.

Vi har naturligtvis uppmärksammat de uppgifter som förekommit om att beskickningar skulle ha bedrivit personundersökningar på ett sätt som inte tar tillräcklig hänsyn till de asylsökandes eller anhörigas säkerhet.

Vi har också låtit undersöka situationen och särskilt de aktuella fallen. Det har då inte framkommit något som tyder på att våra utlandsmyndigheter skulle ha handlat på sådant sätt att den asylsökande eller någon annan person kommit till skada.

Min slutsats är att de samlade erfarenheterna av den hittillsvarande ordningen för personundersökningar i asylärenden inte ger anledning till någon ändring. Man är på våra utlandsmyndigheter mycket väl medveten om att dessa ärenden har aspekter som kräver särskild uppmärksamhet och försiktighet. Jag hyser därvidlag stort förtroende för personalens goda omdöme. Jag vill också säga att departementet följer utvecklingen på området och att vi självfallet är beredda att se över rutinerna om detta skulle visa sig nödvändigt.

Nr 114

Torsdagen den
1 april 1982

*Om inhämtande
av uppgifter rörande
asylsökande*

Torsdagen den
1 april 1982

*Om inhämtande
av uppgifter rö-
rande asylsökande*

Anf. 14 TORE CLAESON (vpk):

Herr talman! Jag tackar utrikesministern för svaret, som till stora delar är positivt och andas en vilja att också fortsättningsvis uppmärksamta följande frågor.

Bakgrunden till min fråga är den kritik som förekommit mot svenska beskickningar och personalen vid dem för det sätt varpå personundersökningar och inhämtande av uppgifter i de asylsökandes hemländer går till på. Det har bl. a. ifrågasatts om gällande sekretessbestämmelser följs och om de rapporter som lämnas till invandrarverket och som bl. a. ligger till grund för bedömningen av arbets- och uppehållstillstånd verkligen är riktiga och tillförlitliga.

Respekten för flyktingars integritet kräver självfallet att man exempelvis inte – som påstås ha skett – får vända sig till resp. lands säkerhetspolis eller till personer som i sin tur har sådana kontakter. Invandrarverkets kanaler för kontroll av flyktingarnas uppgifter får naturligtvis inte vara sådana att de direkt eller i sin förlängning går till härskande juntor eller terrorregimers säkerhetstjänster.

Dess värre förefaller det som om det kan hända att man genom mer eller mindre aningslös ambassadpersonal gör förfrågningar i flyktingars hemländer som kan leda till viss kartläggning av motståndsverksamhet, ge upphov till trakasserier och förföljelser av släktingar och bekanta osv.

Den praxis som kan utvecklas i brist på instruktioner eller på grund av oklara eller felaktiga instruktioner då det gäller personundersökningar i fråga om asylsökande i deras hemländer kan bli ödesdiger för både enskilda människor och grupper av människor i resp. länder. Det får enligt min mening inte råda något tvivel om att de undersökningar som görs via resp. svenska beskickningar utförs på ett sådant sätt att asylsökandes eller andra människors förhållanden försvåras eller förvärras. Föreligger svårigheter när det gäller att klarlägga vissa förhållanden, måste de asylsökandes uppgifter läggas till grund för bedömningarna. Dessa måste göras generöst i enlighet med andemeningen i vår utlänningslag.

I den diskussion som har förts i massmedia har det framhållits – och det har också vpk i olika sammanhang förespråkat – att den enklaste lösningen när det gäller att komma till rätta med en del av de problem som jag har tagit upp vore att Sverige begärde att FN:s flyktingkommissariat skall upprätta ett filialkontor i Sverige. I det här sammanhanget vill jag ställa följande fråga till utrikesministern: Är utrikesministern beredd att medverka till detta?

Anf. 15 Utrikesministern OLA ULLSTEN:

Herr talman! Vad vi talar om nu är ju svensk flyktingpolitik och hur den skall kunna förverkligas. Vi har en generös grundhållning: vi vill i Sverige ge en fristad åt människor som är politiskt förföljda. Med hänvisning till den debatt vi nyss hade om flyktingarna från Polen finns det alla skäl i världen att vi ser till att vi beviljar asyl bara när det gäller människor som kommer hit av politiska skäl. Det finns ju alltid en risk att det bland dem som uppger sig vara politiska flyktingar finns människor som snarast är intresserade av att komma

hit för att hålla ordning på dem som faktiskt är politiska flyktingar. Detta och en del andra skäl motiverar att personundersökningar görs.

Jag tror inte att det är möjligt att skriva så precisa instruktioner till vår ambassadpersonal att de mera generella, allmänna synpunkter som Tore Claeson anför kunde tillgodoses. Däremot finns det nog all anledning att ha det förtroendet för våra myndigheter, att de faktiskt handlar i den anda som statsmakternas flyktingpolitik är ett uttryck för.

Anf. 16 TORE CLAESON (vpk):

Herr talman! Man behöver väl inte ifrågasätta förtroendet för vår personal på utländska beskickningar bara därför att man uttrycker oro för att det sätt varpå de arbetar och inhämtar uppgifter kan vara sådant att det kan föranleda komplikationer av olika slag. Inte heller behöver man hela tiden ha som utgångspunkt förhållandena i resp. land vid det tillfälle då flyktingen kommer hit eller vad som då uppges beträffande förhållandena i resp. land.

Förhållandena förändras som bekant. Och det är väl snarast i det avseendet som vi under senare år sett exempel på hur förhållandena förändrats, hur terrorn har ökat och hur förföljelserna mot oliktankande har tilltagit i olika länder. Vi – och många med oss – menar att man från svensk sida och även från ambassadpersonalens sida inte tillräckligt har beaktat de förändringar som har skett i resp. länder. Jag är medveten om att man skall vara försiktig när man uttalar sig i sådana här sammanhang. Också myndigheterna och regeringen skall vara försiktiga när de så att säga utfärdar garantier för att inga fel har begåtts. Det synes vara helt klart att man begick ett fel exempelvis mot den unge kurd från Uppsala som för inte så länge sedan förpassades tillbaka till sitt hemland, trots att han hade en fängelsevistelse på minst fem år över sig – den har nu blivit tio år. Det torde vara helt klart att det borde ha varit möjligt för svenska myndigheter att förutse att det skulle gå så som det nu har gjort.

Det är i sådana fall som jag menar att man måste göra en generös bedömning med utgångspunkt i utlänningslagens lydelse och anda.

Anf. 17 Utrikesministern OLA ULLSTEN:

Herr talman! Vi har en generös utgångspunkt vid vår bedömning av människor som vill komma till Sverige för att få en politisk fristad här. Att utfärda några garantier, som går ut på att enstaka tjänstemän aldrig kan begå misstag, tror jag vore ett felgrepp. Sådana garantier är omöjliga. Däremot kan man ju se till – och det är det som jag menar att vi bör göra – att vår ambassadpersonal håller sig väl underrättad om situationen i de länder där man är stationerad, så att man inte begår fel vid sådana här personundersökningar och ställer frågor till fel människor och fel myndigheter.

Anf. 18 TORE CLAESON (vpk):

Herr talman! Utrikesministern har inte vare sig i sitt första eller i sitt andra inlägg svarat på min fråga, om han är beredd att medverka till att upprätta ett

Nr 114

Torsdagen den
1 april 1982

*Om inhämtande
av uppgifter rör-
ande asylsökande*

filialkontor av FN:s flyktingkommissariat här i Sverige. Om vi hade ett sådant filialkontor, skulle vi enligt mitt sätt att se kunna komma åt en del av de här problemen och komma till rätta med den osäkerhet och den risk för felaktigheter som alltid föreligger. FN:s flyktingkommissariat och dess personal bör ju vara mer lämpade att ta ställning i dessa frågor än vad vår personal på de utländska beskickningarna i allmänhet är. Jag vill nu upprepa min fråga om hur utrikesministern ser på detta och om han är beredd att medverka till att en sådan filial av FN:s flyktingkommissariat inrättas i Sverige.

Anf. 19 Utrikesministern OLA ULLSTEN:

Herr talman! Det är en helt annan fråga som Tore Claeson reser och som rimligen skall ställas till invandrarministern, som är ansvarig för detta. Låt mig ändå säga att vi har ett mycket nära samarbete med UNHCR, dvs. FN:s flyktingkommissariat, både i sådana här frågor och när det gäller humanitär stöd till flyktingar. Jag vill inte falla min regeringskollega i ämbetet, men jag är inte säker på att upprättandet av ett UNHCR-kontor i Stockholm skulle tillföra särskilt mycket. Det är dock en helt annan fråga än den vi nu diskuterar. Ett UNHCR-kontor i Stockholm kan knappast minska behovet av vaksamhet hos vår personal på ambassaderna runt om i världen.

Anf. 20 TORE CLAESON (vpk):

Herr talman! Jag menar inte att behovet av vaksamhet hos personalen vid de svenska beskickningarna skulle minska, men jag menar att frågan om ett UNHCR-kontor i allra högsta grad har att göra med den fråga som jag har riktat till utrikesministern och som utrikesministern också har svarat på – frågorna hänger intimt samman. Det handlar alltså om att söka möjligheter att öka säkerheten vid bedömningarna när det gäller risker av olika slag för flyktingar som kommer hit och som begär att få stanna i vårt land.

Överläggningen var härmed avslutad.

6 § Svar på fråga 1981/82:311 om biståndet till Etiopien

Anf. 21 Utrikesministern OLA ULLSTEN:

Herr talman! Tore Nilsson har frågat mig om regeringen avser att begränsa det svenska stödet till Etiopien om inte kränkningen där av de mänskliga rättigheterna upphör.

I årets budgetproposition föreslås att medelsramen för utvecklingssamarbetet till Etiopien sätts till 85 milj. kr. för budgetåret 1982/83. Som framhållits i propositionen har regeringen funnit att lägre höjningar än de av SIDA föreslagna är tillräckliga för att genomföra pågående och planerade program.

Regeringen har vid ett flertal tillfällen framfört mycket kritiska synpunkter på Etiopiens behandling av politiska fångar och ingripanden mot kyrkorna.

*Om biståndet till
Etiopien*

Detta skedde bl. a. i samband med att etiopiska regeringsrepresentanter besökte Sverige förra våren. Jag framförde då den svenska regeringens starka oro över den bristande respekten för de mänskliga rättigheterna i Etiopien. När etiopiska myndigheter förra hösten ingrep mot Mekane-Yesuskyrkans högkvarter, vädjade jag till min etiopiske kollega att man på humanitära grunder skulle ompröva beslutet.

De mål för det svenska biståndet som riksdagen antagit förutsätter att biståndet är långsiktigt. Det kan och bör inte förändras, beroende på skiftande politiska förhållanden i resp. mottagarland. Detta hindrar oss givetvis inte att på sedvanlig diplomatisk väg framföra svenska åsikter till mottagarländernas regeringar. Ansträngningar att öka respekten för mänskliga rättigheter är en viktig del i svensk utrikespolitik. Det gäller självfallet också vårt förhållande till Etiopien. Vi har framhållit till den etiopiska regeringen att upprepade och grova kränkningar av mänskliga rättigheter kan försvaga allmänhetens stöd för fortsatt svenskt biståndssamarbete.

Tore Nilsson berör också den nu pågående etiopiska offensiven mot Eritrea. Upptrappningen av kriget är oroande. Enligt vår mening kan det eritreanska problemet inte lösas med vapen. De intensiva striderna leder också till stora förluster av människoliv och umbäranden för befolkningen. För att lindra nöden ger Sverige ett betydande katastrofbistånd.

Anf. 22 TORE NILSSON (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka för svaret. Jag har ett par tre gånger under de senaste åren fått svar av utrikesministern på frågor som rör Etiopien. Jag är i stort sett enig med utrikesministern om det han säger i svaret när det gäller svenskt bistånd, att det skall vara långsiktigt och att det är svårt att avbryta hjälpen. Men de uppgifter som strömmar in om vad som händer där ute – och som har lett till att jag i frågan har påstått att problemet med de etiopiska flyktingarna är världens största flyktingproblem – gör att man kan fråga sig om vi skall fortsätta skicka pengar dit.

Jag har alltid varit en vän av Etiopien och stött hjälpen dit, men det måste ändå finnas en gräns. Om landet nu för krig av detta slag, så att flyktingar strömmar ut till länder omkring, t. ex. Sudan, måste man fråga om det inte ginge att på diplomatisk väg anföra att vi är tveksamma till om vi skall fortsätta ge hjälpen.

Redan på 1860-talet begynte svensk u-hjälp genom missionen i Etiopien, och frågan är om så många svenskar har arbetat någonstans utanför vårt land som där. Jag har haft tillfälle att vara två gånger i Etiopien, 1967 och 1975 om jag minns rätt, och jag har sett de svenska biståndsprojekten, exempelvis CADU, som jag fann mycket löftesrika. Jag vet också att det var en jordreform på gång och att det fanns en svensk tjänsteman på hög nivå som ledde en del av karteringsarbetet. Det var mycket löftesrikt.

Sedan kom revolutionen, och det är uppenbart att Etiopien kommit ur askan i elden. Det finns många etiopier i Sverige och många som arbetat i Etiopien som delar den uppfattningen och har gett mig upplysningar. Det råder stor oro i dag bland dem som arbetar där, kanske inte alltid öppet

Torsdagen den
1 april 1982

*Meddelande om
frågesvar*

*Om reducering
av minkstammen
i skärgården*

uttalad. En god vän till mig har just återvänt till Skandinavien efter ett långt arbete där ute i en mycket viktig tjänst. Han säger att det har funnits ångest de senaste åren bland många som arbetat där. Jag hoppas verkligen att vi kan göra någonting ytterligare för att motverka detta.

Sedan vill jag komplettera frågan: Finns det möjligheter att få veta om det är sant som har stått i internationell press om att man använder nervgas? Om man går ut på detta brutala sätt mot folk som egentligen hör till landet, t. ex. i Eritrea, måste vi ställa frågan om vi verkligen skall skicka bistånd till en sådan regering. Det borde vara möjligt att mycket kraftigt säga ifrån att vi inte kan acceptera detta.

Jag gläder mig åt att, enligt en uppgift som jag nyss har fått, en konferens skall äga rum i Lund i slutet av april månad i år, där man skall studera de etiopiska frågorna och dit människor kommer från många länder i världen. Jag tror att det är viktigt att man från vetenskapligt håll ser på de här sakerna och tar upp dem från internationell synpunkt. Jag hoppas att vi mycket snart skall få besked att vi kan utverka bättre förhållanden för människorna i Etiopien. Än en gång: Tack för svaret!

Överläggningen var härmed avslutad.

7 § Meddelande om svar på fråga 1981/82:315

Anf. 23 TALMANNEN:

Enligt överenskommelse mellan utbildningsministern Jan-Erik Wikström och Kjell-Olof Feldt kommer fråga 315 att besvaras vid en senare tidpunkt.

8 § Svar på fråga 1981/82:308 om reducering av minkstammen i skärgården

Anf. 24 Jordbruksministern ANDERS DAHLGREN:

Stina Andersson har frågat mig om jag är beredd medverka till att skärgårdsbefolkningen i Stockholms skärgård kan få hjälp med reducering av minkstammen.

I Stockholms skärgård är minken numera etablerad och förekommer i starka bestånd inom framför allt den södra delen. Jag har personligen av skärgårdsbor blivit informerad om de skador som minken förorsakar på bl. a. sjöfågel. Enligt vad jag erfarit har företrädare för skärgårdsbefolkningen begärt och även fått bistånd för fångst av mink. Så har t. ex. bidrag för köp av fällor lämnats av länsstyrelsen och länsjaktvårdsföreningen. Ytterligare medel har även ställts till förfogande för den fortsatta kampanjen. Även Haninge kommun har lämnat stöd till en kampanj för att minska minkbeståndet. Vissa tillstånd till fångst av mink inom naturreservat har meddelats av naturvårdsverket.

*Om reducere-
ring av minkstammen
i skärgården*

Som delvis framgått av vad jag redan sagt är sedan en tid tillbaka både naturvårdsverket, länsstyrelsen och länsjaktvårdsföreningen i länet väl insatta i problemet och arbetar f. n., i samråd med företrädare för skärgårdsbefolkningen, för att reducera minkstammen i skärgården. Länsstyrelsen har i samband med detta möjlighet att enligt gällande jaktlagstiftning förordna särskilda jägare för minkjakt. Det är emellertid önskvärt att även skärgårdskommunerna i större utsträckning än hittills tar en aktiv del i minkbekämpningen. Erfarenheter av tidigare kampanjer mot mink visar att jakt och fångst av djuren måste bedrivas kontinuerligt och intensivt över stora områden under många år om man vill hålla minkstammen på låg nivå.

Med anledning av att både centrala och regionala myndigheter samt länsjaktvårdsföreningen i länet är engagerade i frågan finner jag f. n. ingen anledning att vidta några ytterligare åtgärder.

Anf. 25 STINA ANDERSSON (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka jordbruksministern för svaret på min fråga. Det andas en positiv syn på denna fråga.

Visst görs det mycket i Stockholms skärgård för att reducera minkstammen – tyvärr har den blivit en plåga för skärgårdsborna. Vildminkarna i skärgården är fruktansvärda plundrare av t. ex. fågelbon. De tar också sjöfågelungar. I vissa små insjöar fiskar de lätt slut på fisk- och kräftbeståndet.

Från ett par öar meddelas, att minken under boningshus dragit in fisk, som sedan har ruttnat och sprider en otäck lukt. På mindre skär finns mäsbon där det inte blivit några ungar – minken tog alla ägg. Fisk som fastnat i nät blir sönderbiten, och näten trasas sönder. Från vissa skärgårdsöar berättas att några få djur kan mer eller mindre utrota sjöfågelbeståndet.

Visst, herr jordbruksminister, har vi i skärgården fått hjälp, bl. a. för inköp av fällor för att minska minkbeståndet, och det är bra. Under fem veckor fångades med 30 fällor 63 minkar. Några fiskare har fortfarande fällor gillrade. Enligt den senaste uppgiften om antalet fångade minkar i Haninge skärgård uppgår de till 154 stycken.

Denna reducereing är självfallet bra. Men ett talesätt säger, att "naturen tål inte tomrum". Det tomrum som uppstår känner antagligen minken, och det ger den större spelrum.

Haninge kommun har också beviljat anslag till ytterligare 50 minkfällor, som kommer att placeras ut i skärgården. Glesbygdssonden i Stockholms län har också bidragit med 20 000 kr. för att bekämpa och minska minkstammen.

Det är också positivt att särskilda jägare för minkjakt enligt gällande jaktlagstiftning kan förordnas av länsstyrelsen, som det sägs i svaret. Det finns en oerhörd massa öar, kobbar och holmar i Stockholms skärgård. Den organisation som är uppjord för de personer som skall försöka reducera minkstammen omfattar inte mindre än 50 personer i Haninge kommuns skärgård. De utför detta arbete i stort sett på frivillig väg, men ammunition

Torsdagen den
1 april 1982

*Om reducering
av minkstammen
i skärgården*

och drivmedel kostar pengar.

Jag delar jordbruksministrernas uppfattning när det gäller erfarenheterna från tidigare kampanjer mot mink, nämligen att jakt och fångst av mink måste bedrivas kontinuerligt och intensivt över större områden och under många år. Men för att man effektivt skall kunna göra det, synes det vara nödvändigt att åtminstone vissa skärgårdsbor får tillstånd att skjuta mink från båt på de holmar och områden där de har jakträtt. Den möjligheten finns inte i dag. Visserligen säger jordbruksminister Dahlgren, att det f. n. inte finns anledning att vidta ytterligare åtgärder, men för att kunna skjuta mink från båt måste man förändra jaktbestämmelserna. Hur ser jordbruksministern på den frågan?

Anf. 26 Jordbruksministern ANDERS DAHLGREN:

Herr talman! Av mitt svar torde ha framgått att jag fäster stort avseende vid denna fråga. Jag har själv besökt en del av dessa områden. Jag har av skärgårdskännaren och mästerlotsen Edvard Sjöblom fått sakkunnig information.

Ett antal personer har hos länsstyrelsen begärt att det skall utfärdas personliga tillstånd för dem som vill delta i denna minkkampanj, om jag får uttrycka mig så. Länsstyrelsen har ju enligt 24 § jaktlagen möjlighet att dels utse sådana personer, dels utfärda föreskrifter för, som det heter i jaktstadgan, jaktens ändamålsenliga bedrivande, om länsstyrelsen bedömer förhållandena vara sådana. Det innebär att länsstyrelsen kan utfärda tillstånd för en person att jaga även på annans mark. Men det är länsstyrelsen som gör den bedömningen.

Anf. 27 STINA ANDERSSON (c):

Herr talman! Av svaret framgick att jordbruksministern var positiv till dessa frågor. Jag vet också att jordbruksministern har besökt vår unika skärgård under ett par dagar, och det är väl ovanligt att våra ministrar gör sådana insatser.

Får jag fatta jordbruksministrernas svar så, att länsstyrelsen kan ge tillstånd att skjuta från båt?

Anf. 28 Jordbruksministern ANDERS DAHLGREN:

Herr talman! De här bedömningarna får i första hand länsstyrelsen göra.

Anf. 29 STINA ANDERSSON (c):

Herr talman! Tack för det kompletterande svaret, men hur ser jordbruksministern själv på denna fråga? Det vore angeläget med ett positivt svar när länsstyrelsen, eventuellt naturvårdsverket, skall ta ställning till frågan framöver.

På västkusten har man också tidigare haft problem med mink. Där har man använt sig av en särskild hundras som har spårat upp minken, och sedan har man kunnat skjuta den. Då måste man emellertid ha dresseerade hundar. Jag

vet inte i vilken utsträckning jordbruksministern har tagit del av minkproblemet på västkusten, men skulle den metod som har använts där kunna vara något också för Stockholms skärgård?

Nr 114

Torsdagen den
1 april 1982

Anf. 30 Jordbruksministern ANDERS DAHLGREN:

Herr talman! Alla de olika detaljerna i fråga om hur en reducereing av minkstammen framgångsrikt skall kunna ske är det inte särskilt meningsfullt att diskutera här. Det får vi överlåta åt dem som är mer sakkunniga på detta område. Detaljerna får man diskutera igenom med de berörda och framför allt med den bofasta skärgårdsbefolkningens företrädare, som har den stora sakkunskapen. Det är min förhoppning att man skall kunna ordna detta på ett så obyråkratiskt sätt som möjligt, men också naturligtvis på ett så humant sätt som möjligt. Det är viktigt.

*Om reducereing
av minkstammen
i skärgården*

Anf. 31 STINA ANDERSSON (c):

Herr talman! Jag får än en gång tacka jordbruksministern för svaret. Det är väldigt viktigt att skärgårdsborna blir inkopplade. De känner dessa frågor och är mer eller mindre experter på dem. Jag utgår från att skärgårdsborna kan få sina intressen och önskemål tillgodosedda även i framtiden beträffande en reducereing av minkstammen, så att vi kan bevara en levande skärgård i Stockholms län.

Överläggningen var härmed avslutad.

9 § Föredrogs och hänvisades

Propositionerna

1981/82:138 till trafikutskottet

1981/82:140 till finansutskottet

1981/82:154 till socialutskottet

1981/82:158 till konstitutionsutskottet

1981/82:159 till skatteutskottet

1981/82:174 till arbetsmarknadsutskottet

1981/82:175 till näringsutskottet

1981/82:177 till jordbruksutskottet

1981/82:178 till skatteutskottet

1981/82:179 till arbetsmarknadsutskottet

1981/82:181 till näringsutskottet

1981/82:184 till lagutskottet

1981/81:187 punkt 1 i hemställan till justitieutskottet

punkt 2 i hemställan till socialutskottet

1981/82:195 till näringsutskottet

1981/82:196 till utrikesutskottet

1981/82:199 till socialförsäkringsutskottet

1981/82:201 till skatteutskottet

1981/82:203 till näringsutskottet

11 § Arbetsmarknadspolitiken

Föredrogs arbetsmarknadsutskottets betänkande 1981/82:21 om arbetsmarknadspolitiken (prop. 1981/82:100).

Anf. 32 ANNA-GRETA LEIJON (s):

Herr talman! Under de senaste åren har arbetslösheten i industriländerna växt i snabb takt, och miljontals människor går arbetslösa i Europa. Man kan tyvärr konstatera att de styrande i många länder har förringat arbetslöshetsproblemet. Man kan spekulera om varför det har blivit på det här sättet. Det finns säkert många bidragande orsaker. En kanske helt enkelt är att de styrande själva stått fjärran från risken att bli arbetslösa eller att de kanske inte ens bland sina anhöriga eller bekanta haft någon som hotats av arbetslöshet. En orsak kan också vara att de styrande inte har haft tid nog, eller fantasi nog, att sätta sig in i alla de problem som arbetslösheten orsakar. Ytterligare ett skäl kan vara att de arbetslösa själva har förhållit sig tysta. Det är inte, som man kanske förleds tro, så att arbetslösheten föder många revolutionärer. Det är precis tvärtom. De flesta som blir arbetslösa blir mer passiva och mindre utåtriktade än de har varit tidigare. De arbetslösas krav och önskan om att få arbete har kanske därför inte hörts ända upp till de styrande.

Kanske har man ansett att de arbetslösa var marginella grupper, som det inte var värt att lyssna till. Kanske har man också i många länder fallit offer för tron att arbetslöshetens våndor och problem egentligen bara drabbar de arbetslösa själva. Att man inte rätt har försökt att analysera de kostnader som arbetslösheten för med sig är kanske en av de viktigaste orsakerna till att man har förringat arbetslöshetsproblemen och därmed också tolererat att arbetslösheten har stigit så att den nu omfattar många miljoner människor. Många av dem får gå arbetslösa under mycket långa tider. I Europa upplever man ungdomar som helt har förlorat tron på framtiden.

Det har varit andra ekonomiskt-politiska problem som har stått i förgrunden för diskussionen och som har ansetts viktigare att ägna krafterna åt. Under det senaste året har vi i Sverige upplevt en utveckling som är mycket lik den som har skett i andra länder och som har lett till mycket stora arbetslöshetsproblem. Också i Sverige kan vi se hur regeringen i ökande grad tolererar arbetslösheten.

Med hänvisning till det stora underskottet i statsbudgeten har det vidtagits en rad åtgärder för att begränsa statens utgifter. Nedskärningarna har drabbat många utgiftsområden. Resultatet har bl. a. blivit att den totala inhemska efterfrågan har begränsats. Det har i sin tur medfört en försvagning

av arbetsmarknaden. Nedgången på arbetsmarknaden har förstärkts genom de nedskärningar som de borgerliga av budgetskäl har ansett nödvändiga också inom arbetsmarknadspolitiken.

Sammantaget har den här politiken förorsakat en arbetslöshet långt över den nivå som var möjlig att upprätthålla under vinterhalvåret 1977, 1978 och 1979. Ingen vinter under efterkrigstiden har arbetslösheten varit så hög som i år.

Den diskussion som förs nu påminner mycket om den som fördes på 30-talet. Också då stod vårt land inför ett viktigt vägskäl. Det var då Ernst Wigforss ställde frågan som nu har blivit klassisk: "Har vi råd att arbeta?" Jag tycker att det svar som han gav är aktuellt också i dag och att det är värt att citera här i kammaren. Wigforss sade:

"Om inkomsterna sjunker, om fattigdomen ökar, beror det uppenbart på att vi inte arbetar lika mycket som förut, att vi inte håller den produktiva verksamheten i gång. Den första uppgiften måste därför bli att åter öka arbetstillfällena och utvidga produktionen. Om detta verkligen skulle råka i strid med kravet på sparsamhet, så får sparsamheten vika för den mycket mera påtagliga nödvändigheten att arbeta."

Wigforss är en av de ideologiska förgrundsgestalterna inom arbetarrörelsen, men han var också en man som mycket konkret sysslade med rikets finanser. Han om någon visste vad han talade om när han talade om vikten av att spara på rätt sätt.

Wigforss funderade noga över konsekvenserna av sina förslag. Men jag tillåter mig faktiskt att betvivla att funderingarna om en del av frågorna i dagens budgetdepartement eller arbetsmarknadsdepartement är särskilt djupgående. I varje fall så kan man konstatera att någon redovisning av sådant tankearbete inte har lämnats till riksdagen. Vid besluten om en allt stramare statlig utgiftspolitik har de budgeteffekter som följer direkt av en växande arbetslöshet inte redovisats.

Därför tycker jag att det finns skäl att i dag försöka visa på arbetslöshetens finansiella konsekvenser, framför allt effekterna på statsbudgeten. Från borgerligt håll hänvisar man ju ofta till statsbudgeten när man inte vill gå med på de förslag till förbättringar av arbetsmarknadspolitiken som vi socialdemokrater har lagt fram.

När man gör kostnadsberäkningar av det här slaget måste de naturligtvis bygga på antaganden, och därför kan resultaten inte uppfattas som precisa uppgifter. Syftet med de beräkningar som vi har gjort är att ge en bild av kostnadernas storleksordning.

Arbetslösheten slår emot statsbudgeten i form av ökade utgifter och minskade inkomster, utgifter för kassaersättning och kontant arbetsmarknadsstöd. Vid arbetslöshet sjunker människornas beskattningsbara inkomst, och det gör att inkomstskatten minskar. Den disponibla inkomsten för hushållen blir också mindre, och därmed minskar konsumtionen. För statens del leder det till en förlust av indirekta skatter. Genom att den arbetsökande ställs utanför produktionen förlorar staten inkomster i form av arbetsgivaravgifter. Allt det här får naturligtvis direkta effekter på budgetsaldot.

Nr 114

Torsdagen den
1 april 1982

*Arbetsmarknads-
politiken*

Torsdagen den
1 april 1982

*Arbetsmarknads-
politiken*

Utgifterna ökar och inkomsterna minskar.

Vi har gjort ett försök att på det här sättet beräkna arbetslöshetens kostnader för staten. Vi har inte räknat med indirekta effekter i form av ökad sjuklighet, socialhjälpbehov, bortfallande kommunalskatt, och vi har inte alls räknat med möjligt produktionstillskott.

Till grund för de beräkningar vi gjort ligger arbetsmarknadsverkets uppgifter om antalet kvarstående arbetssökande utan arbete, som var aktuella för omedelbar placering i februari månad 1982. Att vi har valt den statistiken beror på att den ger oss möjlighet att uppdelat de arbetssökande i tre grupper: arbetslöshetsförsäkrade, berättigade till kontant stöd vid arbetslöshet och inte alls stödberättigade.

De direkta kostnaderna för staten beräknade på detta sätt belöpte sig under februari månad till ca 900 milj. kr. Om vi behåller den höga arbetslöshetsnivå vi nu har i landet under hela året och inte lyckas minska den, blir kostnaderna ungefär 10 miljarder på året som helhet.

Dessa siffror tycker jag är ett belägg för vad vi socialdemokrater så ofta säger: Vi har inte råd med arbetslösheten. Det kortsiktiga sparatet på de arbetsmarknadspolitiska insatserna leder till mycket stora kostnadsökningar för staten genom kontantstödet och förorsakar statligt inkomstbortfall.

Det finns, herr talman, en uppenbar risk för att problemen på arbetsmarknaden kommer att kvarstå och t. o. m. förvärras med den politik som förs i dag. För att lösa sysselsättningsproblemen behövs insatser inom många områden. Det behövs en annorlunda ekonomisk politik än den som förs i dag. Det behövs omfattande satsningar för att få i gång investeringsverksamheten i landet, den typ av investeringar som kan ge oss bättre konkurrenskraft för industrin i framtiden. Det investeringsprogram vi från socialdemokratiskt håll lagt fram röstas nu dag efter dag ned av den borgerliga majoriteten i riksdagen. Men det är ett program av det slaget som under de närmaste åren skulle kunna ge oss de 35 000–40 000 jobb som vi skulle behöva. Det behövs ett fullt utnyttjande av de arbetsmarknadspolitiska instrumenten. De samhällsnyttiga beredskapsarbetena och arbetsmarknadsutbildningen skall användas i all den utsträckning som är möjlig.

Enligt arbetsmarknadsstyrelsens senaste rapporter väntas en mycket låg efterfrågan på arbetskraft inom alla sektorer av ekonomin under större delen av året. Antalet sysselsatta väntas fortsätta att minska – inom industrin, byggnadsverksamheten, handeln och samfärdseln. Om exporten kommer i gång hoppas arbetsmarknadsstyrelsen att nedgången i den totala industrisysselsättningen skall upphöra under senare delen av året.

Jag skulle vilja påstå att det är helt nödvändigt att vi får en vändning när det gäller industrisysselsättningen. Det är nu färre än en miljon människor i landet som arbetar inom industrin, och om vi skall kunna ta oss ur de problem som vi har, måste vi få i gång produktion och investeringar igen. Jag vill återigen säga att det är nödvändigt med ett investeringsprogram av det slag som vi har utarbetat.

Arbetsmarknadspolitiken, som vi främst skall diskutera i dag, kan naturligtvis inte i grunden lösa sysselsättningsproblemen, men de andra

åtgärderna, inom ekonomisk politik och investeringspolitik, tar tid innan de får praktisk effekt. Bl. a. därför måste vi under tiden satsa fullt ut på arbetsmarknadspolitiken. Skall den öppna arbetslösheten kunna pressas ned snabbt krävs en omedelbar förstärkning av de arbetsförmedlande och sysselsättningsskapande åtgärderna. Det är beklagligt att man från borgerligt håll inte vill inse detta fullt ut.

Senare i debatten kommer mina partikamrater att precisera våra förslag på de olika punkterna.

Får jag, herr talman, ta upp ungdomsarbetslösheten speciellt. Det är väl den som kanske de flesta människor uppfattar som det allvarligaste av arbetslöshetsproblemen. Ungdomarna har fått löfte om väldigt mycket av de borgerliga: man har talat om att alla ungdomar skulle garanteras arbete, utbildning eller praktik. Nu går man vidare på samma linje. Visserligen bränns ordet garanti numera – ungdomarna upptäckte nämligen att det inte innehöll någonting, att det inte blev någonting av garantin. Men i stället går de borgerliga vidare med andra ordvändningar. Man vill visa sig kraftfull och föreslår att regeringen skall utarbeta ett åtgärdsprogram som innebär att alla ungdomar upp till 21 års ålder skall erbjudas utbildning eller arbete.

Det låter ju bra. Men det skulle naturligtvis i *praktiken* ha varit mycket bättre om regeringen, i stället för att lägga ut nya utredningsuppdrag, såg till att arbetsmarknadsverket fick de resurser som i dag behövs för att satsa fullt ut på beredskapsarbeten och arbetsmarknadsutbildning. Det vore bättre om man gav klara besked när det gäller ungdomsplatserna. Men i den frågan har det tyvärr varit ett hattande hit och dit. Ungdomarna har fått olika besked, beroende på vilket departement de har talat med. Det har varit svårt att få reda på om verksamheten med ungdomsplatserna skulle få tillfälle att fortsätta också efter den 1 juli.

Det är klart att alla verksamheter är tröga i starten. Det räknade väl vi också med när vi gemensamt från LO:s och socialdemokratiens sida i höstas kom med förslagen om ungdomsplatser. Men vi hade hoppats att regeringen skulle kunna ge klara besked om det som är statsmakternas ansvar på den här punkten. Det behövs en långsiktig planering för att ungdomarna skall kunna känna trygghet när det gäller de åtgärder som samhället vill ställa upp med. Många ungdomar har också haft problem med att de har fått sig tilldelat beredskapsarbete eller något annat och då inte har vetat vad som skulle komma att hända efter en sexmånadersperiod, eller vilken tid det nu var fråga om. En långsiktighet i behandlingen av de ungas arbetslöshetsproblem är alldeles nödvändig. Därför är det beklagligt att regeringen inte har kunnat ge klarare besked om ungdomsplatser.

Regeringen har under de senaste åren lassat över en lång rad av sina problem på kommunerna. Regeringen avlovade arbetsmarknadsverket dess möjligheter att gå in och hantera ungdomsarbetslöshetsproblemet. Glädjande nog kan vi konstatera att många kommuner har gjort stora insatser – insatser av berömvärd slag, som visat på stor fantasi och god beredskap att satsa ekonomiskt – och att de, trots regeringens brist på insatser, lyckats lösa en hel del av ungdomsarbetslöshetsproblemen. Men i längden är det

naturligtvis så att många kommuner inte klarar av detta. Det gäller speciellt de kommuner som har de stora arbetslöshetsproblemen.

Därför behövs de statliga insatserna nu mer än någonsin. Därför behöver vi också få skjuts på utvecklingen när det gäller ungdomsplatserna. Under de senaste veckorna tycks det dock – tack och lov, kan man säga – ha lossnat också på den punkten. För vår del menar vi att ungdomsplatserna bör kunna byggas ut, så att alternativet yrkesintroduktion inte längre behövs.

Men, herr talman, de största problemen framöver på ungdomssidan har vi kanske inte bland de ungdomar som är under 18 år utan bland dem som är över 18 år. Ungdomspuckeln förskjuts uppåt. För de äldre ungdomarna finns det ju ingen egen arbetsmarknad. De bästa insatser som vi kan göra för dessa ungdomar handlar om att få fart på Sverige igen, att få ekonomin på fötter och att få industrin på fötter. I avvaktan på sådana åtgärder behövs det betydande arbetsmarknadspolitiska insatser.

Men det kräver då inte bara att man ger nya utredningsuppdrag, utan framför allt att man ger arbetsmarknadsstyrelsen handlingsmöjligheter, dvs. att man ger de ekonomiska resurser och de planeringsramar som behövs. Vårt socialdemokratiska förslag innebär att vi skulle kunna sätta in arbetsmarknadspolitiska åtgärder för närmare 40 000 fler människor än vad regeringens planering nu går ut på. Det skulle kunna vara en första kraftfull insats att samlas omkring för att visa att vi i det här landet inte tolerar arbetslöshet därför att vi vet att den drar enorma kostnader för samhället – och kanske framför allt därför att vi vet att den hårdare än förmodligen något annat drabbar enskilda individer.

Herr talman! Jag yrkar bifall till de socialdemokratiska reservationerna vid arbetsmarknadsutskottets betänkande nr 21.

Under detta anförande hade ledningen av kammarens förhandlingar för en stund övertagits av andre vice talmannen.

Anf. 33 ELVER JONSSON (fp):

Herr talman! Arbetet har ett värde som är mer än lönen och de producerade varorna. Hela vår sysselsättningspolitik under senare år har i brett samförstånd byggt på tanken att arbetet har ett egenvärde. Det är och bör vara en social rättighet att få del av och fördela detta värde. Vi som har ett arbete måste vara beredda att avstå något för att hjälpa dem som inte har ett arbete. Att i dag så många ungdomar går arbetslösa är särskilt allvarligt. Att inte känna sig efterfrågad är bland det värsta man kan råka ut för. Därför måste kampen mot arbetslöshet föras vidare på bred front.

Vem är arbetslös? Ofta är hon ung, för det gäller fler flickor än pojkar. Som regel har de som är arbetslösa kort utbildning, saknar yrkeserfarenhet och har svårt att få fotfäste på arbetsmarknaden. I förlängningen skymtar sociala problem, som växer i takt med den tid som arbetslösheten pågår. Den problematiken, herr talman, har stått i fokus då arbetsmarknadsutskottet har dragit sina slutsatser.

I betänkande nr 21, som nu är föremål för debatt här i kammaren,

redovisar vi från utskottet det mycket besvärliga läget på arbetsmarknaden här i vårt land. Vi uttrycker vår oro för situationen. Arbetslösheten är i dag lika hög som den var vid 1970-talets början. Vi får alltså gå tillbaka till de socialdemokratiska regeringsåren för att hitta en nivå på arbetslösheten som kan vara jämförbar med dagens.

Inte minst uttrycker vi vår oro för utvecklingen för alla de ungdomar som står utan både arbete och utbildning i dag.

Regeringen har vidtagit en rad åtgärder för att hålla arbetslösheten nere. Det gäller inte minst de ungdomar som varit arbetslösa. Utöver de mer traditionella arbetsmarknadspolitiska insatserna som beredskapsarbete och arbetsmarknadsutbildning har olika initiativ tagits, alltifrån olika stimulans-åtgärder med avseende på den enskilde och de olika företagen till införandet av den s. k. yrkesintroduktionen. Den senare har visat sig vara mycket lyckosam. Vi redovisar i betänkandet positiva reaktioner som alla berörda parter gett uttryck för. Det är uppenbart att yrkesintroduktionen kommit för att stanna, åtminstone under överskådlig tid. Vi har tidigare i vår i ett särskilt yttrande till utbildningsutskottet gett vårt fulla stöd till denna verksamhet, samtidigt som vi bestämt avvisar den attack från socialdemokraterna som innebär att just yrkesintroduktionen skulle försvinna.

Anna-Greta Leijon sade bl. a. i sitt anförande att man måste ha mer av insatser. Det kan självfallet uppfattas som ett legitimt krav från oppositionen. Men i detta sammanhang finns det då anledning att påminna om att det är mycket betänkligt att rasera ett framgångsrikt instrument som här har kunnat användas.

Regeringen har tillsammans med arbetsmarknadens parter också tagit initiativet till inrättandet av s. k. ungdomsplatser, där staten går in med kraftiga bidrag. Avsikten är att verksamheten skall utgöra ett komplement till yrkesintroduktionen. När det gäller de ungdomar i åldern 16–17 år som var arbetslösa i februari räknar utskottet med att de skall kunna nås bl. a. genom utbildningssystemet, yrkesintroduktionen och ungdomsplatserna.

Ett större problem är ungdomarna intill 21 år. I stor utsträckning rör det sig om ungdomar med genomgången gymnasieutbildning. Även om stora insatser redan nu görs för att stödja dessa ungdomar med arbetsmarknadspolitiska medel som beredskapsarbete och arbetsmarknadsutbildning, så anser utskottet att insatserna måste intensifieras och kompletteras.

Vi slår därför fast att sådana åtgärder måste vidtas att alla arbetslösa ungdomar upp till 21 år erbjuds arbete eller utbildning i stället för arbetslöshetsersättning eller annat ekonomiskt stöd från det allmänna. Vi framhåller att en bred arsenal med åtgärder måste sättas in. Utöver beredskapsarbeten och arbetsmarknadsutbildning vill utskottet i nuvarande svåra sysselsättningsläge inte utesluta möjligheterna att ungdomsplatser även erbjuds äldre arbetslösa ungdomar. Vi räknar också med att kommunerna bör kunna ta ett betydande ansvar för de arbetslösa ungdomarna i den egna kommunen, och staten bör därför vara beredd att erbjuda kommunerna långtgående bidrag för ett sådant åtagande.

Vi menar att arbetsmarknadsutsikterna för återstoden av innevarande år

*Arbetsmarknads-
politiken*

är mer pessimistiska i dag än när budgetpropositionen skrevs. Det finns mot denna bakgrund starka skäl att komplettera de insatser som i dag görs för att hålla arbetslösheten nere bland de unga. Jag har själv uttryckt det så, att vi genom vårt uttalande banar väg för regeringen att vidta alla tänkbara åtgärder som kan komma att erfordras för att leva upp till den målsättning som utskottet gett uttryck för. Vi tror att en satsning av det här slaget också är samhällsekonomiskt motiverad. Ingen av oss här i kammaren lever i okunnighet om vilka konsekvenserna kan bli på lång sikt, om våra ungdomar under en längre tid tvingas stå utan både arbete och utbildning. Regeringen kan känna fullt stöd för att utan dröjsmål vidta de mått och steg som kan erfordras i det här läget. Överläggningar bör alltså tas upp med kommunförbunden, med parterna på arbetsmarknaden och även med berörda myndigheter.

Herr talman! Det sägs ibland i den allmänna debatten att politikernas trovärdighet är i avtagande. Vad hade det inte betytt för politikernas trovärdighet, om alla hade ställt upp bakom målsättningen att bereda alla ungdomar upp till 21 år antingen utbildning eller arbete? Jag tycker det är närmast beklämmande att socialdemokraterna i utskottet av partipolitiska prestigeskäl, eller andra skäl, inte har ansett sig kunna ställa sig bakom utskottets uttalande i den här frågan. Socialdemokraterna hänger sig i stället åt att klandra den ekonomiska politik som förs och i övrigt hänvisa till de traditionella arbetsmarknadspolitiska insatserna.

Utöver förslaget att plussa på ett antal miljoner och förordandet av en större personalstab till AMS, så står socialdemokraterna tomhänta – samtidigt som vi vet att det krävs även andra typer av insatser, nya grepp, som komplement till dessa mer traditionella arbetsmarknadspolitiska insatser, om arbetslösheten bland våra ungdomar skall kunna elimineras. Socialdemokraterna har inte ens velat uttrycka målsättningen att arbetslösheten skall undanröjas bland våra ungdomar. Detta är att beklaga. Jag känner faktiskt inte igen socialdemokraterna. Har de blivit fångar i sitt eget nejsägande?

På annat sätt går det inte att förklara. Jag tycker detta är så mycket mer beklagligt med tanke på alla de ungdomar som nu står utanför arbetsmarknaden. De behöver allas vårt stöd i det här läget!

En särskilt utsatt grupp på arbetsmarknaden är de arbetshandikappade. Trots de mycket omfattande åtgärder som vidtas, är antalet arbetssökande med handikapp betydande. Utskottet framhåller därför att arbetet med att placera arbetshandikappade på den reguljära arbetsmarknaden måste göras mer effektivt. Vi föreslår att en särskild parlamentarisk utredning tillsätts för att närmare utreda de handikappades möjligheter på arbetsmarknaden i stort.

Inom Samhällsföretag har man, på regeringens uppdrag, genomfört en kartläggning och begränsad översyn av verksamheten inom stiftelseorganisationen. En rapport avlämnades i december förra året, och remissbehandlingen har i dagarna avslutats. Regeringen får nu bedöma vilka ytterligare åtgärder som bör vidtas med anledning av utredningsarbetet.

Regeringen har för avsikt att särskilt se över lönebidragen. Det arbetet

skall bl. a. syfta till en förenkling av det svåröverskådliga regelsystemet och en differentiering av bidragens storlek med hänsyn till handikappets art och svårighet.

Det är naturligt att det utredningsarbete på handikappområdet som sålunda pågår och planeras kommer att utgöra ett viktigt underlag för den mera övergripande parlamentariska utredning som utskottet förordar.

En viktig fråga för den parlamentariska utredningen är att studera vilka åtgärder som kan vidtas för att underlätta utslussningen av arbetstagare från Samhällsföretag. Jag vill i det här sammanhanget betona att utredningens huvudsakliga uppgift skall vara att på ett positivt sätt finna nya möjligheter för de arbetshandikappade att få ett jobb.

I vissa motioner riktas kritik mot Samhällsföretags verksamhet. Bl. a. kommer man in på konkurrensfrågor. Utskottet har avstyrkt de motionerna. Frågor som rör prissättning, konkurrensförhållanden m. m. bör enligt vår mening bäst kunna tas upp i det särskilda kontroll- och samrådsorgan som finns. I dessa motioner finns emellertid även inslag som det kan vara naturligt för den parlamentariska utredningen att beröra.

Vi tar i betänkandet även upp frågor som hänger samman med behovet av ekonomiska bidrag till Samhällsföretag. Riksdagen fattade i höstas beslut om en sänkning av bidragsprocenten till 129 % för första halvåret 1982. Socialdemokraterna ställde upp på det beslutet. Vi angav i det sammanhanget att förutsättningen måste vara att företaget inte tvingas göra avkall på det övergripande målet för verksamheten, dvs. att bereda de arbetshandikappade avlönat arbete. Vi utgick även från att företaget informerar regeringen om det uppsatta sparmålet inte skulle kunna nås.

Socialdemokraterna föreslår nu att ytterligare 20 milj. kr. anvisas som driftsbidrag till företaget under innevarande budgetår. Utskottsmajoriteten menar att det f. n. inte finns skäl att frångå beslutet från i höstas. Vi utgår dock från att företaget fortlöpande håller regeringen underrättad om utvecklingen. Jag kan inte finna att skillnaden mellan majoriteten och socialdemokraterna är särskilt stor, om man betänker att anslaget till företaget är över 2 miljarder kronor. Det kan f. ö. noteras att moderata samlingspartiet under utskottsbehandlingen frångått ett tidigare krav på en ytterligare nedskärning av anslaget till Samhällsföretag.

Utskottet godtar även regeringens förslag om en oförändrad bidragsprocent på 129 % för nästa budgetår.

Herr talman! Arbetsmarknadsutskottets betänkande 21 är, som kammar-ens ledamöter kan se, ett digert aktstycke. Utöver budgetpropositionens arbetsmarknadspolitiska avsnitt har över 50 motioner behandlats. Det är självfallet inte möjligt, om ens just nu önskvärt i kammaren, att i detalj redovisa de olika förslag till beslut som utskottet har kommit fram till. Betänkandets egen text talar för sig själv, och jag har stannat för att ge en del synpunkter, som kan betecknas som nog så övergripande. Ett relativt stort antal reservationer är fogat till betänkandet, och de kommer senare att kommenteras här av andra talare.

Låt mig endast nämna betänkandets hemställan i mom. 45, som tar upp

Nr 114

Torsdagen den
1 april 1982

*Arbetsmarknads-
politiken*

avvecklingen av förläggningsboendet inom AMS egenregiverksamhet, där utskottet har funnit anledning att erinra om fjolårets beslut. Vi gör det i förhoppningen att den parlamentariska utredningen skall ha ett tillräckligt underlag för sina ställningstaganden beträffande verksamhetens framtid.

Avslutningsvis vill jag göra kammaren uppmärksam på att utskottsbetänkandet också det här året bygger på en betydande värdegemenskap när det gäller ambitionen att bekämpa arbetslösheten. På den punkten är den goda viljan påfallande. För egen del anser jag det väsentligt att göra denna deklaration, när nu betänkandet är framme för beslut, för vidare gång genom departement och ämbetsverk och ut i praktisk omsättning på lokal nivå.

Till sist, herr talman! Arbetsmarknadspolitiken är ett prov på den solidaritet vi känner med varandra. En god – säg gärna liberal – arbetsmarknadspolitik innebär att vi aldrig kan använda arbetslöshet som ett vapen i den ekonomiska kampen, men den innebär också att vi aldrig får släppa greppet om strävan efter en sund ekonomisk utveckling. Arbetsmarknadspolitiken kan aldrig bli annat än ett – mycket viktigt och nödvändigt – komplement, där ett starkt näringsliv utgör grunden, där arbetstillfällen och resurser för reformer skapas.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan i dess helhet med undantag för mom. 8, 20 och 68 där jag yrkar bifall till reservationerna 5, 8 och 25.

Anf. 34 ANNA-GRETA LEIJON (s) replik:

Herr talman! Låt mig inledningsvis beklaga att Ingemar Eliasson inte heller i år anser att debatten om arbetsmarknadspolitiken är tillräckligt intressant och viktig för att han skall prioritera den framför andra åtaganden. Jag gör det speciellt därför att jag tycker att det hade varit intressant att ställa en del frågor till honom mot bakgrund av det som Elver Jonsson just har sagt.

Elver Jonsson uttrycker själv en mycket stor oro för vad som skall hända på arbetsmarknaden under året. Han uttrycker en oro för att den redan nu höga arbetslösheten i höst och nästa vinter skall bli ännu högre. Det finns tyvärr grund för en sådan oro. Samtidigt säger Elver Jonsson att man med de skrivningar som gjorts i utskottsbetänkandet banar väg för att regeringen skall kunna vidta kraftfullare åtgärder.

Jag skulle ha velat fråga Ingemar Eliasson vad han vill göra på den vägen. Det är nämligen inte första gången som de borgerliga i riksdagen har banat väg för arbetsmarknadsministern. Också vi har ställt upp för detta ibland. De borgerliga gjorde det t. ex. i höstas, när man talade om behovet av att höja bidragen för utbildning för permitteringshotad personal för att möjliggöra att den utbildningen fick en ökad omfattning. Jag vill påminna om att det i år, trots det svåra arbetsmarknadsläget, är ungefär 3 000 människor som får sådan utbildning. 1978/79 var det ungefär 100 000 människor. Vi var eniga i utskottet om att bidragets storlek 20 kr./tim. är en av de avgörande orsakerna till att nivån på utbildningen är så låg. Då banade som sagt borgarna i utskottet väg för arbetsmarknadsministern. Den vägen struntade han blankt

i, när han sedan fattade sitt budgetbeslut. Frågan är om han struntar lika blankt i de varningar som Elver Jonsson nyss reste när det gäller utvecklingen framöver.

Låt mig också säga några ord om ungdomsfrågorna. Elver Jonsson beklagar att vi socialdemokrater inte har ställt upp bakom det uttalande som de borgerliga ledamöterna har gjort. Han skulle ha velat uppnå politisk enighet om målet att ge alla ungdomar under 21 år möjlighet till utbildning eller arbete och om att regeringen skall få i uppdrag att utarbeta ett program för att uppnå detta mål. Men ni har inom de borgerliga partierna haft egen majoritet och möjligheter att infria löftet om en garanti som ni gav ungdomarna redan 1979. I valrörelsen det året stod inte minst folkpartister i talarstolarna och sade: Rösta på oss, ni ungdomar! Vi garanterar er utbildning, praktik eller arbete.

Elver Jonsson! Ni har haft hur stor majoritet ni själva önskat i den här kammaren och hur mycket stöd som helst från oss socialdemokrater för att sätta in kraftfulla åtgärder för ungdomarna, men vi har i dag en ungdomsarbetslöshet på nästan 7 %, en rekordhög ungdomsarbetslöshet. Vi ställer inte upp på meningslösa uttalanden, utan på praktisk politik, Elver Jonsson.

Anf. 35 ELVER JONSSON (fp) replik:

Herr talman! Det är väl möjligt för mig att upplysningsvis ge det svaret, att det rent allmänt ändå måste konstateras att regeringen har satsat mer än någon tidigare ministär på att arbetslösheten skall hållas nere. Ser vi det över den sexårsperiod då vi har haft icke-socialistiskt styre i Sverige, har den satsningen varit två à tre gånger större än under den sexårsperiod som låg omedelbart före. Ett beredningsarbete pågår inom departementet, där man planerar för en rad aktiviteter för att klara sysselsättningen kommande höst och vinter. Det är precis som Anna-Greta Leijon sade i sitt första inlägg, att även om vi måste få fart på den industriella utvecklingen och skapa fler nya jobb, så måste under tiden en aktiv arbetsmarknadspolitik fullföljas. På den punkten är vi alltså helt ense. Regeringen har också aviserat att man bl. a. arbetar på ett särskilt byggpaket, som skulle kunna stärka den verksamheten, att man tänker stärka beredskapssidan och arbetsmarknadsutbildningen och att man tänker förlänga systemet med yrkesintroduktion och ungdomsplatser.

Sammantaget kan man säga att det har varit en mycket aktiv reformperiod. Det har tagits nya grepp, och det har som sagt aldrig tidigare satsats så mycket på just arbetsmarknadspolitiken. Det gäller medelstilleddningen, men också t. ex. personaltillgången inom arbetsmarknadsverket. Också där kan vi göra en jämförelse och konstatera att man under den senaste sexårsperioden har fått ett påslag för det totala antalet tjänster som saknar motstycke i någon annan verksamhet. Detsamma kan sägas om lagstiftningens område, där det också har förekommit aktivitet.

Jag skulle vilja fråga Anna-Greta Leijon, som menar att det är meningslöst att fälla uttalanden och sätta upp mål, varför man på socialdemokratiskt håll

inte vill ställa upp för målet arbete för alla också när det gäller de ungdomar som enligt Anna-Greta Leijon har det allra besvärligast just nu, nämligen 18-, 19- och 20-åringarna. Där behöver insatserna stärkas mycket kraftigt. Det är vad utskottet ansett, och det är också vad man från regeringshåll har aviserat att man är beredd att göra. Därför går faktiskt frågan tillbaka: Varför vill man inte på socialdemokratiskt håll ställa upp för detta mål? Medlen kan vi självfallet fortsätta att diskutera.

Anf. 36 ANNA-GRETA LEIJON (s) replik:

Herr talman! Vi satsar mer än någon tidigare regering på arbetsmarknadspolitiska åtgärder, säger Elver Jonsson. Vi har upplevt en aktiv reformperiod. Men, Elver Jonsson, det är ju ändå så att arbetslösheten nu i vinter är högre än den varit någon gång tidigare under efterkrigstiden. Om vi jämför det antal personer som fått arbetsmarknadsutbildning, beredskapsarbete eller andra arbetsmarknadspolitiska insatser i vinter jämfört med 1979, då läget på arbetsmarknaden allmänt sett var bättre än i dag, kan vi konstatera att i januari månad i år var det 44 000 personer färre i sådana här åtgärder än 1979. I februari i år hade det blivit någon förbättring, men det var ändå 36 000 personer färre i arbetsmarknadsåtgärder än 1979.

Om man ser på den planering för nästa budgetår, som vi nu diskuterar, så ligger regeringen ungefär 40 000 personer lägre än den planering som AMS vill ha och som vi socialdemokrater föreslår. Det är alltså så att ambitionerna när det gäller att nå människor är mycket lägre nu hos regeringen än tidigare.

Sysselsättningen i Sverige är inne i mycket stora problem. Ungdomsarbetslösheten är en av de stora svårigheterna.

Elver Jonsson frågar varför vi socialdemokrater inte vill ställa upp på målet att ungdomarna skall ha rätt till arbete. Det är bara det, Elver Jonsson, att det känns så falskt och så fel när ni ställer upp den typen av mål, samtidigt som ni röstar ned de konkreta förslag som vi lägger fram i riksdagen i dag och som nu skulle kunna minska antalet arbetslösa ungdomar.

Jag nämnde förut investeringsprogrammet, som vi socialdemokrater har föreslagit. Vi är eniga om – det framgick av vad Elver Jonsson nu senast sade – att det är nödvändigt för att klara sysselsättningen på sikt att vi får upp investeringarna i den svenska industrin. Vi har föreslagit ett konkret sådant program, inriktat just på de punkter där det kan ge industrin ökad konkurrenskraft, ett program kostande statskassan 2 miljarder kronor men som skulle ge investeringar på sammanlagt 7 miljarder kronor. Det skulle ge 35 000 à 40 000 människor arbete. Det säger ni nej till. Ni säger nej till våra förslag om förstärkningar av arbetsmarknadspolitiken, som mina kamrater senare återkommer till. Elver Jonsson får faktiskt ursäkta: I det läget tycker vi inte att det är intressant att göra några uttalanden.

Anf. 37 ELVER JONSSON (fp) replik:

Herr talman! Anna-Greta Leijon ger erkännandet att läget är bättre i jämförelse med januari därför att regeringens insatser har gett resultat.

Sedan säger hon att socialdemokraterna inte är beredda att instämma i någon målsättning därför att man inte har fått riktigt alla de pengar som man har tänkt sig. Men som gammal minister vet ju vice ordföranden i utskottet Anna-Greta Leijon mycket väl att det går till så att man har ett konjunktur neutralt anslag och att det sedan får förstärkas – för det finns finansfullmakten, och man kan också återkomma till riksdagen beträffande mera insatser.

Det hävdas från socialdemokratiskt håll att vår satsning på ungdomsgarantin inte är någonting nytt. Men jag tycker att man då skall konstatera vad som är huvudpoängen och huvudproblemet. Det är mycket svårt för de ungdomar som inte har fått fäste på arbetsmarknaden att komma i gång. Och i den gruppen har vi många 18–20-åringar. Vad utskottet har gjort är att dra fram linjen med den framgångsrika satsningen på 16–17-åringar till åldersgrupperna närmast över.

Visst kan man säga att traditionella insatser är tillämpliga. Men jag tror att det här gäller att ta ett djupare, för att inte säga känsligare, grepp på denna svåra problematik. Detta är angeläget därför att vi menar att alla ungdomar måste ha meningsfull sysselsättning.

Då kommer frågan igen: Var står socialdemokratin? Utifrån citaten från Wigforss kan man fråga sig: Vart tog kreativiteten och engagemanget vägen, och var finns nytänkandet? Utskottsmajoriteten och indirekt regeringen har visat vägen, och det är synd att man på socialdemokratiskt håll står passivt vid sidan.

Helt kort replikledes om yrkesintroduktionen: Den blev och är en stor framgång. Ungefär 11 000 ungdomar är i yrkesintroduktion, om vi ser på siffrorna för det sista halvåret 1981. Det är en framgång, och det är över förväntan, säger man ute i kommunerna – också i de socialdemokratiska. Men tyvärr säger socialdemokraterna i riksdagen: Yrkesintroduktionen skall skrotas.

Det budskap som vi får från socialdemokratiskt håll till de ungdomar som har särskilt svårt att få fäste på arbetsmarknaden är just detta: Tala om nedrustning och tala om att ställa upp för låga mål.

Talmannen anmälde att Anna-Greta Leijon anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 38 BENGTT WITTBOM (m):

Herr talman! Arbetslöshet i stor omfattning är ett gift för människor och samhälle. Den skapar bitterhet och misstro inför framtiden. Den skapar bristande självförtroende och en hopplöshet för de människor som berörs av den. Sår uppkommer genom sociala problem, narkotikamissbruk och kriminalitet. Detta är någonting som enligt moderat uppfattning kan undvikas endast genom en marknadsinriktad ekonomisk politik. Den ekonomiska politiken är och måste för framtiden vara vårt främsta vapen i kampen mot arbetslösheten. Ambitionen för 1980-talet kan inte begränsas

Torsdagen den
1 april 1982

*Arbetsmarknads-
politiken*

till full sysselsättning. Målet för 1980-talets moderata politik är full produktiv sysselsättning.

På detta sätt kan man kortfattat beskriva grunden för moderata samlingspartiets syn på arbetsmarknadspolitiken. Dess inriktning måste vara ett stöd för en förstärkt marknadsekonomi. Tillgången till arbete för medborgarna är beroende av aktiviteten inom ekonomin. Nyckeln till en förbättrad arbetsmarknad ligger därför i den ekonomiska politiken. Vi måste få fart på svenskt näringsliv, skapa förutsättningar för företagen att investera och expandera. Alltför höga kostnader, i form av löneskatter, proms och andra avgifter, försämrar företagets konkurrenskraft. En alltför långt driven löneutjämning och en produktivitetshämmande arbetsmarknadslagstiftning minskar utrymmet för kostnadsanpassning och flexibilitet. Därmed, herr talman, reduceras också utrymmet för tillväxt och nya produktiva arbetstillfällen.

Situationen på arbetsmarknaden ser utan tvivel besvärande ut. Arbetslösheten ligger något över 3 %, och det är högt för svenska förhållanden. Omfattande åtgärder har under senare år vidtagits för att minska den öppna arbetslösheten – genom arbetsmarknadsutbildning och beredskapsarbeten men också genom nya former av arbetsmarknadspolitiska medel.

Men det finns skäl att vid bedömningen av våra arbetslöshetsproblem också se på hur det förhåller sig utanför vårt lands gränser. Ute i Europa går över 9 miljoner människor utan jobb. Arbetslösheten ligger på höga nivåer i såväl socialistiskt styrda länder som länder med borgerligt styre. Det här visar klart, herr talman, att den ekonomiska krisen och därmed arbetslösheten i vårt land inte är någon isolerad företeelse och att samtliga västvärldens industriländer berörs. I jämförelse med dessa länder är läget i Sverige väsentligt bättre. Arbetsmarknadspolitiken kan därför i stort sägas ha varit framgångsrik. Vi står emellertid inför en kraftig uppgång av arbetslösheten om vi inte kan återställa ekonomisk balans.

En förutsättning för ökad sysselsättning under kommande år är som jag tidigare sagt en framgångsrik ekonomisk politik. Det innebär att en rad politiska beslut måste fattas inom exempelvis inkomstskattelagstiftningens område, företagsbeskattningsområdet, arbetsmarknadslagstiftningen i form av MBL, Åman- och arbetsmiljölagen etc. Det förutsätter också åtgärder på många områden som påverkar rörligheten på arbetsmarknaden.

Vidare måste vi förändra utvecklingen också inom områden där riksdagen inte har direkt beslutsmöjlighet. Lönekostnadsutvecklingen och den låga produktivitetens utvecklingen har inneburit att vi förlorat konkurrenskraft gentemot omvärlden. Resultatet är omfattande företagsnedläggningar och förluster av viktiga arbetstillfällen. Vår lönekostnadsutveckling måste anpassas efter omvärldens, om vi inte vill att utslagningen av företag och bortfallet av arbetstillfällen skall fortsätta. Vi med vårt stora exportbehov kan inte tillåta oss högre lönekostnader än de utländska företag vi måste konkurrera med. Vi måste också förändra en stelbent, byråkratisk och konkurrenshämmande arbetsmarknadslagstiftning till avtal som är avpassade för olika företags konkurrenssituationer. En förändrad attityd från de

fackliga organisationernas sida skulle snabbt kunna bli ett stöd för ökad konkurrensförmåga, starkare företag och därmed nya produktiva arbetstillfällen.

Herr talman! Det jag inledningsvis berört handlar inte direkt om arbetsmarknadspolitikens utformning. Skälen till detta är uppenbara. De problem som vi har att ta ställning till i dag är av en annan innebörd och storleksordning än en traditionell resursdisposition av arbetsmarknadspolitik under normala ekonomiska förhållanden. En stor uppgift för arbetsmarknadspolitik är att understryka de grundläggande sammanhang i ekonomin som måste fungera för att vi skall klara de sysselsättningspolitiska målen. Det kan inte vara arbetsmarknadspolitikens uppgift att på lång sikt kontinuerligt sysselsätta ett växande antal medborgare som på grund av den ekonomiska utvecklingen ställts utanför arbetsmarknaden. I en sådan situation är det riksdagens uppgift att inom ramen för de arbetsmarknadspolitiska riktlinjerna peka ut de åtgärder som måste till för att vi snabbt skall kunna avbörda arbetsmarknadspolitikens dagens omfattande sysselsättningsuppgifter.

Vad gäller de allmänna riktlinjerna för arbetsmarknadspolitik under det kommande budgetåret, herr talman, kan jag konstatera att moderata samlingspartiet i årets betänkande vunnit framgång på väsentliga punkter. Utskottet understryker i betänkandet:

1. att en förutsättning för en ökad sysselsättning under de kommande åren är en framgångsrik ekonomisk politik som skapar tillväxt i ekonomin,
2. att den industriella kapaciteten måste byggas ut och att investeringar i ny teknik måste stimuleras,
3. att våra resurser måste inriktas mot branscher och verksamheter som kan bedömas ha goda kommersiella framtidsutsikter,
4. att den svenska industrins konkurrenskraft måste förbättras,
5. att en positiv ekonomisk utveckling förutsätter avtalsuppörelser på låg nivå,
6. att näringslivets tillväxt inte får hindras av brist på utbildad arbetskraft, samt slutligen
7. att industrissysselsättningen måste öka mot bakgrund av en nödvändig uppbromsning inom den offentliga sektorn.

Detta är, herr talman, välgörande klartext från utskottsmajoritetens sida, särskilt mot bakgrund av att utskottsmajoritetens borgerliga partier inte tror att dessa viktiga målsättningar går att förverkliga genom vare sig kollektiva löntagarfonder, en expanderande offentlig sektor eller omfattande statliga insatser på icke produktiva investeringsområden. Genom att hänvisa till såväl budgetpropositionen som till moderata samlingspartiets partimotion gör utskottet klart vilka grundsatser som måste gälla för arbetsmarknadspolitikens allmänna inriktning.

Vad gäller den socialdemokratiska arbetsmarknadspolitik finns det anledning att ställa upp några rätt ordentliga frågetecken. I vad består socialdemokratisk strategi för arbetsmarknadspolitikens inriktning? De reservationer – och de är många – som finns fogade till utskottets betänkande

är ju i åtskilliga fall identiska med statliga institutioners och verks petitaframställningar. Ingenstans presenteras något nytänkande. Det är som om socialdemokratin inte riktigt förstått att såväl Sveriges ekonomi och framtida ekonomiska utveckling som kraven på arbetsmarknadspolitiken och dess roll under kommande år nu måste ses utifrån helt förändrade förutsättningar. Det går inte längre att trampa på i gamla fotspår enligt de riktlinjer efter vilka arbetsmarknadspolitiken byggdes upp under 1950- och 1960-talet. Det krävs nytänkande och anpassning till nya förhållanden och krav.

En sak tycks dock ha gått upp för socialdemokratin, nämligen att budgetunderskottet har nått besvärande höjder, och att det ligger viktiga politiska poäng i att kunna presentera ett bra budgetsaldo i förhållande till moderata samlingspartiets och regeringens. Det framgår klart, eftersom socialdemokraterna på väsentliga punkter i sina reservationer kräver ambitionshöjningar utan att anvisa pengar. "Alla utgifter måste finansieras" – det brukar vi vanligtvis höra från socialdemokratiskt håll. Min fråga till Anna-Greta Leijon blir: Varför anvisar ni inte pengar i det här fallet?

Herr talman! I stort kan man säga att den socialdemokratiska arbetsmarknadspolitiken framstår som ett misslyckande. Det kanske är ett omtumlande konstaterande för många, men eftersom det inte finns tillstymmelse till nytänkande eller anpassning till nya förhållanden i ekonomin och på arbetsmarknaden, så är konstaterandet berättigat.

Misslyckandet framstår också klart när det gäller synen på ungdomens situation. Utskottets borgerliga majoritet har formulerat ett kraftfullt alternativ för att råda bot på den alltför höga ungdomsarbetslösheten. Utskottet beställer snabba åtgärder hos regeringen för att garantera ungdomar upp till 21 år erbjudande om utbildning, praktik eller arbete. Finansieringen skall klaras ut inom ramen för budgeten och finansfullmakten. Ersättningsnivåerna för ungdomarna skall sättas i förhållande till det ekonomiska läget, vilket innebär ersättningsnivåer som ligger lägre än vad som är fallet i de traditionella insatsformerna. Utskottet anger ambitionsnivån för den statliga bidragsgivningen. Utskottet slår slutligen fast att det är bråttom och att inga ansträngningar får lämnas oprövade efter det att riksdagsbeslutet är fattat.

Och, herr talman, som en kommentar: Jag förstår den angreppslinje som Anna-Greta Leijon har valt i den här debatten, nämligen att säga att det här ju bara är en beställning av ett utredningsarbete hos regeringen. Jag vill svara att det beslut som riksdagen nu står i begrepp att fatta kräver att regeringen sätter i gång så fort beslutet är fattat. I vad gäller ambitionsnivå går riksdagsbeslutet utöver det som föreslås av arbetsmarknadsminister Eliasson i budgetpropositionen. Från moderata samlingspartiets sida kommer vi inte att acceptera att detta riksdagsbeslut, som är viktigt för många ungdomar i dagens Sverige, riskerar att inte genomföras beroende på en för låg ambitionsnivå i arbetsmarknadsdepartementet.

Majoriteten ställer sig också, mig veterligen för första gången, i klartext bakom konstaterandet att de höga ingångslönerna för ungdom utgör ett

allvarligt hinder. Detta skall ses som en signal till de fackliga organisationerna på såväl arbetsgivar- som arbetstagsidan att den framtida löneutvecklingen måste innebära en ökad lönespridning mellan äldre och yngre arbetskraft. Utskottet utgår vidare från att de fackliga organisationerna tar sitt ansvar för att hjälpa ungdomen in på arbetsmarknaden.

Socialdemokraternas alternativa förslag i övrigt är svaga. De vill ta bort en av de senaste årens mer framgångsrika insatser för att bereda ungdomen möjlighet till framtida sysselsättning och yrkar att yrkesintroduktionen skall avskaffas från den 1 juli. Det är ett märkligt yrkande, eftersom det klart framgår av utskottets redovisning att yrkesintroduktionen varit mycket framgångsrik och att den gett många ungdomar möjligheter, som annars inte skulle ha stått till buds. Utskottets redovisning dels av skolöverstyrelsens utvärdering, dels av arbetsgivarnas inställning, såsom den kommit till uttryck i en genomförd enkät, är ett mäktigt svar på all den onyanserade kritik som vi under så lång tid har hört från socialdemokratin. Det är anmärkningsvärt att man inte nu för ungdomarnas skull drar konsekvenserna av resultaten och erkänner att yrkesintroduktionen är ett effektivt och bra medel för att hjälpa till att klara ungdomarnas situation. Men tyvärr – det erkännandet är man inte beredd att ge. Jag vill understryka: Om socialdemokratisk politik på det här området förverkligas kommer tusentals ungdomar från den 1 juli att stå utanför de möjligheter som yrkesintroduktionen erbjuder.

Herr talman! Det mest förvånande i den socialdemokratiska politiken är emellertid att man i stort sett frånhänder sig ansvaret för ungdomarna och överlämnar den praktiska hanteringen till arbetsmarknadens parter. Det här är, enligt vår uppfattning, återigen ett exempel på hur socialdemokratin i brist på konstruktiva alternativ lägger ansvaret på andra än på riksdag och regering.

Herr talman! Mycket kan och bör sägas om sysselsättningsläget i Sverige. Det är en av de stora frågorna i valrörelsen, och riksdagens beslut i dag är av mycket stor betydelse för tusentals arbetslösa människor i vårt land. Det är därför med tillfredsställelse vi från moderat håll kan konstatera för det första att vi i stor utsträckning fått gehör för viktiga delar av vår partimotion, för det andra att vi tillsammans med mittenpartierna kunnat jobba fram ett slagkraftigt alternativ när det gäller hur vi skall klara sysselsättningen.

De förslag som den borgerliga majoriteten lägger fram i betänkande 21 är svaret på den mycket onyanserade kritik av den förda arbetsmarknadspolitik som vi brukar höra från socialdemokratin. Det finns, herr talman, inget faktiskt underlag för de mycket grava beskyllningar som socialdemokraterna med Olof Palme och Anna-Greta Leijon i spetsen slänger omkring sig i den politiska debatten. Fakta redovisar en helt annan bild.

Nu föreliggande betänkande från arbetsmarknadsutskottet är ett tungt vägande, sakligt och konstruktivt svar på socialdemokraternas i många fall ganska vilda anklagelser.

Herr talman! Jag yrkar bifall till de vid detta betänkande fogade moderata reservationerna och i övrigt till utskottets hemställan.

Torsdagen den
1 april 1982

*Arbetsmarknads-
politiken*

Anf. 39 ANNA-GRETA LEIJON (s) replik:

Herr talman! Fakta. Bengt Wittbom, är att vi i januari hade 44 000 färre personer i arbetsmarknadspolitiska åtgärder än 1979 och i februari 36 000 färre än 1979. Och i den planering som vi i dag diskuterar ligger de borgerliga ledamöterna 40 000 under den planering som vi förespråkar.

Det är vidare inte riktigt, som Bengt Wittbom säger, att vi inte föreslår någon finansiering av de förslag som vi har framlagt när det gäller arbetsmarknadspolitiken. Vartenda öre av de nya pengar som vi kräver har vi finansierat. Det kan Bengt Wittbom se om han läser den motion vi väckte i januari månad.

Yrkesintroduktionen är inte den tulipanaros som man velat göra den till. Vi har föreslagit att man skall avsätta 231 milj. kr. för nästa budgetår. För det beräknar vi att 20 000 ungdomar skall få s. k. ungdomsplats. Men det konkreta förslaget är inte uppe till diskussion i dag – det blir när vi efter påsk i kammaren behandlar utbildningsutskottets betänkande i den frågan.

Yrkesintroduktionen fungerar på en del ställen bättre än den borde göra, kan man säga, tack vare att kommuner har tagit över insatser som staten borde göra. Men det har också lett till att det på somliga ställen är mycket stora problem och till att ungdomar i yrkesintroduktion får mycket olika ersättningar. Det var för att råda bot på de problemen som vi socialdemokrater tillsammans med Landsorganisationen framlade förslaget om ungdomsplatser. Vi vill inte undandra staten något ansvar, men i det här fallet tycker vi att det är lämpligare att ansvaret ligger på skolan, eftersom vi redan har ålagt skolan ett ansvar för alla ungdomar under 18 år.

Men egentligen begärde jag ordet för att ställa en fråga till Bengt Wittbom. Vi har i dag den 1 april. Nu införs den fria provanställningsrätten för arbetsgivarna. Egentligen borde det vara en jubeldag för alla "borgare" i riksdagen – det var ju med hjälp av just den lagstiftningen som problemet med ungdomsarbetslösheten skulle kunna lösas!

Moderaterna och vissa arbetsgivarorganisationer var de som mest pläderade för den fria provanställningsrätten. Den skulle, sade man, ge 50 000–60 000 jobb åt ungdomarna. Det presenterades t. o. m. en del undersökningar där man påstod att det skulle kunna bli upp till 150 000 nya jobb.

Visserligen är det den 1 april, Bengt Wittbom, men jag tycker att det är dåligt omdöme att skämta med ungdomars sysselsättning, att skämta med människors anställningstrygghet. Jag skulle vilja fråga Bengt Wittbom: Hur många jobb kommer det att bli av den fria provanställningsrätten?

Anf. 40 TALMANNEN:

Jag får meddela att anslag nu uppsatts om detta sammanträdes fortsättning kl. 19.30 efter sedvanlig middagsrast.

Anf. 41 ELVER JONSSON (fp) replik:

Herr talman! Bara en liten synpunkt i all korthet med anledning av Bengt Wittboms anförande, som var mycket engagerat men möjligen saknade en

nyansering som hade gjort utskottsbetänkandet större rättvisa. Jag menar att Bengt Wittbom hämtade något för mycket inspiration ur en del motioner och något för litet ur utskottsbetänkandet.

Jag instämmer med Bengt Wittbom i att vi behöver ett nytänkande när det gäller den framtida arbetsmarknadspolitiken. Vi har där gemensamt visat på en hel del, men jag vill ändå försiktigt flika in att allt gammalt för den skull inte är fel. Det är kanske förmätet att säga det till en moderat politiker, men jag tror att det är viktigt att vi inte glömmer bort att 1950- och 1960-talens arbetsmarknadspolitik är en god grund att bygga vidare på. Vi behöver utveckla den ytterligare. Och det har vi inom utskottet saknat ett totalt gehör för.

Lönespridningen eller bristen på lönespridning har vi tagit upp som ett problem som sådant, men vi har inte tänkt oss en så långtgående tolkning som Bengt Wittbom gjorde i sitt anförande.

Slutligen, herr talman, tar jag det som ett löfte när Bengt Wittbom säger att man är beredd att följa upp vad som kan uppfattas som bindande löften i utskottsbetänkandet. Faktum kvarstår: det behövs stora och betydande arbetsmarknadspolitiska insatser, inte bara det kommande budgetåret, utan långt in på 1980-talet.

Anf. 42 BENGT WITTBOM (m) replik:

Herr talman! Det är nog ett klokt råd att man skall vara uppmärksam en dag som den 1 april, så att man inte råkar illa ut. Men jag vill utfärda en liten varning till Anna-Greta Leijon: Tag inte i för mycket i er allmänna kritik av och ert skällande om detta ganska konstruktiva betänkande! Tag framför allt inte i för mycket när det gäller den förändring av provanställningsrätten som vi för inte så länge sedan fattade beslut om här i kammaren! För ni kan då hamna i precis samma situation som när det gäller yrkesintroduktionen. När de nya reglerna har fått verka, kanske de relativt snabbt kommer att visa sig vara en effektiv och bra metod för att bereda ett stort antal ungdomar möjlighet att komma in på arbetsmarknaden. Det är bara en liten varning.

Beträffande vad Elver Jonsson sade vill jag bara konstatera att det har varit ett tagande och ett givande i de diskussioner som vi har haft de borgerliga partierna emellan. Vi har ingenting emot att konstatera det. Men vi kan också läsa innantill, och då ser vi att de allmänna riktlinjer som utskottet lägger fast för arbetsmarknadspolitiken under kommande budgetår baseras på regeringens proposition och moderata samlingspartiets partimotion.

Jag har, Anna-Greta Leijon, i min hand två pressmeddelanden från LO. Ett är från den 18 november 1971 och ett från den 12 februari 1982. Uttalandet från 1971 gjorde Arne Geijer i samband med någon facklig konferens. Uttalandet 1982 gjorde LO:s Stig Malm.

De första raderna i pressmeddelandet från 1971 lyder: "Med de åtgärder som nu är vidtagna inom sysselsättningspolitikens område finns ingen motsättning mellan landsorganisationen och det socialdemokratiska partiet. Efter den senaste räntesänkningen kan vi lämna diskussionen om vid vilken

Nr 114

Torsdagen den
1 april 1982

*Arbetsmarknads-
politiken*

tidpunkt åtgärderna skulle ha satts in.”

1982 sade Stig Malm: ”Nu har vi fått det slutgiltiga beviset för att regeringspolitiken leder till allt högre arbetslöshet.”

År 1972 låg vi på en arbetslöshetsnivå som väl motsvarar dagens. Låt mig då ställa frågan: Av vilket skäl är det en så väldig diskrepans i tonläget? Det är kanske samma problem som man har när man skall sälja och köpa begagnade bilar, Anna-Greta Leijon.

Anf. 43 ANNA-GRETA LEIJON (s) replik:

Herr talman! Jag har aldrig försökt och kommer nog aldrig att försöka sälja eller köpa begagnade bilar. Jag anser mig inte kompetent till det. Däremot tycker jag att det är beklagligt att jag får den typen av svar från Bengt Wittbom i stället för en allvarlig diskussion om provanställningslagen.

När moderaterna och vissa arbetsgivarorganisationer drev centern och folkpartiet framför sig för att få tillbaka den fria rätten för arbetsgivarna att provanställa människor, utnyttjade de på ett mycket fult sätt ungdomsarbetslösheten. Man sade många gånger att 50 000–60 000 ungdomar skulle kunna få jobb, om den fria provanställningsrätten infördes. I vissa sammanhang angav man ännu mycket högre siffror, som jag nämnde tidigare.

Bengt Wittbom utdelar en varning, men han svarar inte på min fråga: Hur många ungdomar beräknar ni från moderata samlingspartiet skall få jobb med hjälp av denna lagstiftning? Det skulle vara intressant att höra det, eftersom man kunde göra så exakta beräkningar innan lagen fanns.

Situationen på arbetsmarknaden i Sverige är mycket allvarlig. Ingen gång under efterkrigstiden har vi haft så hög arbetslöshet som nu i vinter. Dessutom finns det många andra tecken på hur svag arbetsmarknaden är. Sysselsättningen minskar inom de flesta områden. Alla bedömare är mycket oroliga för framtiden. Det spelar ingen roll om bedömningarna kommer från fackliga organisationer, arbetsgivarorganisationer eller statliga myndigheter. De pekar tyvärr i en och samma riktning: arbetslösheten kommer förmodligen att öka. Det krävs en annan politik än den som förs i dag.

Bengt Wittbom har rätt, när han säger att det för att vi skall klara sysselsättningen behövs åtgärder på många områden – inom den ekonomiska politiken och för att få i gång produktionen. Men ni röstar nej inte bara till våra förslag på arbetsmarknadspolitikens område utan också till vårt investeringsprogram, som skulle kunna ge oss under de närmaste åren 35 000–40 000 jobb. Vi är inte nejsägare. Vi lägger fram en lång rad förslag. Nejsägarna i denna kammare har tyvärr majoritet, och den majoriteten deltar Bengt Wittbom i.

Anf. 44 BENGT WITTBOM (m) replik:

Herr talman! Precis som när det gäller den debatt som vi förde när beslut fattades om yrkesintroduktionen finns det naturligtvis – jag har aldrig hävdat något annat – inga förutsättningar för att man exakt skall kunna säga hur många ungdomar som kommer att bli hjälpta av den nyinförda rätten till

provanställning. Det är egentligen inte heller detta som är det intressanta, Anna-Greta Leijon. Det intressanta är att konstatera att provanställningsrätten bör kunna bli en väsentlig hjälp för många ungdomar i kombination med yrkesintroduktion, med ungdomsplatser och med nya medel, anpassade efter nya förutsättningar för att hjälpa ungdomar.

Ni är nejsägare, Anna-Greta Leijon, därför att ni inte är beredda att diskutera de grundproblem för ungdomar som skapades genom den politiska utvecklingen under 1970-talet. Ni är inte beredda att diskutera problemen med de höga ingångslönerna eller konsekvenserna med en del av arbetsrättslagstiftningen. Ni är på område efter område inte beredda att diskutera allvarliga grundproblem. Om de löstes i enighet i denna riksdag skulle det kunna bli till god hjälp. Jag tror, Anna-Greta Leijon, på positiva effekter av beslutet om provanställningar. Men som Anna-Greta Leijon säger kan det ta ett tag. Det tror ni socialdemokrater när det gäller effekterna av en hel del av de förslag som finns presenterade i era reservationer. Jag vill upprepa ett gott råd till er: Var litet försiktiga när ni eldar på! Lågan kan vändas åt andra hållet, när resultaten börjar komma.

Avslutningsvis, herr talman, vill jag säga att moderata samlingspartiet – och det har vi visat i denna kammare vid många tillfällen – ställer upp på en ambitiös arbetsmarknadspolitik, som tar ansvar för de problem som människor oförskyllt kan försättas i. Men vi har krav på hur arbetsmarknadspolitikerna skall se ut. Vi har krav på utformningen av arbetsmarknadsutbildningen, på utformningen och inriktningen av beredskapsarbetena, på arbetsmarknadsverkets effektivitet och de former som man där arbetar i och, slutligen, på att de pengar som vi tyvärr för ögonblicket måste låna utomlands används på effektivast möjliga sätt inom arbetsmarknadspolitikerna. Genom att de möjliggör en kraftfullare verkan hos arbetsmarknadsekonomin kommer de att kunna betalas tillbaka så småningom.

Anf. 45 LARS-OVE HAGBERG (vpk):

Herr talman! Rekordarbetslösheten i januari på 153 000 personer och i februari på 135 000 arbetslösa är ett underkännande av regeringens politik. Att ungdomsarbetslösheten uppgår till ca 33 % gör inte saken bättre, snarare tvärtom.

Arbetsmarknadspolitikerna i all ära, men avgörande är ändå landets ekonomiska politik. Det är en stram finans- och penningpolitik med en minskning av den offentliga sektorn som bidrar till ökad arbetslöshet. Ökade inkomstskillnader, marginalskattesänkningar, reallöneförsämringar och sociala nedskärningar är en medveten politik som också har som följd ökad arbetslöshet. Minskad valutakontroll och därmed kraftig kapitalexport med stora utlandsinvesteringar som följd ökar arbetslösheten i vårt land. Total avsaknad av investeringsstyrning till produktiva sektorer gör fritt fram för spekulationsinvesteringar och därav följer också ökad arbetslöshet.

Resultatet av den här politiken är rekordarbetslöshet, 29 000 fler arbetslösa än föregående år.

Vi har en lägre arbetslöshet än andra länder, ropar arbetsmarknadsminis-

ter Eliasson så fort han kommer åt. Han kommer tydligen inte åt här, för han är inte i kammaren. Han vet att det inte är någon ursäkt, men ändå används detta argument. Erkänn i stället att det är den ekonomiska politiken som inte förmår eller avser att öka sysselsättningen!

Arbetsmarknadsministern har en god påhejare i Bengt Wittbom. Han instämmer med arbetsmarknadsministern, säger han, och han är nöjd med arbetslösheten i vårt land.

Vår arbetsmarknadsminister har litet svårt att veta på vilket ben han skall stå när han talar. Dels vill han ha full sysselsättning, dels tycker han att situationen i vårt land är bra i förhållande till utlandet. Dessutom har moderaterna klart och tydligt talat om att det är inte full sysselsättning utan full produktiv sysselsättning de vill ha.

Hänvisningen till utlandet har en annan sida också. Regeringen vill förstärka vårt enorma exportberoende. Först skall man binda upp sig ytterligare, och om det sedan stramar åt på exportmarknaden är det inte regeringens fel att vi får arbetslöshet. Man gör sig alltså helgarderad.

Men problemet är ju avsaknaden av en stor och livskraftig hemmamarknad. Det huvudsakliga problemet för svensk industri är den svaga hemmamarknaden med lågt kapacitetsutnyttjande. Svångremspolitik och omfördelning till de rika får gå före satsningen på eftersatta behov i vårt land.

Regeringens recept för en ekonomisk offensiv är att vi skall både spara och arbeta oss ur krisen. Frågan är: Vilka skall arbeta, och var någonstans skall de arbeta?

Marginalskattesänkningen skall enligt regeringen bidra till produktiva arbetsinsatser. Kanske vi där har svaret på frågan vad man skall arbeta med. Blir det inte så att de som har "skapliga" inkomster skall lockas att arbeta mer, dvs. övertid, medan andra skall jobba deltid, som arbetsmarknadsministern undslapp sig häromdagen?

För att underlätta processen att förmå somliga att arbeta mer har regeringen nu lagt fram ett förslag om möjlighet att arbeta mer, dvs. på övertid. Eftergifterna för Svenska arbetsgivareföreningen och storfinansen är uppenbara på flera områden som klart påverkar sysselsättningen.

Krav på återhållsamma löner och reallönesänkningar ökar arbetslösheten.

Ökning av företagets vinster ger inte på något som helst sätt automatiskt produktiva investeringar för fler jobb.

Välviljan till en snabb rationalisering och datorisering skapar arbetslöshet och utslagning.

Vägran att inse att vissa handelshinder behövs för att värna om sysselsättningen har redan skapat arbetslöshet.

Vägran att ingripa mot storbankernas makt ökar också de improduktiva investeringarna.

Den här kritiken faller i nästan lika hög grad på socialdemokraterna, för SAP:s krisprogram har ungefär samma inriktning. Där står den ensidiga exportinriktningen högt i kurs. Den gamla liberala välfärdspolitiken från

1960-talet tror man sig kunna upprepa under 1980-talet.

Vad som oroar är att de tilltänkta regeringstillträdnarna efter den 19 september gör eftergifter och är ganska flata mot storfinansen. Främst illustreras det av fonddebatten.

En viktig del, ja, kanske helt avgörande för den framtida sysselsättningen är, som jag ser det, hur fackföreningsrörelsen skall kunna slåss för jobben, med vilken kraft den skall hävda alternativa utvecklingsplaner som ger fler jobb. Hur skall den få makt bakom orden när det gäller att stoppa obefogade nedläggningar? Det skulle vara naturligt med ändringar i MBL. Den främsta uppgiften för en ny regering i höst borde vara att stärka fackföreningarnas position.

Men socialdemokraternas talesman här, Anna-Greta Leijon, har i SAF-tidningen lovat storfinansen att man inte kommer att göra något nämnvärt på detta område.

Ännu mera oroande är att LO, PTK och SAF på detta område håller på att sy ihop sig i ett s. k. utvecklingssamtal, som inte ger facket några utökade rättigheter.

Man erbjuds samarbete, effektivitet, lönsamhet och konkurrenskraft, och god sysselsättning är målet. Men hur skall fackföreningsfolket kunna hävda sysselsättningen, när maktmedlen är obefintliga?

Med utvecklingssamtal av den typ som diskuteras kommer en snara att läggas kring arbetarnas och fackföreningarnas hals. Storfinansen håller i repet. Kampen om sysselsättningen kommer då att ske på storfinansens villkor.

Arbetslösheten är det största ekonomiska slöseri och lättsinne som kan tänkas. Det kostar oss väl minst 10 miljarder per år. Den borgerliga regeringen brukar anklaga den som kritiserar dess nedskärningar och svångremspolitik för överbud. Men det är i själva verket regeringen som driver en lättsinnig överbudspolitik när den accepterar och t. o. m. ökar den stora arbetslösheten.

Sverige använde under förra året bara 80 % av industrins produktionskapacitet. Många hundra tusen människor tillåts alltså inte bidra till den gemensamma produktionen av varor och tjänster som vi alla skall leva av. De hålls i stället i arbetslöshet. Detta kan ju inte betecknas som något annat än ekonomiskt vansinne.

Det finns fortfarande stora eftersatta behov i samhället. Det fattas bostäder. De kollektiva kommunikationerna behöver förbättras. Det finns stor brist på barntillsyn. Hälso- och sjukvården behöver byggas ut. Miljövården behöver förbättras. Produktionen av energi med varaktiga inhemska energikällor måste på allvar komma i gång.

Dessa eftersatta behov finns alltså på ena sidan. På den andra har vi hundratusentals arbetslösa människor. Går det inte att dra en vettig slutsats? Problemet måste lösas genom att de arbetslösa ges tillfälle att fylla de eftersatta behoven genom sina arbetsinsatser. Det är en sådan politik som vpk förordar. Den har presenterats i motioner på andra punkter, som redovisas i utskottsbetänkandet men som inte tas upp till behandling här.

Det gäller ett program för hundra tusen nya, samhällsnyttiga arbeten som skall genomföras under högst en treårsperiod. Arbetena bör främst ligga inom den offentliga sektorn, men detta kommer att öka beställningar och sysselsättning i befintlig industri även inom den privata sektorn.

Programmet innefattar åtgärder för att öka bostadsbyggandet, barnomsorgen, kollektivtrafiken, satsningen på de inhemska förnybara energikällorna och på samhällsservice.

Ett statligt industriprogram av storleken hundra tusen nya jobb under en tioårsperiod måste snarast påbörjas. Det bör ha sin tyngdpunkt i att Sverige åter skall få en allsidig försörjning av bl. a. maskiner, en frigörelse av datorindustrin från det multinationella beroendet, en grundlig förnyelse av vår delvis hårt nedslitna transportapparat.

Det krävs även industripolitiska punktinsatser: Malmprospektering, utveckling av gruvindustrin, samordning av hela stål- och gruvindustrin, ett metallbolag och försvar för sysselsättningen i krisbranscher som varv och tekoindustri.

En arbetsskapande ekonomisk politik som är stram mot storfinansens spekulationer fordrar också en valutakontroll som är mycket restriktiv i förhållande till investeringar utomlands. Målet för valutapolitiken måste vara att sätta stopp för industriutflyttningen. Förberedelser för överförande till de stora affärsbankerna, de stora privata försäkringskoncernerna, de stora investmentbolagen, de stora privata finansstiftelserna och de största privata industri- och handelsbolagen i samhällets ägo är nödvändiga för att vi i vårt land skall kunna föra en framgångsrik närings- och sysselsättningspolitik som skapar nya arbetstillfällen.

En tidsplan för en generell nedtrappning av arbetstiden till sex timmar per dag med bibehållen lönestandard, så att sextimmarsdagen genomförs under 1980-talet, bör snarast verkställas. Dessutom bör arbetstiden ändras så, att övertidsarbetet starkt begränsas – alltså tvärtemot det förslag som regeringen nu har lagt på riksdagens bord. Detta innebär att arbetstidsförkortningen redan under 1983 skulle kunna få viss sysselsättningshöjande verkan.

Det mest utmanande i arbetslösheten är den stora ungdomsarbetslösheten. 45 000 ungdomar är nu arbetslösa, och vi skall dessutom komma ihåg de många tusen som också finns upptagna i arbetsmarknadspolitiska åtgärder men som inom en snar framtid efterfrågar ett ordinarie arbete. Detta sker samtidigt som nya ungdomsskaror anmäler sig till arbetslöshetskön. De s. k. ungdomsplatserna – en uppgrörelse mellan SAF och LO – har nu ungefär drygt 2 000 platser besatta. Men det är bara en tillfällig lösning på deras problem; den är inte varaktig. Även för övriga ungdomsgrupper är läget mycket allvarligt. Åtgärder till hjälp för stunden är allt vad man kan åstadkomma. Detta är inte något effektivt sätt att få stopp på ungdomsarbetslösheten. Trots att man är överens i ord kan man inte undvika att ungdomar blir arbetslösa. Beredskapsarbeten, lönebidrag, utbildningsinsatser har prövats. Självfallet har situationen tidigare inte varit allvarligare än vad den är i dag. Det är alltså en deprimerande bild av framtiden för de ungdomar som ser framåt. Vi tvingas ändå konstatera att det som har gjorts

naturligtvis till viss del har underlättat dessa ungdomars situation, men långt ifrån tillräckligt. Det är alltså tusentals ungdomar som hänvisas till arbetslöshet under månader och år, och många har slagits ut under tiden, om de över huvud taget har kommit in på arbetsmarknaden.

Kärnan i problemet är att det finns för få arbeten. Det problemet kan alltså inte lösas genom flera mer tillfälliga beredskapsarbeten eller genom förlängning av utbildningstiden – detta innebär bara att man skjuter svårigheterna framför sig. Den ena årsklassen ungdomar efter den andra får sina liv präglade av oro för att de mest elementära mänskliga rättigheterna – att få ett arbete och att kunna försörja sig – inte skall bli tillgodosedda.

När det ekonomiska systemet i ett samhälle inte längre förmår att garantera den unga generationens rätt till arbete har det bankruttförklarat sig självt – kanske inte i egna ögon, så länge profitterna strömmar in, men definitivt i de ungas ögon: de som blir offer för systemets brister och orättvisor. De som har barn får se hur ungdomsarbetslösheten slår mot en hel generation. Det är en process som drabbar flera grupper i samhället.

Vpk ställer förslag som verkligen kan göra skäl för ordet garanti, som kan ge arbete åt alla ungdomar som i dag går arbetslösa. Tidigare åtgärder på området har bara gett jobb åt en del, men många har tvingats att vara kvar i arbetslöshet. Vår utgångspunkt är att på arbetsmarknaden finns dels de som köper arbetskraft, dels de som måste sälja sin arbetskraft för att leva. Vårt parti representerar dem som säljer sin arbetskraft för att kunna leva. Vårt parti representerar i första hand arbetarklassen och det lägre tjänstemannaskiktet. Ägandet, och därmed makten över produktionsmedlen, gör arbetsmarknaden till en köparens marknad – ett förhållande som förstärks av arbetslöshet. Men det är också så, att den som har ägandet och makten även är den som har ansvaret. Vårt förslag innebär att vi avkräver arbetsköparna deras ansvar.

Vpk föreslår en allmän ungdomsgaranti. Den skall omfatta hela arbetsmarknaden och utformas som en lag, som ger arbetsförmedlingen rätt att anvisa en arbetslös ungdom per 50 anställda i såväl privat som offentlig verksamhet. Den skall också innebära en skyldighet för företagen och förvaltningarna att bereda ungdomarna en meningsfull sysselsättning. En förutsättning för anvisningen är dock att den skall godkännas av de lokala fackliga organisationerna. Garantin skall utlösas när alla andra försök att bereda ungdomarna arbete är uttömda, och den bör gälla upp till 25 års ålder. Den skall inte i någon mening ersätta insatser för yrkesutbildning, som även fortsättningsvis måste bedrivas i minst samma omfattning som i dag.

För att hävda principen att det är hela samhällets angelägenhet att skaffa ungdomarna arbete skall löner och sociala avgifter betalas genom en särskild progressiv arbetsgivaravgift, beräknad på företagets förädlingsvärde. De medel som denna avgift ger skall täcka 50 % av kostnaderna för löner och sociala avgifter för de ungdomar som anställts i privat verksamhet och 100 % av kostnaderna för dem som anställts i offentlig verksamhet. Lönerna för ungdomarna skall vara avtalsenliga och arbetsuppgifternas karaktär så lik de ordinarie arbetsuppgifterna på resp. arbetsplatser som möjligt. Den allmän-

na ungdomsgarantin skall innefatta alla ungdomar och utesluter således inte handikappade eller invandraringdom.

Vårt förslag innebär naturligtvis en inskränkning i arbetsköparnas rätt att fritt anställa arbetskraft. Det vållar givetvis kritik från SAF:s ideologer och borgerliga politiker. Det bör dock enligt vår uppfattning inte avhålla riksdagen från att ta sitt ansvar för att medverka till att ungdomens rätt till arbete tillgodoses.

Arbetsmarknadsutskottet har avvisat vår motion. Utskottet har f. ö. mycket få förslag för att verkligen lösa problemet med ungdomsarbetslösheten. Det är än mindre någon garanti som utskottet erbjuder; man kan kalla det förhoppningar.

Vpk:s ungdomsgaranti avvisas av både de borgerliga och de socialdemokratiska ledamöterna i utskottet. Skälet är, som den borgerliga delen av utskottet säger, att man inte kan ställa sig bakom den form som vpk föreslår för att uppnå syftet. Ja, där har vi det. När det gäller att göra några som helst ingripanden i arbetsmarknaden som berör arbetsgivarnas gamla § 32, då slår man till reträtt och låter i stället ungdomarna vara arbetslösa. Så ihåligt är utskottets förslag, och så ihåligt är även den paroll som Elver Jonsson talade varmt för – arbete åt alla. När den på något sätt rubbar den gamla § 32, då är det stopp, då får ungdomarna stå utanför arbetsmarknaden.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till samtliga vpk-motioner som behandlas i betänkandet, nämligen 455, 1086, 1118, 1569, 1982 och 2127 yrkande 1 b och 2.

Anf. 46 ARNE FRANSSON (c):

Herr talman! När riksdagen i dag har att ta ställning till regeringens förslag till åtgärder inom arbetsmarknadspolitiken, kan man konstatera att mittenregeringen fört en sådan ekonomisk politik att det skapats förutsättningar att slå vakt om sysselsättningen, detta trots det besvärliga ekonomiska läget. Vi har klarat oss avsevärt bättre i Sverige än man gjort i de flesta andra länder när det gäller att bekämpa arbetslösheten. Detta är en realitet, trots att man från socialdemokratiskt håll ständigt vill göra gällande att regeringen medvetet skulle driva en politik som leder till ökad arbetslöshet. Den ekonomiska politikens inriktning har haft till syfte att förbättra den svenska industrins konkurrenskraft. Inte minst de devalveringar som har genomförts och den dämpning av inflationstakten som har åstadkommit har haft stor betydelse för vår konkurrenskraft och för att öka möjligheterna till sysselsättning inom bl. a. tillverkningsindustrin.

Den förda ekonomiska politiken har också inneburit förutsättningar för räntesänkningar, som är positiva, inte minst för att stimulera till ökade investeringar.

Bedömningarna för framtiden inger emellertid en viss oro. Det finns dock tecken som tyder på en konjunkturuppgång för tillverkningsindustrin i början av 1983. En sådan konjunkturförbättring skulle innebära förutsättningar för en ökning av antalet sysselsättningsstillfällen. Därför finns det anledning att hålla en hög arbetsmarknadspolitisk beredskap. Detta har

också understrukits i budgetpropositionen, och utskottsmajoriteten delar denna uppfattning. De belopp som regeringen föreslagit för sysselsättningsfrämjande åtgärder skall ses som konjunkturneutrala, och avsikten är att regeringen i tilläggsbudget eller med utnyttjande av finansfullmakten skall återkomma med ytterligare medel, om så erfordras med hänsyn till situationen. Det är naturligtvis viktigt att besked om ytterligare insatser kan lämnas så tidigt som möjligt för att myndigheterna skall få erforderlig tid att planera, så att disponibla medel kan användas på bästa sätt.

Anna-Greta Leijon sade i sitt anförande att antalet sysselsatta inom industrisektorn nu var färre än 1 000 000. Den uppgiften stämmer inte riktigt med verkligheten. Antalet sysselsatta vid den senaste mätningen i februari månad uppgick till 1 005 000. När man använder uppgifter, är det viktigt att man använder de som finns i den officiella statistiken.

Antalet arbetslösa i februari månad uppgick till 135 000, och det utgör 3,1 % av arbetskraften. I flertalet länder i Västeuropa och i USA är arbetslösheten två tre gånger högre. Det är naturligtvis inte med sanningen överensstämmande att den nuvarande regeringen medvetet skulle driva en politik som innebär ökad arbetslöshet, vilket socialdemokraterna säger i sin propaganda. Ett land som Sverige, med vårt starka beroende av omvärlden, påverkas givetvis i stor utsträckning av hur utvecklingen är och blir i andra länder.

Vi var också beroende av förhållandet i andra länder i början av 1970-talet, när socialdemokraterna satt vid regeringsmakten och då vi hade ungefär samma arbetslöshetssiffror som de vi nu har. Då var emellertid situationen annorlunda. Vid den tidpunkten hade Sverige en hög arbetslöshet i jämförelse med många andra europeiska länder. Som exempel kan nämnas att arbetslösheten i Västtyskland då låg på ca 1 % och att den i Österrike var 2 %. Ytterligare ett land som kan nämnas är Holland, där arbetslösheten då låg på 2,7 %.

Vad kunde detta bero på? Det skulle vara värdefullt, om socialdemokraterna vid något tillfälle lämnade ett svar på den frågan – inte minst med tanke på det sätt på vilket socialdemokraterna nu agerar.

En huvuduppgift för regeringen är att föra en sådan politik att vi på bästa möjliga sätt skall kunna klara den fulla sysselsättningen. Detta har mittenregeringen hittills lyckats med, trots de problem som har funnits och finns med obalansen i den svenska ekonomin.

Den grupp som har det besvärligast på arbetsmarknaden är ungdomen. Trots betydande insatser från regeringens sida finns det fortfarande ungdomar som inte har möjlighet till utbildning eller arbete. Ungdomsarbetslösheten har glädjande nog minskat under den senaste månaden i jämförelse med andra halvåret 1981. Detta vittnar om att de åtgärder som regering och riksdag har vidtagit har givit resultat. När det gäller 16–17-åringarna har kommunerna ett direkt ansvar för att se till att de får möjlighet till utbildning, praktik eller yrkesintroduktion. Dessa åtgärder har slagit väl ut, vilket bekräftas av de sammanställningar som SÖ har gjort.

Från socialdemokraternas sida har man hela tiden varit mycket negativ till

Torsdagen den
1 april 1982

*Arbetsmarknads-
politiken*

yrkesintroduktionen, men vi får nu inse att deras inställning har varit felaktig. Yrkesintroduktionen har en stor uppgift att fylla, och det skulle vara fullständigt förödande om socialdemokraternas förslag om avskaffande av yrkesintroduktionen skulle vinna kammarens gehör om någon vecka. Vart skall då de flera tusen ungdomar som i dag genomgår yrkesintroduktionen ta vägen? Den enda möjligheten, som jag kan se, är att de blir arbetslösa. Är det så socialdemokraterna vill hantera dessa frågor?

Den överenskommelse som arbetsmarknadens parter har träffat om de s. k. ungdomsplatserna är ett nytt värdefullt inslag för att förbättra situationen för 16–17-åringar. Tillsammans med det statsbidrag som utgår blir detta ett värdefullt komplement till utbildning och yrkesintroduktion. Det är beklagligt att företrädare för LO går ut och kritiserar regeringen för dess handläggning av frågan om ungdomsplatserna. Det tycks vara en sport att på alla sätt och vis försöka politisera frågorna. Men det är viktigare att hålla sig till själva sakfrågan och konstruktivt arbeta för att man på ett smidigt sätt skall kunna lösa de praktiska problem som uppstår när det gäller handläggning av frågan om ungdomsplatserna.

Enligt en lägesrapport som AMS införskaffade i vecka 12 fanns drygt 4 000 anmälda ungdomsplatser. Ca 2 000 ungdomar hade erhållit plats. Arbetsförmedlingarna hade ca 3 700 ungdomar anmälda som önskade erhålla ungdomsplats. Det är viktigt att man finner lämpliga former för att snabbt klara av den praktiska handläggningen, så att ungdomar snabbt blir placerade på de ledig-anmälda ungdomsplatserna. Jag noterar med tillfredsställelse det initiativ som arbetsmarknadsministern har tagit, när han sammankallat arbetsmarknadens parter för att klara ut de frågetecken som eventuellt fortfarande finns kvar när det gäller själva handläggningen av frågan om de här platserna. Jag utgår vidare från att stödet till ungdomsplatserna kommer att lämnas fortsättningsvis, även efter den 1 juli.

Det är naturligt att det i ett inledningsskede finns vissa inkörningsproblem. Förhoppningarna har varit högt ställda, men jag tycker ändå att resultatet i dagsläget är tillfredsställande.

Arbetslösheten bland ungdomar över 18 år är enligt länsarbetsnämndernas bedömning ett växande problem på arbetsmarknaden. En allt större andel av de arbetslösa ungdomarna har gymnasial utbildning, och för deras del är därför den nu tillgängliga arbetsmarknadsutbildningen av begränsat värde. I åldersgruppen 18–21 år var ca 20 000 ungdomar arbetslösa i februari månad. Från regeringens sida har gjorts stora insatser för att på olika sätt stödja ungdomarna, men enligt utskottets mening är det nödvändigt att ytterligare åtgärder vidtas för att bereda ungdomar i åldern 18–21 arbete eller utbildning. Utskottet begär därför att regeringen skall återkomma med ett program med ytterligare förslag till åtgärder för att förbättra situationen för dessa ungdomar. Detta innebär bl. a. att utskottet har ställt sig bakom en centermotion.

Riksdagen fattade för drygt en månad sedan beslut om förändringar i anställningsskyddslagen, som innebär vidgade möjligheter till provanställning och visstidsanställning. Det är nu viktigt att arbetsgivarna uppfyller de

löften de tidigare har givit om att anställa ett stort antal ungdomar, bara det blev en förändring i anställningsskyddslagen. Ändringen är nu verkställd, och det återstår bara att handla från arbetsgivarnas sida. Det är viktigt att också de tar sitt ansvar för ungdomen.

Det är med förvåning man kan konstatera – detta har berörts också tidigare i debatten – att socialdemokraterna inte har ställt upp bakom kravet på ytterligare insatser för ungdomar mellan 18 och 21 år. Utskottsmajoriteten har en högre ambitionsnivå för att komma till rätta med ungdomsarbetslösheten än vad socialdemokraterna har, och det finns anledning att notera detta.

Bengt Wittbom sade i sitt anförande att moderaterna vunnit stora framgångar i utskottet när det gäller de arbetsmarknadspolitiska riktlinjerna. I och för sig är väl framgångarna inte så stora, för vad utskottet har sagt överensstämmer mycket väl med vad regeringen har anfört i budgetpropositionen, och det är alltså något som vi från mittenpartiernas och moderata samlingspartiets sida är överens om.

Det är riktigt som Anna-Greta Leijon sade, att antalet personer i arbetsmarknadspolitiska insatser är lägre i år än vad förhållandet var i slutet av 1970-talet. Detta är emellertid inte hela sanningen, eftersom det har skett en medveten satsning på att öka antalet platser inom det reguljära utbildningsväsendet, vilket också har visat sig ge ett gott resultat. Detta har skett i full överensstämmelse med arbetsmarknadsstyrelsens intentioner. Jag tycker det finns anledning att ta även detta med i bilden, när man gör bedömningar om vilka insatser som har skett inom arbetsmarknadsutbildningens ram. Vi vet också att det av olika anledningar har varit svårt att under hösten och vintern få full besättning på de platser som funnits tillgängliga.

Jag har huvudsakligen uppehållit mig vid den allmänna inriktningen på arbetsmarknadspolitiken och frågor som berör ungdomens situation. Andra talare från centern kommer att beröra övriga frågor som aktualiseras i utskottsbetänkandet.

Med det anförda ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationerna 5, 8, och 25 och i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 47 ANNA-GRETA LEIJON (s) replik:

Herr talman! Låt mig först ge Arne Fransson rätt. Jag sade beklagligtvis att sysselsättningen inom industrin var under en miljon. Det är precis som Arne Fransson säger, nämligen att den senaste statistiken visar att det är 5 000 personer över den här miljonen. På den punkten har alltså Arne Fransson rätt. Däremot tycker jag att det finns mycket i hans övriga resonemang, som man behöver skärskåda och ifrågasätta.

När det gäller devalveringen och dess inverkan på industrisysselsättningen, förespeglades vi och svenska nationen i september månad när regeringen genomförde devalveringen att det här skulle öka industrisysselsättningen med 40 000 jobb. Trots denna siffr på 5 000, beträffande vilken jag hade fel, har ju utvecklingen varit precis den motsatta. Vi har haft en kraftig nedgång i

industrisysselsättningen sedan devalveringen genomfördes. Det är oroande för framtiden. Därför är det också väldigt oroande att man på borgerligt håll röstar ned de förslag till investeringar som vi lagt i riksdagen och som skulle medverka till att vända den här negativa utvecklingen i industrisektorn.

Får jag sedan säga att jag tycker att det är väldigt bra att Arne Fransson också tog upp den försämrade anställningsskyddslag som vi får i dag med den fria provanställningsrätten för arbetsgivarna.

Arne Fransson säger att det är viktigt att arbetsgivarna uppfyller sina tidigare löften om jobb åt ungdomar. De tidigare löfena var alltså 50 000 à 60 000 jobb åt ungdomarna. Ibland, när man var som mest yvig i sina löften, kom man upp i över 150 000, men den siffran kanske vi helt kan bortse ifrån.

Jag antar att Arne Fransson precis som jag har ställt frågan till arbetsgivarna hur många nya jobb det blir. Jag skulle gärna vilja fråga Arne Fransson vad han har fått för svar från arbetsgivarna när han ställt denna fråga.

Anf. 48 LARS-OVE HAGBERG (vpk) replik:

Herr talman! Arne Fransson försökte sig på ett allmänt försvar av regeringspolitiken. Han försökte egentligen förneka att det är en medveten ekonomisk politik som skapar arbetslösheten. Jag funderar på hur länge man måste blunda i politiken för att inte se vad som händer. Har man en stram finans- och penningpolitik och en minskning av den offentliga sektorn, så skapas det arbetslöshet, Arne Fransson. Minskade inkomster, lägre reallöner och sociala försämringar skapar mindre efterfrågan och arbetslöshet.

Detta sker på område efter område. En ohämmad kapitlexport och utlandsinvesteringar av våra största verkstadsföretag skapar också färre arbetstillfällen i det här landet. Det är alltså en medveten politik som regeringen godkänner.

Arne Fransson liksom arbetsmarknadsministern gör jämförelser med andra länder och försöker därmed klara sig undan. Men samtidigt förordar centerpartiet och Arne Fransson ett ökat exportberoende, så att det när det blir svårigheter på arbetsmarknaden inte är den egna politikens fel. Man försöker svära sig fri.

Problemet är den svaga hemmamarknaden och det låga kapacitetsutnyttjandet, som man måste sätta fart på. Men det skall man ha svängremmar till i borgerlig tappning.

När det gäller ungdomarna har de inga möjligheter till arbete, och då är det fromma förhoppningar från utskottet, att man skall försöka puffa på arbetsmarknadsminister Eliasson, som hittills inte har kunnat få ifrån sig någonting positivt, annat än ett enormt hårt tryck. Nu hoppas alltså den borgerliga majoriteten i utskottet att man skall kunna puffa på Ingemar Eliasson för att han skall lägga fram ett program, så att ungdomar över 18 år skall kunna få arbete.

Men varför säger man inte till att här måste vi ha en garanti? Arne Fransson har talat om en garanti, men framför allt är det väl arbetsmark-

nadsminister Eliassons parti som talat om en ungdomsgaranti. Enda möjligheten att få en ungdomsgaranti är att ge arbetsförmedlingarna en status och en roll som gör att de kan styra in ungdomarna i de verksamheter som är nyttiga och framför allt in i den industri vi har i dag. Det skulle vara riktigt och vettigt att anta det förslag till ungdomsgaranti som vpk har väckt. Det skulle rädda ungdomen.

Nr 114

Torsdagen den
1 april 1982

*Arbetsmarknads-
politiken*

Anf. 49 ARNE FRANSSON (c) replik:

Herr talman! När det gäller effekten av devalveringen kan vi väl ändå konstatera, att om inte devalveringen hade företagits, hade risken varit mycket stor för att antalet sysselsatta inom industrisektorn hade gått ned ännu kraftigare än vad den gjort i verkligheten. Det finns anledning att notera det.

Det är naturligtvis viktigt och angeläget att på olika sätt försöka stimulera möjligheterna att öka industrissysselsättningen. Och det är då naturligtvis viktigt att vi kan bli konkurrenskraftiga och finna möjligheter till avsättning för våra produkter, och det är givetvis en uppgift som både regering, opposition och arbetsmarknadens parter har.

Beträffande provanställning vill jag säga: Jag har tillhört dem som aldrig riktigt tagit på allvar de uppgifter som vissa arbetsgivarorganisationer framförde i slutet av 1970-talet om att man skulle öka antalet sysselsatta om bara anställningsskyddslagen förändrades. Men jag har sett det så att den här förändringen i alla fall bör vara positiv. Att man genom denna förändring av anställningsskyddslagen skulle kunna lösa ungdomsarbetslöshetsproblemen har vi däremot aldrig trott, och inte heller i dagens läge tror vi att det kommer att bli så.

Jag kan tala om för Anna-Greta Leijon att inte heller jag har fått några klara besked från arbetsgivarorganisationerna om hur många ungdomar man nu är beredd att anställa – och det beklagar jag. Därför tycker jag att det är en viktig och angelägen uppgift för oss alla att i olika sammanhang framhålla att det är nödvändigt att arbetsgivarna tar sitt verkliga ansvar för att anställa ungdomar, när de nu har både den här möjligheten och andra möjligheter i form av statliga bidrag som utgår på olika sätt.

Slutligen till Lars-Ove Hagberg: Om regeringen skulle ha fört en medvetet arbetslöshetsfrämjande politik kan vi konstatera att vi i det här landet har lyckats mycket dåligt – om vi jämför med socialistiskt styrda länder som Danmark och Frankrike, där man verkligen har lyckats driva en politik som har ökat arbetslösheten.

Anf. 50 ANNA-GRETA LEIJON (s) replik:

Herr talman! Egentligen tyckte jag att Arne Franssons svar var så klagörande att jag försökte återkalla repliken med hänsyn till kammarens tid, men när jag nu ändå fick ordet vill jag säga följande.

Vi kan vara eniga om två saker, Arne Fransson och jag. Det finns mycket starka skäl för att satsa på att svensk industri skall gå bättre än den gör i dag – devalveringen var ett mycket otillräckligt instrument för att komma åt de

Torsdagen den
1 april 1982

*Arbetsmarknads-
politiken*

problem vi har. Och vi skulle behöva investeringsstimulanser av det slag som socialdemokraterna har försökt få de borgerliga här i kammaren med på.

Vi kan också vara eniga i bedömningen att de löften som gavs från olika håll om nya platser för ungdomar, om fri provanställningsrätt infördes, inte var så mycket till löften. Det fanns t. o. m. gårdagen en möjlighet för seriösa företagare att efter avtal med de fackliga organisationerna komma fram till provanställningsregler, och på många avtalsområden fanns det sådana. Fr. o. m. i dag har vi en ensidigt fri provanställningsrätt och en rätt för arbetsgivarna när det gäller andra korttidsanställningar.

Vi har alltså nått det resultat som man ifrån moderaternas och arbetsgi- varföreningarnas sida ville uppnå: försämrad anställningstrygghet för människorna. Men tyvärr infrias inte alla de löften om nya jobb för ungdomar som man lockade med när man drev kampanjen för den här lagstiftningen.

Anf. 51 LARS-OVE HAGBERG (vpk) replik:

Herr talman! Om vi inte hade en borgerlig politik i det här landet, är jag säker på att arbetslösheten skulle vara mindre. Det är klart att vi måste utgå från att Sverige är ett rikt land, till skillnad från många andra länder som kanske inte är fullt så rika. I det läget måste vi väl kunna inse att vi kan göra någonting. Vad Arne Fransson pläderar för är nämligen att en regering aldrig kan göra någonting; man är helt beroende av omvärlden och ett annat maktcentrum som styr vår sysselsättning. Men jag hävdar att vi kan göra någonting.

Arne Fransson säger att socialdemokratiskt styrda länder har arbetslöshet. Jag kan inte förstå varför han säger det i en replik till mig. Det borde snarare vara riktat till Anna-Greta Leijon, trots det samförstånd som till viss del finns mellan Arne Fransson och henne. Otivelaktigt är det så i politiken att vi i dag är konkurrenskraftiga. Det är inte lönenivån det gäller. Om vi satte full fart och skapade en hemmamarknad och utnyttjade vår kapacitet, skulle vi vara ännu mera konkurrenskraftiga, Arne Fransson! Men i det fallet saboterar ni det hela undan för undan. Ni vägrar att inse att det finns bristområden och behovsområden i det här landet som borde främjas för att vi därmed skulle få fart på vår ekonomi. Det gäller bostäder, kommunika- tioner och offentliga tjänster, såsom barntillsynen, miljön och produktionen. Inom branscher som i dag har svårigheter skulle vi t. o. m. kunna skapa en inhemsk efterfrågan. Men ni vägrar att göra någonting. Ni ser bara till exportinriktningen, och därmed är ni helt handlingsförlamade.

Vidare förstår jag att det är besvärligt att inte kunna bemöta ungdoms- garantin. Det enda vapnet i dag är nämligen att garantera ungdomarna att de kan komma innanför fabriksportarna, innanför grindarna, in i industrin och till jobben, så att de får den erfarenhet de behöver. Dit kommer de inte om man inte redan i dag ser till att arbetsförmedlingen har ett vapen i sin hand, som t. ex. främjandelagen skulle vara för handikappade. Det är ungefär den ungdomsgaranti vi vill formulera – en främjandelag för alla ungdomar. Det vore någonting att ta vara på, Arne Fransson!

Anf. 52 ARNE FRANSSON (c) replik:

Herr talman! När det gäller anställningsskyddslagen finns det anledning, Anna-Greta Leijon, att påminna om att grundskyddet i denna lag fortfarande ligger fast. Den aktuella förändringen är ju en smidigare anpassning till det som har gällt t. o. m. den sista mars, i och med att det har funnits stora områden på arbetsmarknaden där man inte har täckt upp provanställningen genom kollektivavtal.

När det gäller industrisysselsättningen har, som jag tidigare sagt, statsmakterna under de senaste åren ställt betydande belopp till förfogande för insatser i form av forskning och utveckling av nya produkter. Det gäller ju för oss att på olika sätt finna nya produkter som vi kan vidareutveckla och finna avsättning för, så att vi därmed kan öka möjligheterna till en förbättrad industrisysselsättning.

Min replik riktade jag till Lars-Ove Hagberg, därför att han är företrädare för ett socialistiskt parti. Med tanke på att de socialistiskt styrda länderna har betydligt högre arbetslöshet fann jag det rätt naturligt att göra den kopplingen.

Lars-Ove Hagberg sade att den här regeringen inte gör någonting. Men vi kan ju inte blunda – i varje fall inte medvetet, som man tycks göra från vpk:s sida – för att, som tidigare sagts här i debatten, regeringen har gjort betydande insatser när det gäller att ställa medel till arbetsmarknadspolitikens förfogande för olika åtgärder. Det gäller arbetsmarknadsutbildning, beredskapsarbeten osv. Att vi inte kan ansluta oss till det förslag om ungdomsgaranti som vpk har framfört i sin motion beror på att vi inte tror att det finns förutsättningar för att ett sådant system skulle lyckas. Vi har valt den andra vägen och anser det riktigare att erbjuda ungdomar utbildning, praktik och arbete och att finna ett åtgärdsprogram som täcker in detta. Målet är självfallet att vi skall bereda så många ungdomar som möjligt utbildning och arbete. I det avseendet är det inget som skiljer oss åt, men när det gäller systemet för genomförandet är det däremot en del som skiljer oss åt.

Andre vice talmannen, som under detta anförande övertog ledningen av kammarens förhandlingar, anmälde att Lars-Ove Hagberg anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 53 ERIK JOHANSSON (s):

Herr talman! Runt om i vårt land finns i dag en djup oro för utvecklingen på arbetsmarknaden. I tusentals hem upplevs arbetslöshetens konsekvenser mycket påtagligt. Familjeförsörjare oroar sig för familjens försörjning. Föräldrar till arbetslösa ungdomar oroar sig för följderna av att deras egna barn inte får uppleva tillfredsställelsen av att utträta ett arbete och känna att de fyller en funktion i samhället.

Det är illavarslande att allt fler tvingas stå utan jobb under lång tid. För många finns det t. o. m. inte längre möjlighet att uppbära arbetslöshetsersättning. De får förlita sig på hjälp från de sociala myndigheterna.

Herr talman! Det finns en risk att vi – inte minst i det här huset – stirrar oss blinda på statistiska uppgifter och glömmer att enskilda människooöden döljer sig bakom statistiken. För oss som inte upplevt ödet att ställas utanför arbetsgemenskapen är det väldigt svårt att till fullo förstå vad det vill säga att vara arbetslös. Vi socialdemokrater har f. ö. i vår arbetsmarknadspolitiska motion pekat på det förhållandet att vi behöver veta mer om arbetslöshetens konsekvenser. Den frågan kommer utskottet senare i vår att ta ställning till i anslutning till behandlingen av den forskningspolitiska propositionen.

I debatten hör man ofta att det är värre på arbetsmarknaden i andra länder och att det minsann var hög arbetslöshet under början av 1970-talet, då socialdemokraterna regerade. Det förvånar mig inte att dessa argument förts fram även i dagens debatt som något slags ursäkt för dagens situation. Vi socialdemokrater har ingen anledning förneka att problemen är ännu större i vissa andra länder – även om man får göra dessa statistiska jämförelser med viss försiktighet. Inte heller förnekar vi att vi haft problem på arbetsmarknaden under tidigare år.

Visst kan vi ägna oss åt sifferexercis, men jag frågar mig ibland: Vad hjälper det den som står utan arbete att ännu fler är arbetslösa i andra länder, eller att många var arbetslösa även för tio år sedan i vårt land? Inte blir situationen för alla tusentals arbetslösa i vårt land i dag bättre för det. Vår målsättning är och skall vara att arbete skall erbjudas dem som efterfrågar detta. Låt oss inte gå ifrån den ambitionen! Sedan må arbetslösheten vara hur hög som helst i andra länder.

Grundläggande orsaker till problemen på arbetsmarknaden i vårt land är självfallet den ekonomiska politik – eller rättare sagt brist på ekonomisk politik – som borgerligheten svarat för samt den internationella konjunkturen. Vi har pekat på detta förhållande i vår reservation nr 1. Vi har också i den reservationen redovisat socialdemokratins alternativ för att komma ut ur den ekonomiska förlamningen i vårt land.

Herr talman! Vi socialdemokrater anser att de borgerliga regeringarna efter hand har tummat på målet sysselsättning åt alla, som riksdagen beslutat om. Jag säger detta mot bakgrund av att de arbetsmarknadspolitiska insatserna har varit av mer begränsad omfattning än som varit acceptabelt under senare år. Vi skulle alltså ha kunnat hålla sysselsättningen uppe i större utsträckning.

Borgerliga talare har i dagens debatt efterlyst förslag och velat veta vilka vägar vi socialdemokrater har att anvisa. Vi har redovisat vårt program: Vi har ett investeringsprogram, vi har föreslagit stimulans till investeringar i industrin och vi har hänvisat till våra förslag när det gäller ekonomisk politik och näringspolitik. Jag kan även erinra om den debatt vi förde här i kammaren den 10 mars kring dessa ting, där vi från vårt parti hade tillfälle att anvisa vägar att lösa de problem vi står inför.

Alla tycks nu vara överens om att problemen på arbetsmarknaden kommer att bli av minst nuvarande omfattning ända in på nästa år. Då gäller det att dels föra en annan ekonomisk politik som sätter fart på Sverige, dels höja den arbetsmarknadspolitiska beredskapen. Det är därför obegripligt att rege-

ringen i detta läge föreslår att arbetsmarknadsverket skall dra ned på sina resurser. När trycket på arbetsförmedlingarna är och kommer att vara större än kanske någonsin – då skall platsförmedlingens beredskap minska. Detta är borgerlighetens strategi.

Arbetsmarknadsverket får emellertid inte bli enbart en administrationsapparat för arbetslöshetsförsäkringar. Även om arbetsmarknadsverket gör mycket ambitiösa och lovvärda försök att inom givna ramar nyttja sin personal på det mest effektiva sättet, måste enligt vår mening verket i stället tilldelas större personalresurser i detta läge. Med en personell förstärkning vid platsförmedlingarna ökar förutsättningarna att förmedla jobb åt de arbetssökande och få de lediga platserna och de arbetssökande att passa ihop. Det är f. ö. enligt vår uppfattning ekonomiskt motiverat att satsa på arbetsförmedlingen. Detta synsätt kommer också till uttryck från den borgerliga majoritetens sida när man i avsnittet om ungdomsarbetslösheten just pekar på detta faktum, att en satsning för att skapa ny sysselsättning också ger samhällsekonomiska vinster. Det är ju, herr talman, litet märkligt att man då har en annan uppfattning när det gäller arbetslösheten i stort.

Herr talman! Jag yrkar alltså bifall till utskottets hemställan när det gäller personalresurserna för arbetsmarknadsverket. Vi föreslår att verket skall tilldelas 380 nya tjänster för den platsförmedlande verksamheten samt 40 tjänster för verksamheten inom arbetsmarknadsinstitutet. En självklar sak när den arbetsmarknadspolitiska beredskapen måste höjas är även att riksdagen bifaller de socialdemokratiska reservationerna då det gäller resurserna för arbetsmarknadsutbildning och beredskapsarbeten. Vi socialdemokrater anser att ytterligare insatser borde göras avseende beredskapsarbeten redan under innevarande budgetår. Vi föreslår att 200 milj. kr. ytterligare skall anvisas för beredskapsarbeten. Vi tycker även att det finns starka skäl att omgående återuppta verksamheten med BAMU, som innebär att bidrag kan utgå till lönekostnader för beredskapsarbetare i statlig och kommunal förvaltning, som tillfälligt ersätter den ordinarie personal som deltar i yrkesutbildning. Inte minst mot bakgrund av det besvärliga läget på arbetsmarknaden för kvinnor är det motiverat att BAMU-verksamheten startas på nytt.

Regeringen föreslår inför nästa budgetår att medlen för beredskapsarbeten skall beräknas konjunktur neutralt. Verket skall därför endast planera för 4,5 miljoner sysselsättningsdagar mot ca 7 miljoner under innevarande budgetår.

Med den kunskap vi i dag har om utvecklingen på arbetsmarknaden under återstoden av innevarande år, är en sådan utgångspunkt för planeringen inför nästa budgetår oförsvarlig. Vi socialdemokrater anser att AMS måste få planera efter de behov som redan nu kan förutses. Därmed skapas bättre förutsättningar för att i rätt tid få i gång bl. a. de investeringar som krävs. Arbetsmarknadsverket måste vidare ges förutsättningar att planera sin verksamhet på längre sikt än de närmaste fem sex månaderna.

Regeringen har dessutom i propositionen föreslagit inskränkningar i bidragsbestämmelserna för beredskapsarbeten. Vi socialdemokrater motsät-

ter oss de försämringar som föreslås. Förslagen skulle endast få negativa konsekvenser för möjligheterna att skapa sysselsättning åt de arbetslösa.

Bl. a. föreslås en förkortning av vissa beredskapsarbeten från högst sex månader till fem månader. Arbetsmarknadsministern försöker i propositionen lansera det förslaget som ett konstruktivt bidrag i syfte att öka möjligheterna för arbetsförmedlingen till aktiva placeringsinsatser.

Men, herr talman, om en sänkning av tiden för beredskapsarbeten får denna positiva effekt, undrar jag varför man inte gått längre. Varför stanna vid fem månader? Med ett förslag på tre eller fyra månader skulle ju effekten bli ännu gynnsammare.

Nej, sanningen är nog den att syftet med de föreslagna förändringarna av bidragsbestämmelserna för beredskapsarbeten är att pengar skall sparas, och då börjar det ju alltmer att bli en regel att det är de svaga i samhället som skall drabbas. Det har f. ö. sagts mig att regeringens förslag om en maximigräns på totalt 3 000 kr. i dagsverkskostnad för beredskapsarbeten medför att beredskapsarbeten måste dras in i exempelvis Norrbotten, med ökad arbetslöshet som följd.

Även kapaciteten inom arbetsmarknadsutbildningen måste enligt vår mening höjas. Vi föreslår att antalet deltagare i sådan utbildning skall kunna uppgå till 120 000 under nästa budgetår, en ökning alltså med 10 000 i förhållande till regeringens förslag.

I den höjda arbetsmarknadspolitiska beredskap vi socialdemokrater förordar ingår även en ökad satsning på de arbetshandikappade. Vi anser nämligen att det är nu, när problemen på arbetsmarknaden är stadigt växande, som solidariteten med de svaga sätts på prov.

Vi föreslår därför bl. a. förbättrade villkor för arbetshjälpmedel åt handikappade och ytterligare medel till Samhällsföretag och arbetsmarknadsinstitutet. De förslagen finns redovisade i våra motioner och reservationer och kommer här att vidareutvecklas av partivänner till mig.

Herr talman! Jag vill slutligen säga några ord om situationen i Skåne. Vi socialdemokrater från Skåne lade under den allmänna motionstiden fram en motion som utförligt redovisar de problem som vi fått på arbetsmarknaden i vår del av landet under senare år. Efter den positiva utvecklingen under tidigare år har strukturkriserna nu drabbat Skåne mycket hårt. Under de närmaste tolv månaderna räknar vi med att få uppleva den värsta arbetslösheten sedan 1940-talet. I Malmöhus län beräknas över 18 000 vara arbetslösa i höst. I Kristianstads län är situationen lika dyster.

Inte minst strukturkriserna inom bl. a. teko-, trä- och varvsindustrierna har slagit hårt mot den skånska arbetsmarknaden. Vi har i vår motion pekat på behovet bl. a. av förstärkta arbetsförmedlingsinsatser i Skåne. Utgångspunkten är att Skåne under de goda åren av naturliga skäl fick förhållandevis färre tjänster än andra län med en sämre utveckling. När de totala resurserna nu under senare år i stort sett har hållits oförändrade har det varit mycket svårt för Skåne att få de förstärkningar som krävs och därmed en mer rättvis tilldelning av resurser i förhållande till andra delar av landet.

Om de socialdemokratiska förslagen om förstärkta resurser till platsför-

medlingen totalt och för att åstadkomma en ökad planeringsnivå inom beredskapsarbetena och inom arbetsmarknadsutbildningen vinner bifall i riksdagen kommer också Skånes förutsättningar att få de resursförstärkningar som krävs att öka.

Herr talman! Med det anförda och med hänvisning till vår motion yrkar jag bifall till de socialdemokratiska reservationerna och i övrigt till utskottets hemställan i arbetsmarknadsutskottets betänkande nr 21.

Anf. 54 ARNE FRANSSON (c) replik:

Herr talman! Jag håller helt med Erik Johansson om att situationen för de arbetslösa i vårt land inte blir bättre för att vi konstaterar att arbetslösheten är högre i andra länder. Men när vi i debatten gör jämförelsen med andra länder, gör vi det med utgångspunkt från den kritik som vi ofta blir utsatta för bl. a. från socialdemokratiskt håll och som går ut på att vi medvetet skulle föra en politik som leder till ökad arbetslöshet. Vi vill också påminna er socialdemokrater om att även när ni satt vid regeringsmakten, var det besvärligt att i lågkonjunkturer klara den fulla sysselsättningen. Men vi ifrågasatte aldrig att ni medvetet förde en politik som innebar högre arbetslöshet.

Låt oss i stället gemensamt vara överens om att det är nödvändigt att vi vidtar olika åtgärder för att på det sättet aktivt medverka till konstruktiva lösningar för att klara den fulla sysselsättningen.

Erik Johansson talade vackert för fler tjänster inom arbetsmarknadsstyrelsen, och jag förstår mycket väl att han som gammal arbetsförmedlare gör det. Men vi skall ha klart för oss att det under senare år har skett en kraftig upprustning av arbetsförmedlingarna både vad gäller personal och modern datateknik. Genom det förslag som regeringen har lagt flyttas det över 60 tjänster från egenregiverksamheten till arbetsförmedlingen, och det är naturligtvis ett värdefullt tillskott. Vidare har regeringen nyligen tillsatt utredningen om arbetsmarknadsstyrelsens organisation. Därför tycker vi företrädare för regeringspartierna att det i dagsläget är tillräckligt med det tillskott som arbetsmarknadsstyrelsen får genom regeringsförslaget. Vi får avvakta resultatet av översynen av arbetsmarknadsstyrelsens organisation och sedan ta ställning till eventuella nya tjänster.

Anf. 55 BENGT WITTBOM (m) replik:

Herr talman! Erik Johansson sade i sitt anförande att socialdemokratin anvisar vägar för att lösa sysselsättningsproblemen. Men det som är besvärande är att de vägar som man anvisar inte tar hänsyn till de grundläggande fördelningsproblem som är en viktig orsak till att vi har obalans i ekonomin.

De socialdemokratiska förslagen innebär offentlig expansion, och det är precis vad vi inte skall ha. De förutsätter skattehöjningar för företagen i form av höjda arbetsgivaravgifter när löntagarfonderna kommer, höjda arbetsgivaravgifter och proms i samband med skatteuppgörelsen. De förutsätter en krångligare MBL och arbetsrättslagstiftning. Resultatet kan inte bli något

Torsdagen den
1 april 1982

*Arbetsmarknads-
politiken*

annat än ökad utlandsupplåning.

Min fråga till Erik Johansson är: Av vilket skäl är ni inte beredda att ta hänsyn till de grundläggande förutsättningarna i de ekonomiska problem som vårt land har?

Sedan säger Erik Johansson att om den socialdemokratiska politiken genomförs på detta område, kommer det att ge samhällsekonomiska vinster. Uttrycket samhällsekonomiska vinster är positivt värdeladdat. Men det är bara att konstatera att vad det här landet behöver är inte i första hand samhällsekonomiska vinster, utan företagsekonomiska vinster.

Den som förutom jag har begripit detta är LO-ekonomen Gösta Rehn, som i en intervju i Nerikes Allehanda den 5 januari 1982 säger följande: "Ta bort hela arbetsgivaravgiften, dvs. sänk lönekostnaden med 40 % för den del av företagens arbetsstyrka som ligger över 80 % av ett genomsnitt för de senaste åren!"

Rehn "anser det nödvändigt att pröva nya vägar för att samtidigt få ner både arbetslöshet och inflation. Man måste göra det billigare för industrin att expandera." Han anser dessutom att ungdomslönerna bör vara lägre än lönerna för yrkesskickliga arbetare.

Det vore intressant att få höra Erik Johanssons kommentar till denna klartext från en gammal känd och aktad LO-ekonom.

Anf. 56 ERIK JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! Arne Fransson gör gällande att vi påstår att de borgerliga medvetet har drivit en politik som ökar arbetslösheten. Men det är inte så. Vi kritiserar den borgerliga regeringen för att den inte tar till vara och vidareutvecklar de förutsättningar som vårt land har med den arbetsmarknadspolitik som arbetarrörelsen har byggt upp och som har givit vårt land en tätposition både när det gäller yrkeskunnighet och när det gäller administrations- och försäljningskunnande hos företagsledningen. Den förhandlingsordning som tillämpas på den svenska arbetsmarknaden innebär en arbetsfred, som i sin tur medverkar till att vi kan hålla leveransavtalen. Vi har kritiserat att den borgerliga regeringen inte har fortsatt på den inslagna vägen.

När det gäller arbetsförmedlingens personal vet jag, som Arne Fransson sade, av egen erfarenhet att dess arbete är mera tidskrävande i ett kärt arbetsmarknadsläge. Det är då människorna behöver få resonera igenom sin situation och få bort den osäkerhet som ofta uppträder när man skall börja en ny anställning i en ny miljö. Steg för steg har vi genom beslut här i riksdagen tillfört arbetsmarknadspolitikerna nya instrument och medel, som skall vidga verksamheten. Det gör arbetet mer krävande för arbetsförmedlingarna. Det är bakgrunden till att vi har ställt dessa krav. Vi är medvetna om att de behövs. Vi har ett utbildningsprogram för arbetsförmedlingspersonalen, vilket tar sin tid. Vi har även, som jag tidigare sade, ökat de arbetsmarknadspolitiska instrumenten.

Anna-Greta Leijon har i sina inlägg anvisat vägar. Det gällde investeringsplanen. Bengt Wittbom efterlyste då en skattepolitik, som skulle vara mer

företagsvänlig. Det är ett gemensamt intresse för både företag och anställda. Ett utslag för detta är våra löntagarfonder, där vi vill få fram riskvilligt kapital. Dessutom skall vi vara på det klara med att arbetsgivaravgifterna är inarbetade av löntagarna och har sin funktion. Vi hade en debatt om dem den 10 mars i år. Jag har ingen anledning att upprepa den debatten.

Anf. 57 ARNE FRANSSON (c) replik:

Herr talman! Jag noterar med tillfredsställelse att Erik Johansson inte ställer sig bakom dem som påstår att regeringen medvetet skulle föra en politik, som leder till ökad arbetslöshet. Att vi sedan kan ha olika uppfattningar om hur man på bästa sätt skall lösa dessa frågor är en annan sak.

Jag har full förståelse för att det i ett kärvt läge, där arbetslösheten är hög, råder en hårdare belastning på personalen på våra arbetsförmedlingar. Därför är det naturligtvis viktigt att, som arbetsmarknadsstyrelsen också har gjort, öka resurserna just till den arbetsförmedlande verksamheten. Det är viktigt att man har kunrig och erfaren personal, som tar hand om de arbetslösa.

Jag vill ge det erkännandet till personalen på arbetsförmedlingskontoren att den utför ett mycket gott arbete och ser till att man på bästa möjliga sätt kan lösa de problem som uppstår. Jag tror dock att vi i dagens läge måste göra vissa prioriteringar när det gäller nya tjänster och att vi, som jag sade i mitt förra inlägg, får avvakta och se vilket resultat den översyn av arbetsmarknadsstyrelsens arbetsuppgifter som snart skall igångsättas kommer att leda till. Med det som utgångspunkt får riksdagen sedan fatta beslut.

Anf. 58 BENGT WITTBOM (m) replik:

Herr talman! Låt mig bara kort konstatera efter Erik Johanssons senaste inlägg att den politik som socialdemokratin förordar går helt på tvärs med den som t. ex. Gösta Rehn rekommenderar. Det gör den därför att skatteöverenskommelsen mellan mittenpartierna och socialdemokraterna i första steget innebär en tvåprocentig höjning av arbetsgivaravgiften. Det är en kostnadshöjning som gör svensk industri mindre konkurrenskraftig.

Löntagarfonderförslaget, som alltid kommer upp när socialdemokratin pressas på besked, innebär rent praktiskt att kostnadsnivån ytterligare höjs för företagen genom den enprocentiga löneskatten som skall tillföras fonderna och också genom det vinstdelningssystem som är presenterat.

Slutledningen kan inte bli någon annan än att socialdemokratisk politik innebär att svensk industri blir mindre konkurrenskraftig. Arbetskraften blir för dyr. Därmed kommer utrymmet för tillväxt i industrin och i näringslivet över huvud taget att minska, och därmed minskar tillgången på produktiva arbetstillfällen.

Anf. 59 ERIK JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! Låt mig börja med att kommentera Bengt Wittboms senaste inlägg. Han säger att de svenska lönekostnaderna är för höga. Jag vill då

ställa frågan: Hur har svensk industri med så stor framgång under årens lopp kunnat hävda sig i den internationella konkurrensen?

Gösta Rehns målsättning är en ökad sysselsättningsgrad, och i hans filosofi ligger, om jag uttrycker det med andra ord, att det skall vara dyrare att friställa människor än att hålla produktionen i gång. Det är på det området man gemensamt skall söka vägar.

Sedan är vi väl ändå överens om, Bengt Wittbom och Arne Fransson, att de anställda har ett gemensamt intresse av företaget. Det är deras arbetsplats och grundvalen för den anställde när det gäller att få bärgning för sig och sin familj. Den som har barn är intresserad av att samhället tillhandahåller en bra skola, och den som har åldriga föräldrar är intresserad av samhällets åldrvård. På det sättet förenas intresset för det egna företaget med intresset för en fungerande offentlig verksamhet.

Misstro inte människorna utan tro på dem! Det är det råd jag skulle vilja ge.

Arne Fransson får en strid om ord. Vad vi kritiserar den borgerliga regeringen för är den bristande handlingskraften och initiativlösheten. Varför tar man inte till vara möjligheterna exempelvis inom arbetsmiljöns område? Det är ett område där vi tack vare arbetarrörelsens medverkan har kommit långt. När tredje världen skall industrialiseras finns det behov av arbetsmiljöanläggningar, och där har svensk industri förutsättningar att vara med. Vi har med dokumenterad framgång genomfört paketförsäljningar i samverkan mellan staten och privata företag i fråga om byggnader, exempelvis i Leningrad och i Polen. Vi har en förnämlig sjukvårdsorganisation och sjukvårdsapparat, osv.

Vad som behövs är initiativ och aktivitet för att nå ut på dessa marknader och därigenom kunna trygga sysselsättning och ekonomisk expansion.

Andre vice talmannen anmälde att Bengt Wittbom anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 60 ANDERS HÖGMARK (m):

Herr talman! Låt mig först bara konstatera, i likhet med vad Bengt Wittbom och Arne Fransson gjorde, att Erik Johansson på ett påtagligt och trevligt sätt har nyanserat kritiken av regeringen och de borgerliga partiernas insatser när det gäller arbetsmarknadspolitiken. Uppsåtet från de borgerliga partiernas sida är gott, däremot kan man diskutera metoder och medel, menar han. Det är en påtaglig nyansering och en förändrad inställning i förhållande till det som inte minst Anna-Greta Leijon framfört vid flera tillfällen och som rönt uppmärksammad kritik från de borgerliga ledamöternas sida.

Herr talman! Jag har för avsikt att i mitt anförande beröra avsnittet i arbetsmarknadsutskottets betänkande som behandlar arbetsmarknadsservice, arbetsmarknadsutbildning och sysselsättningsskapande åtgärder.

Utgångspunkten för oss moderater då vi diskuterar arbetsmarknadspolitiken är att dess främsta uppgift är att förbättra arbetsmarknadens

*Arbetsmarknads-
politiken*

funktionssätt. Arbetsmarknadspolitikerna är ett nödvändigt komplement till den ekonomiska politikens mål om full sysselsättning.

Inom arbetsmarknadspolitikerna måste långsiktiga åtgärder, som ger förutsättningar för ekonomisk expansion, en växande näringslivssektor och därmed ökad tillgång på arbetstillfällen, sättas i förgrunden på 1980-talet på ett helt annat sätt än under 1970-talet.

Parallellt med denna långsiktiga övergripande strategi måste på kort sikt nödvändiga och effektiva sysselsättningspolitiska åtgärder sättas in för att på alla sätt understödja, bistå och vidareutveckla enskilda individer och hushåll i en för dessa ofta svår omställningssituation. Det kan här gälla en väl anpassad arbetsmarknadsutbildning, produktiva beredskapsarbeten eller ett mer generöst bidrag vid en nödvändig flyttning till arbete på annan ort.

Arbetsmarknadspolitikens inriktning måste vara ett aktivt stöd för en väl fungerande marknadsekonomi. Detta ställer förvisso stora krav på en effektivisering och, i vissa delar, en omorientering och utveckling av de traditionella arbetsmarknadspolitiska instrumenten.

I dagsläget då vi, enligt känd socialdemokratisk vokabulär, lånar till var tredje utgiftskrona i budgeten och följaktligen med all kraft borde bekämpa budgetunderskotten, kommer det även att krävas besparingar och effektiviseringar inom arbetsmarknadspolitikerna. Inom en verksamhet som "konjunkturneutralt" omsluter 9,2 miljarder och under 70-talet tillförts ca 2 000 tjänster torde det även med måttlig grad av skarpsinne och uppfinningsrikedom från ansvarig ledning finnas goda förutsättningar för ytterligare rationaliseringar och marknadsanpassningar av AMS förvaltning och tjänster.

Det är från denna utgångspunkt man skall se den moderata reservationen som rör personalförstärkning till AMS. Som skäl för personalökningen anføres bl. a. behovet av att förstärka platsförmedlingarna, som i dessa tider är hårt belastade. Det finns, Erik Johansson, enligt vår mening inga skäl att ifrågasätta att förmedlingarna är hårt belastade och att många enskilda förmedlare ofta ställs inför flera svåra situationer och stor arbetsbelastning. Men det är då rimligt att begära att AMS internt gör de erforderliga omprioriteringarna av andra arbetsuppgifter som framstår som mindre viktiga på kortare och längre sikt, och det borde, herr talman, rimligtvis finnas sådana uppgifter. Få verk torde ha bättre förutsättningar för att nå goda resultat i ett sådant omprioriteringsarbete.

Vi moderater kan därför inte ansluta oss till vare sig förslaget om 380 nya tjänster eller regeringsförslaget om att överföra de 60 tjänsterna från egenregiverksamheten till platsförmedlingen. Vi utgår ifrån, vilket framgår av reservation nr 6, att de 60 tjänstemän som förs över från egenregiverksamheten till platsförmedlingen successivt kan placeras på tjänster som blir vakanta, bl. a. genom naturlig avgång inom platsförmedlingen.

En del av utskottets betänkande behandlar beredskapsarbetenas omfattning, inriktning och ersättningsnivåer. Från moderat sida kan vi ansluta oss till regeringens bedömning vad avser omfattningen av dessa under budgetåret.

I den moderata motionen 2054 av Gösta Bohman m. fl. ger vi uttryck för vår principiella syn på beredskapsarbetena inom den enskilda sektorn, vilka bör kunna underlätta en industriell expansion i en ljusare konjunkturbild. Från moderat sida har vi vidare ifrågasatt gränsen för högsta dagsvervskostnad, då man utifrån statsfinansiella skäl borde sträva efter att sänka dessa.

Utskottet delar glädjande nog den moderata uppfattningen om värdet av enskilda beredskapsarbeten och markerar också vikten av att hålla nere dagsvervskostnaderna.

Vidare har vi moderater liksom utskottet i sin helhet med tillfredsställelse noterat att AMS efter uppdrag från regeringen sett över och förbättrat sina resurser vad avser uppföljning av sysselsättning och dagsvervskostnader, med ökad snabbhet och tillförlitlighet som följd.

Herr talman! Den svenska arbetsmarknaden har under efterkrigstiden präglats av omfattande omstruktureringar och omställningar. Gammal teknik har ersatts med ny. Nya produkter och marknader har ställt nya och annorlunda krav. Genom en god tillväxt i ekonomin lyckades vi under 50- och 60-talen klara denna omställning i stort – även om den för enskilda individer och hushåll säkert många gånger har upplevts som smärtsam och problemfylld. Det finns ingen anledning att tro att förändringskraven på den svenska arbetsmarknaden skulle bli mindre under 80- och 90-talen, om vi vill bibehålla vårt materiella välstånd.

Denna bevarade välståndsnivå förutsätter i sin tur en hög, och helst stigande, såväl utländsk som inhemsk efterfrågan på varor och tjänster producerade inom vårt land.

Tillgången på arbete – en av de mest väsentliga delarna i ett högt välstånd – är och förblir intimt kopplad till aktiviteten i vår svenska ekonomi men även till ekonomin hos våra viktigaste handelspartner.

Vår svenska industris förmåga att pris-, produkt- och marknadsmässigt väla hävda sig i tävlan med sina största konkurrenter är därvid av avgörande betydelse, vilket också framgått av debatten tidigare här i kammaren.

Den löpande anpassningen till framtidens krav och utvecklingsmöjligheter måste rimligtvis bli en ledstjärna för samhällets politik på skilda områden.

Det kommer att vara nödvändigt att i större utsträckning än tidigare beakta sambanden mellan olika delområden av typ arbetsmarknads-, skatte-, utbildnings-, bostads-, familje-, social- och trafikpolitik. Aldrig så goda ambitioner på vissa delområden kan spolieras av dåligt anpassade lösningar på andra.

På något sätt andas de socialdemokratiska reservationerna och de inlägg som har gjorts här i kammaren i dag – och även tidigare – någon form av villrådighet och tveksamhet genom att ifrågasätta vissa etablerade sanningar, viss etablerad förd politik, en viss valhänthet att tackla de framställda problemen utifrån nya och annorlunda krav. Vidare spelar lönepolitiken och lönebildningen sådan den utformats av stat, landsting och kommun samt arbetsmarknadens parter i övrigt, en helt avgörande roll för om vi skall lyckas

Torsdagen den
1 april 1982

*Arbetsmarknads-
politiken*

att anpassa oss till framtidens krav och möjligheter.

Att förbättra och utveckla arbetsmarknadens funktionssätt utgör därför en hörnsten i den moderata arbetsmarknadspolitik, och denna aspekt måste nog beaktas även då vi lägger fram och bedömer förslag inom andra delområden av samhällslivet.

Herr talman! Debatten om arbetsmarknadens grad och behov av rörlighet skiftar över tiden.

Som ett resultat av 50- och 60-talens befolkningsomflyttningar i en starkt expansiv ekonomi blev ordet rörlighet ofta synonymt med geografisk rörlighet och ett påtagligt negativt värdeladdat begrepp.

Under 70-talet svängde pendeln, mycket som ett resultat av kraven på en bättre anpassningsförmåga i vår ekonomi. En ökad grad av rörlighet efterlystes i akt och mening att möjliggöra en nödvändig, men ibland smärtsam, strukturuomvandling av vårt näringsliv.

Någon dramatisk förändring av rörligheten har faktiskt inte ägt rum under 70-talet – men eftersom rörligheten i sig inte har något egenvärde, så dyker en frågeställning som är mer relevant upp i sammanhanget: Är rörligheten av lämplig karaktär och omfattning utifrån de syften som den enligt politiska beslut och riktlinjer skall tjäna?

Har med andra ord rörligheten varit för låg, exempelvis för att landets totala resurser bäst skall kunna utvecklas?

Herr talman! Något förenklat skulle variationer i rörligheten kunna förklaras av såväl de faktiska flyttningstillfällena som gives, individernas och hushållens krav och förväntningar på dessa samt en allmän benägenhet att flytta.

Det är självfallet mycket svårt att renodla dessa förklaringsvariabler, men låt mig ändå göra ett försök till analys utifrån dessa linjer.

Den tendens till minskad rörlighet som vi vid flera tillfällen berört kan ha påverkats av vissa påtagliga förändringar av arbetsmarknadens struktur under senare år, exempelvis:

Allt fler personer har delat på ett i stort sett oförändrat antal arbetstimmar;

deltidstjänsterna har ökat, både absolut och relativt;

frånvaron, i form av semester och tjänstledighet, har ökat, vilket har inneburit ett stigande behov av korttidsvikariat.

Nya arbetstillfällen har alltså tillförts arbetsmarknaden, men av en karaktär som inte är rörlighetsstimulerande. Deltiderna samt vikariatet besätts av en begränsad krets, ofta av ganska lokalt rekryterad arbetskraft.

De fasta heltidsjobbens antal och andel minskar. Inflödet av nya rörlighetsmotiverande arbeten minskar. Tillfällena att byta arbete minskar – rörligheten sjunker.

Till yttermera visso har deltid- och vikariatstjänsterna haft en särskilt stark utveckling inom den offentliga sektorn, och då främst inom vård- och omsorgsfältet, vilket innebär att det i flertalet fall rör sig om arbete för kvinnor med kommuner och landsting som arbetsgivare.

Som ett utflöde av gällande MBL-regler och turordningsregler samt mer eller mindre framsynta personalpolitiska program i kommuner och landsting har kommuner – och ibland förvaltningar inom dessa kommuner – blivit gränser för lokala arbetsmarknader i såväl fysisk som juridisk bemärkelse.

Det säger sig självt att t. ex. meritvärderingsregler som värdesätter tjänst i den egna kommunen skyhögt över motsvarande arbetstid i andra kommuner när det gäller likartade arbetsuppgifter verkar starkt rörlighetshämmande.

Eftersom i flertalet yngre familjer båda makarna förvärvsarbetar utanför hemmet, fungerar detta system som en effektiv broms på den andre makens möjlighet att flytta på grund av att hushållsekonomin, med det skattesystem vi i dag har, i allmänhet kräver inkomst av mer än en person.

En åtgärd för att främja möjligheterna för en större valfrihet på arbetsmarknaden, och därmed en ökad rörlighet och bättre funktion av denna, vore att kommuner och landsting i största möjliga utsträckning jämställde meritvärdet av tjänstetid i egen och annan kommun.

Men samtidigt som det ökade antalet deltider varit rörlighetsdämpande har denna utveckling varit en förutsättning för hundratusentals kvinnor att komma ut på arbetsmarknaden i kombination med ett aktivt arbete med hem och barn. Därmed har deltiderna tillgodosett ett mycket starkt behov på arbetsmarknaden.

Deltiderna har dessutom den fördelen att de erbjuder en smidig anpassning till verksamhetens behov och i många fall ett rationellt utnyttjande av investerat kapital ute i näringslivet, vilket sammantaget verkar starkt pådrivande i utvecklingen av deltidsarbetet.

Parallellt med en sjunkande rörlighet vad avser de s. k. frivilliga flyttningarna finns ingen tydlig tendens när det gäller de arbetssökande som flyttar av tvingande skäl, då man saknar arbete på en ort men erbjuds ett arbete på annat håll – åtminstone om man ser till starthjälpflyttningarna, som ofta innefattar de mer ofrivilliga flyttningarna.

I reservation nr 7 yrkar vi moderater på att starthjälpbeloppen höjs från nuvarande 3 000 resp. 6 000 kr. till 3 500 resp. 7 000 kr. för enpersonshushåll resp. flerpersongshushåll.

Det är utifrån moderata värderingar riktigt att dessa grupper, när de tvingas att flytta för att få ett arbete, så långt det är möjligt hålls skadeslösa och att samhället verkligen ekonomiskt ställer upp för dem. Detta innebär alltså avslag på regeringens förslag om oförändrat belopp.

Herr talman! Ett önskemål om ökad rörlighet kanske främst gäller den yrkes- och utbildningsmässiga rörligheten, och då förmågan att i framtiden både kunna och orka anpassa sig till arbetsmarknadens skiftande krav.

Arbetsmarknadsutbildningen utgör här ett viktigt instrument i dessa strävanden. Men för att uppnå goda resultat i denna utbildning är det nödvändigt att verksamhetens omfattning, art och innehåll löpande prövas mot marknadens behov samt att kraven på pedagogisk nivå samt effektivitet hålls på en hög nivå och anpassas till den arbetsmarknad som eleverna efter

genomgången utbildning skall möta.

Utifrån dessa utgångspunkter framförs i motion 2054 kraven på att utbildningskapacitet i större utsträckning köpes direkt ute i företagen.

Den mer grundläggande utbildningen av reguljär karaktär menar vi bör tas över av SÖ inom ramen för det ordinarie utbildningssystemet. På så sätt friställs vissa resurser som kan satsas på den företagsinterna utbildningen.

Utskottet redovisar visserligen en i grunden positiv syn på dessa moderata idéer och pekar liksom vi på att denna modell ger AMS möjlighet att undvika dyrbara långsiktiga investeringar i ökad utbildningskapacitet under lågkonjunkturer. Utskottet avslutar dock sitt i grunden positiva resonemang kring de moderata kraven med att förutsätta att köp av utbildningskapacitet ej skall ske om resurser finns inom den egna verksamheten.

En slutsats som man kan dra av utskottets diskussion, och som vi moderater redovisar i ett särskilt yttrande nr 3, är att om vi är överens om värdet av att köpa utbildning ute i näringslivet dels för att få utbildningen mer verklighetsanknuten, dels för att undvika långsiktiga investeringar via AMS, men samtidigt skall utnyttja AMS egen kapacitet, vilket i och för sig kan vara riktigt, är det nödvändigt att gradvis banta AMS egen kapacitet så att den svarar mot någon form av "högkonjunkturbehov".

Ett sådant krav, som vi för fram i motion 2054, ligger som sagt väl i linje med såväl departementschefens som utskottets förda argumentering.

I motion 2059 tar vi moderater också upp kvinnornas situation inom arbetsmarknadsutbildningen. Vi framhåller där att många kvinnor drabbas särskilt hårt vid högre arbetslöshet och menar att sysselsättningspolitikens inriktning i kanske alltför hög grad styrs av männens behov – detta gäller då också AMU-utbildningen. Vi, liksom utskottet i sin helhet, menar att det bör vara en angelägen uppgift för KAFU, kommittén för arbetsmarknads- och företagsutbildning, att se till att utbildningen ges en sådan inriktning och ett sådant innehåll att den motsvarar även kvinnornas behov.

Herr talman! Låt mig i anslutning till frågan om kvinnornas situation på arbetsmarknaden återigen, liksom jag gjort i flera andra debatter om arbetsmarknadspolitik, betona det nödvändiga i att rörlighetsfrågorna också kommer att gälla valet av utbildning och yrke. Detta gäller i högsta grad flickor och unga kvinnor. Den minskade volymökningen inom kommun- och landstingssektorn samt handelns och kontorssektorns rationalisering och datorisering kommer att mycket påtagligt minska deras arbetsmarknad.

Även om en del vård- och omsorgsarbete i framtiden troligen kommer att ske i andra, mer hemliknande former, på bekostnad av den offentliga institutionella vården, kommer inte dessa arbetsuppgifter att kunna kompensera bortfallet inom de här nämnda sektorerna.

Det är därför nödvändigt att flickornas utbildnings- och yrkesval så fort som möjligt länkas in på andra områden, inte minst på det teknisk-naturvetenskapliga området.

Ju längre denna process fördröjs, desto svårare blir det att bibehålla den förvävsgrad som kvinnor i 18–30-årsåldern i dag har uppnått. Tyvärr inger

inte de senaste fem årens utveckling i detta avseende någon större optimism – men kanske börjar, inför realiteterna på 1980-talets arbetsmarknad, attityder och opinioner att svänga, till fromma för en ny tids krav på utbildnings- och yrkesval.

Herr talman! Jag har med det anförda pekat på några frågor som berör arbetsmarknadens rörlighet och funktionssätt. Rörligheten i sig utgör, som jag påpekat, inget självändamål, men uppfattad som en förmåga till anpassning till vår egen och vår omgivnings krav på svensk ekonomi och arbetsmarknad under 1980-talet är rörligheten en förutsättning för ett bibehållet och utvecklade västånd – en målsättning om vilken det borde råda total enighet i denna kammare.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till de moderata reservationerna samt i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 61 ERIK JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! Anders Högmars inlägg var en klar illustration av var skiljelinjen går mellan en socialdemokratisk och en moderat uppfattning om arbetsförmedlingen och dess uppgifter.

Det fanns en tid – jag har själv erfarenhet av den – då man på arbetsförmedlingen endast kunde svara ja eller nej på en arbetssökandes fråga om det fanns något jobb. Något alternativ hade man inte. Steg för steg har vi, med arbetarrörelsen som pådrivare, fört fram förslag om en utbyggnad av de arbetsmarknadspolitiska medlen, som en enig riksdag har antagit. Det har vi gjort att två skäl.

För det första är det ur samhällsekonomisk synpunkt viktigt med en rörlighet och att människorna kommer i arbete – det bekräftade också Anders Högmark. För det andra är det befrämjande för individen att ha ett arbete. Det utvecklar ju individen. Resultatet av detta blir en samhällsekonomisk vinst.

Vi införde t. ex. den obligatoriska platsförmedlingen, för att nämna en sak. Då hade bl. a. moderata samlingspartiet en annan uppfattning. Vi gjorde det därför att vi ansåg att hela utbudet av arbetstillfällen skulle ställas till de arbetssökandes förfogande.

Anders Högmark säger att vi kan prioritera och rationalisera. Min fråga till Anders Högmark blir: Vad skall vi prioritera och var skall vi rationalisera? Det är många tjänstemän och ansvariga inom arbetsmarknadsverket som har ställt sig den frågan. Är det de handikappade, kvinnorna eller de som i övrigt har svårigheter på arbetsmarknaden som skall drabbas av en rationalisering? Skall vi bara ägna oss åt de friska, starka och väletablerade?

Till sist vill jag säga att beredskapsarbetena på sin tid tillkom som ett komplement till arbetsmarknadspolitiken. De hade bl. a. till syfte att göra samhällena mera lokaliseringsvänliga. De fick en utbyggnad och anpassning med hänsyn till kravet att de skulle tillgodose olika yrkesgrupper och minska de hinder som fanns för många människor på arbetsmarknaden. Det gäller ju här att få tid för att klara denna planering, för att kunna sätta in beredskapsarbetena i rätt tid och i rätt ögonblick. Det är det vi har krävt i

våra motioner – något som Anders Högmark och moderaterna tydligen inte kan acceptera.

Nr 114

Torsdagen den
1 april 1982

Anf. 62 ARNE FRANSSON (c) replik:

Herr talman! Anders Högmark talade vackert om nödvändigheten av en ökad geografisk rörlighet och hänvisade till den moderata reservationen 7. Det är för resten den enda åtgärd på arbetsmarknadspolitikens område där moderaterna vill plussa på. Enligt vår uppfattning är det fel att man från samhällets sida stimulerar till ökad geografisk flyttning, vilket man gör om man ställer sig bakom det moderata kravet. Riksdagen fattade ju förra året beslut om att starthjälpbidragen skulle höjas och dessutom göras skattefria.

En ökad geografisk rörlighet löser inga problem, som vi ser det. Det innebär bara att man flyttar problemen. Det är viktigare att försöka styra arbetstillfällena dit där människorna finns. Från våra utgångspunkter är det inte den geografiska rörligheten som är avgörande för om vi skall få en utveckling i den riktningen som Anders Högmark redogjorde för, utan vi tror att det är viktigare och mer angeläget att se till att arbetstillfällen skapas där människorna finns.

*Arbetsmarknads-
politiken*

Anf. 63 ANDERS HÖGMARK (m) replik:

Herr talman! Jag tror inte, Arne Fransson, att geografisk rörlighet är något allena saliggörande. Men det är inga tvivel om att den är en nödvändig ingrediens i en rörlig och funktionell arbetsmarknad. Det borde vara rimligt att tänka sig att de människor som påtvingas nackdelarna och uppoffringarna av att flytta – med allt vad det innebär, inte minst i fråga om ekonomiska uppoffringar – också får en rimlig kompensation från statsmakterna. Därför tycker vi att det finns all anledning att göra markeringar på detta område och skapa bättre förutsättningar för denna grupp, som oftast tillhör de mest utsatta på arbetsmarknaden och som inte sällan får flytta långa sträckor.

Att den berörda reservationen upptar det enda förslaget från moderaterna att höja ett belopp på detta område är inget argument för att det skulle vara obefogat att göra en uppjustering. Snarare är det så att vi har valt att reservera oss på punkter som är väsentliga. När man läser övriga reservationer i betänkandet undrar man om reserverandet i sig kan vara ett självändamål. Man får åtminstone den uppfattningen när man studerar antalet socialdemokratiska reservationer.

Jag vill säga till Erik Johansson att han, som gammal arbetsförmedlare, med god insikt i hur det har varit tidigare, rimligtvis borde ha gjort vissa iakttagelser när det gäller hur stor del av verkets totala resurser som förr i tiden ägnades åt *arbetsförmedling* och hur mycket av *resurserna* som i dag används till detta. Jag vill ställa frågan till Erik Johansson: I ett sådant ansträngt läge som vi har i dag, där förmågan att förmedla ett arbete till en platssökande måste sättas i förgrunden, finns det då inte anledning att tänka sig att AMS med sina 10 000 tjänster skulle kunna göra vissa omprioriteringar? Alla andra verk, organisationer och företag tvingas att prioritera det

Torsdagen den
1 april 1982

*Arbetsmarknads-
politiken*

man anser vara mest viktigt.

Jag vill också fråga: Är inte uppgiften att ge den arbetssökande ett arbete den mest väsentliga uppgiften för platsförmedlingen, för länsarbetsnämnderna, för AMS? Har jag fel på den punkten, tycker jag att det vore intressant om Erik Johansson kunde utveckla frågan och tala om vilka andra, mer prioriterade arbetsuppgifter som platsförmedlingarna har i dag och som alltså går före uppgiften att ge arbetssökande ungdomar, kvinnor m. fl. arbete.

Anf. 64 ARNE FRANSSON (c) replik:

Herr talman! Jag förstår mycket väl att detta är en mycket väsentlig fråga för moderata samlingspartiet – i annat fall hade man självfallet inte reserverat sig. Enligt min uppfattning så skulle en ökad geografisk rörlighet leda till stora problem, både för människorna och för de orter dessa människor lever och vistas i, och den löser inte de problem som Anders Högmark avser. Man skapar i stället andra problem när man genom samhällets försorg stimulerar människor att flytta. Men jag är medveten om att moderata samlingspartiet har en annan uppfattning i dessa frågor och sätter den geografiska rörligheten genom flyttning av människor framför åtgärder för att i stället styra sysselsättningsstillfällena just till de områden och orter där människorna bor och vistas.

Anf. 65 ERIK JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! Anders Högmark frågar mig: Vad skall man omprioritera, och hur skall man disponera tjänsterna? Ja, men det är ju ändå på det sättet, Anders Högmark, att arbetsmarknadsverket, länsarbetsnämnderna och arbetsförmedlingarna blir vad vi gör dem till genom förslag och beslut här i riksdagen. Då är frågan, som redan har sagts här: Skall vi prioritera de friska och starka och låta de svaga grupperna stå efter, skall vi låta ungdomarna stå efter och skall vi medverka i rörlighetsbefrämjande åtgärder?

I ett tidigare inlägg sade Anders Högmark att vi exempelvis kan köpa utbildningen. Är det då inte viktigt att vi har en sammanhållning, där samhällsintressena får utgöra ett inslag i arbetsmarknadspolitikerna när det gäller sådan verksamhet där utbildning ingår, de rörlighetsstimulerande medlen och arbetsförmedlingen?

När vi har fått beslut om en övergång till obligatorisk arbetsförmedling finns det inga andra vägar än en förstärkning av arbetsförmedlingens tjänster. Det centrala verket, arbetsmarknadsverket, har i skrivelser och på annat sätt gjort framställningar och påmint om behovet av detta. Jag för egen del och vi i vår grupp är helt på det klara med detta. Det länder såväl samhället som den enskilda människan till godo, både från individens trivselsynpunkt och från samhällsekonomska synpunkter.

Anf. 66 ANDERS HÖGMARK (m) replik:

Herr talman! Till Arne Fransson vill jag först säga att det knappast är fråga om att med 3 000 kr. locka människor att flytta. Människor stimuleras inte

att söka sig nya arbeten av dessa 3 000 eller 3 500 kr. Det är bara en ringa kompensation för den uppoffring, både ekonomiskt och på annat sätt, som dessa familjer tvingas utsätta sig för. Jag har mycket svårt att tänka mig att en familj 1982 skall känna sig lockad att flytta för att man ställs i utsikt 6 000 eller 7 000 kr., utan det är, som sagt, en liten, ringa kompensation till de kanske allra svagaste på arbetsmarknaden som aktivt söker sig bort, till ett nytt jobb.

Jag ställde frågan till Erik Johansson därför att jag utgick från att han har en viss insikt i de här förhållandena, och dessutom en viss kompetens som kanske andra inte har. Får jag tolka det så, att inom arbetsmarknadsverket, med ca 10 000 anställda, har man i dag gjort en optimal fördelning av resurserna – man kan alltså inte tänka sig att flytta ett hundratal personer över landet från mer administrativt, utredande, planerande arbete till den direkt verkställande, platsförmedlande verksamheten? Det är i så fall imponerande, att ett verk med så många anställda har lyckats uppnå det som i stort sett ingen annan har uppnått, nämligen denna totala optimering.

Jag tror nämligen – på den punkten delar nog Erik Johansson min uppfattning – att det är den i särklass mest angelägna uppgiften för arbetsmarknadsverket på alla nivåer att förmedla arbeten – inte i första hand till de unga och starka utan till de människor som behöver arbete, oavsett om de är unga eller gamla, män eller kvinnor, med eller utan handikapp. Mot den bakgrunden tror jag att platsförmedlingen bör förstärkas. Litet mindre av planering, utredande och organiserande kanske skulle behövas.

Det finns en tendens – det har flera rapporter visat – att förvaltningen, inte minst den offentliga förvaltningen, ägnar sig mer och mer åt att administrera sin egen interna verksamhet och mindre och mindre åt att betjäna den allmänhet som politikerna har satt dem att betjäna. Det är en oroande utveckling, och den vänder vi oss i moderata samlingspartiet mot.

Andre vice talmannen anmälde att Erik Johansson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 67 MARIANNE STÅLBERG (s):

Herr talman! Det är många före mig här i dag som talat om de höga arbetslöshetssiffrorna. Det är kvinnorna som i hög grad drabbas. Det är speciellt de mycket unga och de äldre eller medelålders kvinnorna som kommer i kläm. Det har alltid varit så, och det är speciellt märkbart nu när arbetslösheten drabbar även andra grupper.

I dagarna har jämställdhetskommittén presenterat betänkandet Förvärvsarbete och föräldraskap. Där konstateras bland mycket annat om kvinnornas situation i samhället, att från samhällets synpunkt är det ekonomiskt oförsvarligt att inte ta till vara den tillgång som kvinnornas begåvning utgör för arbetsliv och samhälle.

Kommittén understryker vidare att utvecklingen mot en rättvisare fördelning av arbetstillfällen mellan kvinnor och män måste drivas aktivt också i en stagnerande ekonomi. Även i ett svårt arbetsmarknadsläge måste

Torsdagen den
1 april 1982

*Arbetsmarknads-
politiken*

sysselsättningspolitikens mål vara en rättvis fördelning av arbete mellan kvinnor och män. Enligt ett tidigare betänkande från jämställdhetskommittén, Kvinnors arbete, var 65 % av kvinnorna i åldern 50–59 år förvärvsarbete. Bearbetning av ATP-statistiken visar dock att 30 % av sådana kvinnor i åldern 50–64 år inte har förvärvsarbetat i sådan omfattning under åren 1960–1976 att de tjänat in ATP-poäng.

Vi vet att kvinnor i större omfattning kommit ut på arbetsmarknaden under senare tid, inte minst beroende på utbyggnaden av den offentliga sektorn. Men vi vet också att de till allra största delen gått ut till ett deltidsarbete. Det är många orsaker till detta, men inte sällan beror det på en otillräcklig utbildning i kombination med liten eller ingen erfarenhet av arbetslivet. Detta gör att kvinnor, speciellt äldre och medelålders, inte får eller vågar ta ett heltidsarbete. De känner sig otillräckliga. Detta är också skälet till att så många av dessa fortfarande står utanför arbetsmarknaden, trots att de önskar ett arbete.

Vi har inte varit särskilt uppfinningsrika när det gäller att hitta idéer och lösningar för att stimulera och hjälpa dessa kvinnor att komma ut på arbetsmarknaden till ett arbete som de vill ha och kan försörja sig på.

Vissa försök har dock gjorts, bl. a. genom sysselsättningsutredningens initiativ. Utredningen bedrev tillsammans med AMS och SÖ en försöksverksamhet i Gävleborgs län under tiden oktober 1976–april 1977. Resultaten av försöken visade att antalet kvinnor i arbetsmarknadsutbildning i det närmaste fördubblades under undersökningsperioden i förhållande till motsvarande period året före.

Vi socialdemokrater har därför i en motion även till årets riksmöte upprepat kravet på särskilda utbildningsinsatser för dessa kvinnor, men precis som tidigare år avstyrker utskottsmajoriteten vårt förslag. Motiveringen är att AMS skulle vara oförhindrad att starta sådan verksamhet. Men vi vet ju att så inte har skett, och skälet är att AMS behöver förstärkning av arbetsförmedlingen för att klara denna uppgift. Det har vi också föreslagit att man skall få.

Jag började med att redogöra för jämställdhetskommitténs uppfattning att äldre och medelålders kvinnor behöver speciella insatser för att komma ut på arbetsmarknaden. I kommittén är vi politiskt överens. Varför är då majoriteten i utskottet så okänslig för de här kvinnornas problem? Vilka andra förslag har ni att komma med?

Vårt förslag att omgäende återuppta den s. k. BAMU-verksamheten tenderar att bli en följetong, eftersom majoriteten envisas med att avslå även detta förslag år efter år.

BAMU innebar att bidrag utgick till lönekostnaderna för beredskapsarbetare i statlig och kommunal förvaltning vilka tillfälligt ersatte ordinarie personal som deltog i yrkesutbildning. Det var en utmärkt stödform och gjorde att många kvinnor fick chans till arbetslivserfarenhet och flera också till fortsatt arbete.

Vidare föreslår vi att man prövar möjligheterna att utvidga verksamheten till att gälla även den privata sektorn. Datorn kommer mer och mer till

användning, inte minst inom kontors- och serviceyrken. Vi föreslår därför att man skall pröva att låta BAMU omfatta även datautbildning inom dessa yrken.

Arbetslösheten bland invandrare är särskilt oroande. Dessa har ofta en svag ställning på arbetsmarknaden och träffas nu hårt av nedgången inom industrin.

Statistiken visar att arbetslöshetsperioderna är längre för invandrare. Att vara arbetslös är ett hårt slag för alla människor, men det är speciellt besvärande om man är invandrare med bristande kunskaper i svenska. Dessa människors möjligheter att söka sig ut på en bredare arbetsmarknad hämmas också när de inte har tillräckliga kunskaper i svenska.

Extraordinära insatser behöver därför sättas in på svenskundervisningens område. Både i motionen och i en reservation vidareutvecklar vi våra synpunkter angående det problemet. Vi föreslår att möjligheterna till svenskundervisning inom arbetsmarknadsutbildningen vidgas under 1982, dels genom att man slopar kravet på efterföljande yrkesutbildning för anmälda arbetslösa, dels genom att man vid behov tillåter en förlängning av utbildningstiden utöver nuvarande 18 veckor. F. n. utnyttjas inte de medel som är anslagna för arbetsmarknadsutbildning. Det finns därför enligt vår mening täckning för kostnaderna.

Utskottet redovisar i sin skrivning att det var ca 8 000 invandrare som år 1980 deltog i svenskundervisning inom arbetsmarknadsutbildningen, och det är positivt – men det är inte alls tillräckligt. Samma år kom det drygt 34 000 nya invandrare till Sverige, vilket visar att behovet av utbildning i svenska är betydligt större än den utbildning som bedrivs i dag. Dessutom vet vi att svenskundervisningen på arbetsplatserna nu i det närmaste upphört, vilket gör situationen ännu sämre.

Utskottet hänvisar till ett nyligen avlämnat betänkande om svenskundervisning för invandrare, där man föreslår en ny utbildning för invandrare. Betänkandet är f. n. föremål för remiss, och därför vill utskottsmajoriteten inte ta ställning nu. Men enligt uppgift kommer förslaget inte att gälla förrän efter den 1 juli 1983, och vårt förslag avser 1982.

I vår reservation påpekar vi också att den försöksverksamhet med bl. a. svenskundervisning och preparandkurser före yrkesutbildning som har bedrivits vid några AMU-centra bör spridas till andra delar av landet där det finns behov av sådan utbildning. En grupp som är särskilt utsatt bland invandrarna är de handikappade. Årligen drabbas många, såväl svenskar som invandrare, av yrkesskador som leder till bestående arbetshandikapp. De flesta som drabbas arbetar i tunga industri- och serviceyrken, och det vanligaste arbetshandikappet är rörelsehinder, dvs. man får ont i rygg, nacke, axlar, armar e. d.

De flesta kan inte fortsätta att arbeta i sina tidigare yrken utan måste finna ett annat, lättare arbete. Ju mindre betydelse i arbetet de fysiska krafterna har, desto viktigare blir utbildningen – åtminstone vad gäller förmågan att tala, läsa och skriva svenska.

Invandraren med dåliga språkkunskaper hamnar i en svår situation. Det är

Nr 114

Torsdagen den
1 april 1982

*Arbetsmarknads-
politiken*

oftast omöjligt att få ett fysiskt lättare arbete om man inte kan svenska. Detsamma gäller möjligheten till yrkesinriktad rehabilitering och omskolning genom arbetsvården. I många fall har en invandrare möjlighet att genom arbetsförmedlingen få en 18 veckor lång svenskkurs innan utredningen om lämpligt arbete påbörjas. Oftast är det här fråga om medelålders personer som på grund av svår värk måste undvika stillasittande arbete. Dessutom måste dessa personer använda starka, smärtstillande mediciner, som påverkar både minnet och koncentrationsförmågan. Förutsättningarna för språkinläringen är således dåliga, och många avslutar svenskkursen utan nämnvärt förbättrade kunskaper. Ofta blir invandraren tvungen att avbryta den yrkesinriktade rehabiliteringen i detta skede.

Mot bakgrund av det jag nu sagt finner jag det mycket beklagligt att utskottsmajoriteten inte gått med på vårt förslag, att invandrare med handikapp ges ökade möjligheter att få utbildning i svenska för att inte bli utestängda från rehabiliteringshjälp.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 11, 12, 13 och 27.

Till utskottets betänkande har vi fogat ett särskilt yttrande angående länsarbetsnämndernas sammansättning. Sammansättningen av och sättet för att utse ledamöter till länsarbetsnämnderna och även övriga länsnämnder har varit föremål för utredning under ett flertal år, bl. a. av länsdemokratikommittén.

Till det betänkande som vi i dag behandlar finns en motion fogad som kräver att landstinget skall utse samtliga ledamöter till länsarbetsnämnden och att därmed arbetsmarknadens parter i fortsättningen skall uteslutas från direkt representation i denna nämnd.

Vi vill i vårt särskilda yttrande, precis som i länsdemokratikommittén, bestämt ta avstånd från en sådan ordning som utöver andra starka skäl skulle strida mot de riktlinjer för arbetsmarknadspolitiken som regeringen angav i proposition 1980/81:126.

Anf. 68 ANDERS HÖGMARK (m) replik:

Herr talman! När det gäller den socialdemokratiska reservationen om kvinnor och utbildning inom AMU skulle man kunna lockas till en tillspetsad fråga: Sitter jämställdheten trångt inom AMS? Eller är det faktum att man inte prioriterar utbildningen för kvinnor återigen en illustration av oförmågan att prioritera? Saken kan ju annars tolkas så att man prioriterar, men att denna utbildning faller under strecket. Då är den inte tillräckligt viktig. Eller också är detta, en aning dystert tolkat, ännu ett exempel på arbetsmarknadsstyrelsens oförmåga att prioritera bland angelägna uppgifter.

Det skulle vara intressant att höra Marianne Stålbjergs tolkning: Sitter jämställdheten trångt inom AMS? I så fall är det i viss mån en nyhet.

Anf. 69 MARIANNE STÅLBERG (s) replik:

Herr talman! Arbetsmarknadsstyrelsen kan säkert svara för sig själv när det gäller jämställdheten.

Vårt krav i dag är att AMS får större resurser för den här verksamheten, mer pengar till platsförmedlingen. Det är ju det som behövs.

Anf. 70 ANDERS HÖGMARK (m) replik:

Herr talman! Det är utomordentligt enkelt att alltid kräva mer resurser. Men min fråga löd: Om man har en given resursram, bedömer då också Marianne Stålborg det så att denna verksamhet inte är tillräckligt viktig? Jag trodde att AMS kunde prioritera litet bättre.

Detta illustrerar, herr talman, gång på gång att AMS under 1970-talet varit van att få mer och mer resurser, fler och fler tjänster. Det är klart att det inte är speciellt svårt att arbeta under sådana förutsättningar. Då blir allt viktigt. Då kan man prioritera allt. Men inom en given ram tvingas man faktiskt att vara litet kreativ, att sätta något före något annat. Jag kan ha en viss förståelse för att Marianne Stålborg är besviken över att AMS inte ger den kvinnliga utbildningen en högre prioritet. Jag ser det som ett utslag av att jämställdheten sitter trångt inom AMS, och jag uppfattar också Marianne Stålborgs kritik på det sättet.

Anf. 71 EVA WINTHER (fp):

Herr talman! Fr. o. m. förra året har den socialdemokratiska argumentationen ofta innehållit en ny dimension när det gäller synen på regeringens ekonomiska politik och arbetsmarknadspolitik. Man anklagar regeringen för att föra en arbetslöshetsskapande politik – eller, som man uttrycker det i en av årets motioner, "dess" – dvs. regeringens – "politik, som medvetet går in för att ta ned sysselsättningen, skapar i stället fler svårigheter och problem."

Annat – underförstått – vore det naturligtvis, om socialdemokraterna satt i regeringsställning. Då skulle det väl inte finnas någon arbetslöshet. Man kan ju fråga sig hur mycket lägre arbetslösheten då skulle vara.

Också jag har i dag i kammaren noterat ett mildare tonfall. Det är mycket glädjande att det har varit en mildare ton i kritiken mot regeringen.

I finansplanen slås fast att målet för den ekonomiska politiken är låg inflationstakt, god tillväxt, full sysselsättning, rättvis inkomstfördelning och regional balans.

I finansplanen och i arbetsmarknadsdepartementets del av budgetpropositionen, som vi behandlar just nu, redovisas olika åtgärder som har vidtagits för att hävda sysselsättningen både på lång och på kort sikt.

Bytesbalans- och budgetunderskotten tillsammans med omvärldens problem utgör restriktioner för vårt handlande och påverkar också effekterna av våra åtgärder. 40 à 50 % av vår industriproduktion exporteras, medan vår utrikeshandel endast utgör 2 % av världshandeln. Det är de förutsättningar som vi har. Strategin består av en kombination av offensiva åtgärder för att stärka den utlandskonkurrerande sektorn och återhållsamhet med offentliga utgifter och inhemsk konsumtion för att få balans i ekonomin, ökad export och därefter ökade investeringar och ökad sysselsättning.

För att minska arbetslösheten har under innevarande budgetår anvisats

Nr 114

Torsdagen den
1 april 1982

*Arbetsmarknads-
politiken*

förutom det som anslogs i budgetpropositionen 1981/82 drygt 2,5 miljarder kronor till sysselsättningskapande åtgärder av olika slag. beredskapsarbeten, arbetsmarknadsutbildning och insatser för ungdomar. Till det kommer tidigareläggning av offentliga investeringar på ca 640 milj. kr. och stimulansåtgärder inom bostadssektorn. Arbetsmarknadsministern har dessutom aviserat ett "byggpaket", som presenteras under våren.

Socialdemokraternas påståenden om en medveten politik för neddragning av sysselsättningen håller inte.

Det kan vara intressant att se efter vad som hänt med sysselsättningen sedan 1976. Fjärde kvartalet 1976 var ungefär 1 730 000 kvinnor sysselsatta. För samma period 1982 var siffran 1 928 000, dvs. en ökning med närmare 200 000. Antalet män som förvärvsarbetade hade däremot minskat med 80 000.

Kvinnorna har ökat sin förvärvandel. Allt fler kvinnor med barn under sju år förvärvsarbetar. Drygt hälften av de kvinnor som förvärvsarbetar arbetar deltid. De har fortfarande huvudansvaret för hem och barn. Det vore verkligen på tiden att också männen delade det ansvaret.

De relativa arbetskraftstalen bland män i åldrarna 55-74 år har minskat, i hög grad beroende på förtidspensionering, svårigheter att få nytt jobb vid arbetslöshet eller delpensionering. När det däremot gäller kvinnorna i åldrarna 55-74 år, så har de ökat sin förvärvandel i förhållande till 1976. 32 % arbetar nu mot 30 % år 1976.

För männen i de högaktiva åldrarna 25-54 är sysselsättningsgraden densamma 1976 som 1981. Ungefär 95 % av männen i de årsklasserna förvärvsarbetar. Till det kommer de satsningar som gjorts för att öka de handikappades möjligheter att få arbete.

Ända fram till det här året har den totala sysselsättningen ökat. Men det är naturligtvis oroande att arbetslösheten tenderar att tillta, att antalet varsel och permitteringar växer och speciellt att ungdomsarbetslösheten ökar och att ungdomarnas arbetslöshetsperioder har blivit längre.

Orsakerna till den höga ungdomsarbetslösheten kan sökas dels i att antalet ungdomar i åldern 16-24 år har ökat och beräknas fortsätta att öka med ungefär 10 000 per år fram till 1985, dels i att många tidigare ingångsjobb i arbetslivet har rationaliserats bort. Oklarheten när det gäller provanställning har säkert bidragit, och i en del fall har relativt höga lönekostnader varit hindrande.

Lågkonjunkturen i omvärlden och den strukturella omvandlingen i vårt eget land bidrar också till svårigheterna för ungdomarna.

Ett helt batteri av åtgärder har genomförts för att underlätta övergången mellan skolan och arbetslivet. Låt mig nämna några: Skolan har fått ett uppföljningsansvar för ungdomar upp till 18 år, SSA-råd har inrättats. Åldersgränsen har sänkts för deltagande i arbetsmarknadsutbildning, gymnasieutbildningen har byggts ut, under våren 1980 fattades beslut om 3 000 platser i lärlingsutbildning, introduktionsprogram om fyra veckor för ca 1 000 ungdomar och 40 veckors yrkesintroduktion, som beräknades omfatta ungefär 5 000 elever. Men resultatet blev ännu bättre: hösten 1981 hade man

11 000 platser för ungdomar i yrkesintroduktion. Statsbidraget för inbyggd utbildning inom industri, hantverk och handel ökades för att man skulle ge bättre möjligheter att anordna yrkesinriktad utbildning. I december 1981 fattades beslut om de s. k. ungdomsplatserna för ungdomar under 18 år.

De aktuella arbetslöshetssiffrorna visar att det finns ett behov av att gå vidare. I slutet av februari fanns nära 5 300 ungdomar i åldern 16–17 år anmälda som arbetsökande.

Det är glädjande, herr talman, att alla partier nu har accepterat och ställer sig bakom folkpartiets förslag om att ungdomarna skall erbjudas arbete, utbildning eller praktik. Nu i år har arbetsmarknadsutskottet gått ett steg längre med anledning av motioner från alla partier, utom socialdemokraterna, och begär ett åtgärdsprogram, som innebär att alla ungdomar upp till 21 års ålder kan erbjudas utbildning eller arbete i stället för arbetslöshetsunderstöd eller annat ekonomiskt stöd. Det här innebär naturligtvis ett ökat ansvar både för kommunerna, landstingen och staten när det gäller insatser för att plocka fram arbeten till ungdomarna. Det innebär ett stort ansvar också för parterna på arbetsmarknaden. Det lokala facket får inte reagera byråkratiskt och hindra att jobben inrättas.

I folkpartimotionen framhålls också att det måste skapas en vilja hos alla vuxna att hjälpa till. Det räcker inte med att regeringen anvisar pengar, om inte alla – den enskilda arbetstagaren, facket, arbetsgivaren – enas i en gemensam strävan att lösa problemen.

Det är oerhört viktigt att unga människor får arbetslivserfarenhet, får känna att de behövs. Därför måste vi gå ett steg vidare.

Socialdemokraterna föreslår i sin motion att yrkesintroduktionen skall avskaffas. De har också reserverat sig till förmån för det. Det är ett märkligt förslag. I en situation när alla insatser behövs, när det är viktigt med flexibilitet för att ge ungdomar yrkeserfarenhet, när det visat sig att yrkesintroduktionen fungerat mycket väl för ungdomarna mellan 16 och 17 år, anser socialdemokraterna att denna möjlighet till arbetslivserfarenhet skall tas bort. Ungdomsplatserna är ju dels ett komplement, dels en möjlighet till vidareutbildning efter yrkesintroduktionen och skulle vid behov kunna användas också för ungdomar över 18 år.

Det är ju väl att socialdemokraterna har insett att yrkesintroduktionen behövs under en övergångstid i alla fall, men jag skulle vilja fråga Marianne Stålberg: Vad är den egentliga orsaken till att ni föreslår att yrkesintroduktionen skall tas bort?

Jag skulle sedan vilja säga några ord om riksyркesskolan i Hedenäset.

AMS har ju beslutat att avveckla de s. k. riksyркesskolorna. Vi säger i utskottsbetänkandet att vi har samma principiella inställning. Men när det gäller skolan i Hedenäset, som har en stor andel elever i åldrarna 16–17 år från hela landet, därav många med sociala problem, hyser utskottet förståelse för de socialdemokratiska motionärernas uppfattning att det under rådande svåra arbetsmarknadsläge för ungdomar inte är lämpligt att genomföra den beslutade avvecklingen. Vi menar att skolan har en viktig

Torsdagen den
1 april 1982

*Arbetsmarknads-
politiken*

uppgift att fylla med sin inriktning på både yrkesutbildning och social fostran.

Personligen tror jag att det är mycket viktigt att AMS kan ge dispens, så att 16–17-åringar från hela landet även fortsättningsvis kan komma dit. Det är alltså AMS som här har beslutanderätten – det konstaterar vi i betänkandet. Men jag hoppas att AMS lyssnar till vad vi i dag säger i kammaren.

Jag skulle vilja säga några ord också om reservation 11, som Marianne Stålberg tog upp. Den gäller möjligheterna för medelålders och äldre kvinnor att få arbete. Jämställdhetsarbetet är ju redan en del av AMS arbete. Det skall väl ändå inte behövas en förstärkning av AMS för att man skall kunna genomföra det. Man har redan utarbetat jämställdhetsprogram, man har jämställdhetsansvariga på de olika förmedlingarna. Där ingår ansvaret för att stimulera och uppmuntra kvinnor. Man anordnar redan gruppinformation.

Jag vill också peka på ett annat medel vi har när det gäller de äldre kvinnorna, speciellt i glesbygd. Glesbygdstödet och det s. k. IKS-stödet är utomordentliga medel och används också på många håll. Jag kan ta ett exempel från Pajala kommun, där det sitter 100 kvinnor och väver och för första gången i sitt liv får en egen inkomst. Det åvilar väl alla, inte bara AMS utan också kommuner och politiker ute i landet, att ta ansvar för detta.

Slutligen, herr talman, vill jag säga att det finns en värdegemenskap mellan partierna i vårt land när det gäller synen på människors behov av och rätt att få ett arbete. Låt oss slå vakt om den värdegemenskapen.

Anf. 72 MARIANNE STÅLBERG (s) replik:

Herr talman! Jag håller med Eva Winther om att många kvinnor kommit ut på arbetsmarknaden under senare år. Men både Eva Winther och jag vet också att de allra flesta har gått till ett deltidsarbete, alltså till ett arbete där de inte kan försörja sig själva. Dessutom har vi fortfarande en mycket stor dold arbetslöshet.

Jämställdhetskommittén gjorde en undersökning av kvinnors arbete som visade att det är mer än 300 000 kvinnor som i dag skulle vilja ha ett arbete, om det bara fanns och om andra förvärvshinder vore borta. Att vi föreslår att BAMU-verksamheten skall fortsätta beror på att det är så många som står utanför arbetskraften och att det är många som har kort arbetsdag på grund av att de inte har tillräcklig utbildning för att skaffa sig ett annat arbete. Men vi föreslår också att den skall utökas att även gälla den privata sektorn. Och det kan ju inte AMS själv besluta om. Därför har vi föreslagit att utredningen om arbetsmarknadsutbildning och utbildning i företag i nära kontakt med arbetsmarknadens parter skall undersöka möjligheterna att utöka BAMU-verksamheten, som gav så många kvinnor arbete.

Eva Winther frågade mig varför vi vill ta bort yrkesintroduktionen. Jo, det är därför att vi vill att den skall ersättas av ungdomsplatser, bl. a. därför att många av ungdomarna är skoltrötta och inte orkar fortsätta att sitta på skolbänken. De vill komma ut i arbetslivet och få en realistisk bild av hur det ser ut i arbetslivet.

Anf. 73 EVA WINTHER (fp) replik:

Herr talman! Det är alldeles riktigt, Marianne Stålberg, att det finns en stor dold arbetslöshet bland kvinnorna och att många kvinnor dessutom har deltidsarbete. Men jag tror ändå att arbetsmarknadsstyrelsen i sitt jämställdhetsarbete uppmärksammar detta och arbetar för att genom gruppinformation försöka få med fler kvinnor.

När det gäller möjligheten att vidga verksamheten med BAMU till den privata sektorn, som Marianne Stålberg talar om, vill jag framhålla att varje arbetsgivare har ett ansvar för personalutbildningen. Jag tycker också att det är en oerhört viktig uppgift för facket att verkligen bevaka att kvinnornas utbildningsbehov tillgodoses.

KAFU har redan uppdraget att se till att arbetsmarknadsutbildning och annat sådant utformas på bästa sätt. Vi får väl avvakta den utredningen, innan vi gör något ytterligare. Det ingår i utredningens uppdrag att förutsättningslöst granska detta.

Anf. 74 MARIANNE STÅLBERG (s) replik:

Herr talman! Jag tycker att arbetsmarknadsstyrelsen gör ett bra arbete för jämställdheten, men den typ av verksamhet som vi vill skall fortsätta att bedrivas. BAMU-verksamheten, kräver stora personella resurser. De kvinnor det gäller behöver mycken hjälp, och det är därför som arbetsmarknadsstyrelsen behöver ytterligare förstärkning, vilket vi också i våra reservationer har föreslagit att AMS skall få.

Eva Winther säger att facket bör engagera sig mer. Men facket har ju inga egna pengar. Det är väl vi i riksdagen som i så fall måste anslå pengar för att sådan verksamhet skall kunna bedrivas.

Anf. 75 EVA WINTHER (fp) replik:

Herr talman! I den fackliga verksamheten ingår redan att bevaka medlemmarnas förmåner och deras situation på arbetsplatsen. Där bör en jämställdhetsaspekt finnas med. Facket har ju också ett jämställdhetsprogram och säger sig satsa på jämställdhet.

Jag hann inte tala så mycket om ungdomsplatserna tidigare. Marianne Stålberg säger att anledningen till att socialdemokraterna vill ha bort yrkesintroduktionen är att många är skoltrötta och att det därför är bättre med ungdomsarbetsplatser.

Jag tror att man kan se dessa två vägar som komplement till varandra. Yrkesintroduktionen har fungerat bra för 16-17-åringarna. Utvärderingar har visat att den uppfattas som ett betydelsefullt komplement till övriga alternativ för ungdomarna. I den situation som vi befinner oss i måste vi ta till vara alla de olika alternativ som finns för att stötta ungdomarna.

Andre vice talmannen meddelade att Marianne Stålberg anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Torsdagen den
1 april 1982

*Arbetsmarknads-
politiken*

Anf. 76 PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Arbetslösheten, som ju är huvudämnet för vår debatt i dag, är nog den största utmaning som vårt samhälle möter just nu. Den är inte något isolerat svenskt problem. Tvärtom, problemet är i högsta grad internationellt. Alla länder brottas med den ekonomiska krisen, och den tar sig överallt uttryck i arbetslöshet – öppen arbetslöshet i länder med marknadsekonomi, arbetslöshet som döljs på olika sätt i socialistländer.

Jag tror att vi utan att förhäva oss kan konstatera att få länder i världen har klarat sig så bra när det gäller att hålla tillbaka arbetslösheten som Sverige.

Få regeringar i världen har så väl som mittenregeringen i Sverige lyckats hävda sysselsättningen i den djupa ekonomiska kris som vi befinner oss i. Ändå är naturligtvis arbetslösheten i Sverige alltför hög. Det är viktigt att vi prövar alla förnuftiga och rimliga åtgärder för att ytterligare begränsa arbetslösheten i landet. Därför är också den debatt som vi i dag för mycket betydelsefull.

Till det betänkande som vi nu behandlar har fogats många reservationer, men ändå tror jag att var och en som läser det kan konstatera att det om grunddragen i den svenska arbetsmarknadspolitikens råder en betydande enighet. Det finns en bred uppslutning kring den höga ambitionsnivån på arbetsmarknadspolitikens område här i landet. Det tycker jag är väldigt viktigt att konstatera.

Jag skall här bara ta upp några av de tvistämnen som naturligtvis ändå finns när det gäller arbetsmarknadspolitikens. Andra frågor har redan berörts av Arne Fransson och kommer att tas upp av Margit Odelsparr och Börje Hörnlund från centerpartiet.

En sådan tvistefråga är arbetsmarknadsverkets personella resurser. AMS har vuxit mycket kraftigt under en ganska lång tid. Under 1970-talet tillfördes AMS ungefär 2 000 nya tjänster, vilket motsvarar ett par tre fullt bemannade normala statliga ämbetsverk. I denna budgetproposition finns alltså inte många nya tjänster. Ungefär 60 tjänster tillförs arbetsförmedlingen genom omfördelningar.

Socialdemokraterna och vpk föreslår naturligtvis påplussningar av antalet tjänster. Socialdemokraterna vill ha 380 och vpk 300 nya tjänster. Moderaterna går den andra vägen och vill i praktiken minska antalet tjänster med 60. Jag tror inte att vare sig kraftiga ökning eller minskningar av antalet tjänster är lösningen på arbetsmarknadsverkets problem. Helt klart är emellertid att vi måste effektivisera arbetsförmedlingens roll inom arbetsmarknadsverket. Metoden att åstadkomma bättre insatser genom ständigt nya tjänster har hittills inte visat sig så förfärligt fruktbar. Det är lätt att konstatera att vi inte har fått full valuta för den mycket snabba ökning som har skett av antalet tjänster inom arbetsmarknadsverket. I stället finns det nog en tendens till att byråkratin har ökat. Vad vi nu skall satsa på är en effektivisering inom verket. Sådana insatser pågår även.

På sikt måste vi ta till en hel del nytänkande när det gäller arbetsmarknadspolitikens. Vi befinner oss i den ganska paradoxala situationen att det i

och för sig finns många arbetsuppgifter i vårt samhälle som behöver bli utförda och många människor som behöver få arbete att utföra. Men vi lyckas inte riktigt sammanföra arbetsuppgifterna med människorna. Arbetsmarknadsverket fungerar kanske litet för byråkratiskt och tungrott.

I en motion av Britta Hammarbacken m. fl. från centerpartiet förs tanken fram att man skall ge kommunerna större ansvar på arbetsmarknadspolitikkens område och kanske låta kommunerna få huvudansvaret för den framtida sysselsättningen, naturligtvis uppbackade av statliga resurser. Detta kunde kanske vara ett sätt att få verksamheten att fungera smidigare och få resurserna bättre använda. I utskottsbetänkandet konstaterar vi att denna typ av frågor bör tas upp i den översyn av arbetsmarknadsverkets organisation som skall ske.

Här i kammaren har diskuterats både kvinnornas situation och ungdomarnas situation på arbetsmarknaden. Kvinnoysselsättningen tänker jag inte gå in vidare på, eftersom Margit Odelsparr kommer att behandla detta ämne senare i dag.

Ungdomen tog Arne Fransson upp, och jag skall begränsa mig till en liten kommentar. Jag tycker att socialdemokraterna börjar bli förbluffande passiva när det gäller ungdomssysselsättningen, för att inte säga negativa.

De säger nej till utskottets förslag om att kommunerna skall få möjligheter att erbjuda alla ungdomar sysselsättning eller utbildning. Det säger man nej till utan någon särskilt bra motivering.

Man vill avskaffa yrkesintroduktionen. Det har man inte heller särskilt bra motivering för. Jag måste säga, att när jag hörde Marianne Ståhlberg för en stund sedan försöka förklara varför socialdemokraterna vill avskaffa yrkesintroduktionen, blev jag mera förbryllad än någonsin.

För vad var det hon sade? Jo, man skall ersätta yrkesintroduktionen med ungdomsplatser. Men ungdomsplatserna är egentligen precis samma sak som den yrkespraktik som redan är införd. Vad vi erbjuder ungdomen är yrkesintroduktion ett år plus arbetspraktik ett halvår. Vad socialdemokraterna vill sätta i stället är ungdomsplatser ett år, punkt och slut, alltså en tredjedel kortare tid till förfogande.

Det går inte att påstå att ungdomsplatser ersätter yrkesintroduktionen. Ungdomsplatserna finns, som jag sade, redan under namnet arbetspraktik.

Det andra motivet var att ungdomarna var skoltrötta. De leds vid att sitta på skolbänken och behöver komma ut i arbetslivet, och därför skall man säga nej till yrkesintroduktionen. Men yrkesintroduktionen sker ju i huvudsak ute på arbetsplatserna. Det innebär att för dem som är skoltrötta och leds vid att sitta på skolbänken är yrkesintroduktionen som klippt och skuren. Yrkesintroduktionen innebär att man kommer ut i arbetslivet. Den uppfyller alltså precis de krav som Marianne Ståhlberg efterlyste.

Sammanfattningsvis måste jag konstatera att tydligen inte ens ledande företrädare för socialdemokraternas arbetsmarknadspolitik vet varför socialdemokraterna säger nej till yrkesintroduktionen, för de skäl som Marianne Ståhlberg anförde kan det naturligtvis inte vara.

Torsdagen den
1 april 1982

*Arbetsmarknads-
politiken*

Herr talman! Jag skall också något beröra en annan grupp på arbetsmarknaden för vilken det är viktigt med extra insatser, nämligen de handikappade. Vår strävan måste ju alltid vara att garantera de handikappade samma rätt till arbete som gäller för andra människor, även om vi naturligtvis är medvetna om svårigheterna.

Vi skulle naturligtvis önska att vi kunde satsa mycket mera på att hjälpa handikappade ut på arbetsmarknaden, att vi skulle kunna satsa betydligt större resurser på arbetshjälpmedel, näringshjälp osv. Men tyvärr är det ekonomiska läget sådant det är, och det gör att det finns begränsningar, hur god vår vilja än är, på egentligen alla samhällsområden.

Därför har vi inte kunnat biträda det förslag som AMS har lagt fram om kraftiga förbättringar av bidraget till arbetshjälpmedel. Det har däremot socialdemokraterna kunnat göra, eftersom de inte behöver besväras av något samhällsekonomiskt och statsfinansiellt ansvarstagande. Det avspeglas i en reservation som jag gärna skulle vilja yrka bifall till, om pengarna fanns att ösa, men som jag nu i stället tvingas yrka avslag på.

Ett mycket viktigt medel när det gäller att skapa sysselsättningar åt handikappade är Stiftelsen Samhällsföretag. Men det är samtidigt en mycket dyr verksamhet. Det kostar ungefär 130 % av lönekostnaden inkl. sociala avgifter att ge människor sysselsättning i Samhällsföretag. Till det kommer investeringskostnaderna för verksamheten. Det innebär alltså att det kostar mera för samhället att en människa arbetar i Samhällsföretag än att hon inte arbetar alls. Detta är naturligtvis i grunden ganska otillfredsställande för de handikappade som arbetar inom Samhällsföretag. Deras arbetsinsatser skapar inget mervärde, och det är en rättighet som också de borde ha att deras arbetsinsatser får ett positivt resultat. Därför är det en viktig strävan inom Samhällsföretag att sänka kostnaderna. Vi har velat understryka detta genom det ställningstagande som gjordes i höstas om att bidragsprocenten skulle sänkas till 129 %. Eftersom det inte finns någon yttre press på Samhällsföretag, är det viktigt att statsmakterna ställer upp med en fast hållning. Det tyckte även socialdemokraterna i höstas, men sedan dess har de drabbats av stora skälvan, och nu har de hoppat av från detta besparingskrav.

Jag tycker det är tråkigt att socialdemokraterna inte höll fast vid den vällovliga målsättningen. Jag yrkar avslag på reservationerna 21, 22 och 23.

Däremot kan vi naturligtvis inte gå med på den ytterligare prutning med 10 miljoner på investeringsanslaget som moderaterna vill genomföra. Jag yrkar avslag på reservationen 24.

Målsättningen måste vara att så långt som möjligt bereda de handikappade anställning på den öppna arbetsmarknaden och inte inom Samhällsföretag, annat än när det är nödvändigt. Därför har utskottet initierat en utredning om de handikappades ställning på arbetsmarknaden, som bl. a. skall titta på möjligheten att differentiera lönebidragen så att flera handikappade kan få anställning på den öppna arbetsmarknaden, kanske med förstärkt lönebidrag, i stället för att behöva arbeta inom Samhällsföretag. Jag tror det är ett

viktigt initiativ som här tagits, med anledning av bl. a. en centerpartistisk motion.

Ett speciellt problem gäller unga handikappade. Det är särskilt tragiskt när människor blir förtidspensionerade i ung ålder. Därför är den reform som genomförts på regeringens initiativ och som innebär att man kan få vilande förtidspension mycket lovvärd. Det innebär att man tilldelas förtidspension, men har möjlighet att pröva på ett yrke. Går det bra, avvecklas förtidspensionen, går det inte får man sin förtidspension.

Nu kommer socialdemokraterna med ett förslag som de kallar rehabiliteringslön, som innebär precis detta! Socialdemokraterna föreslår någonting som redan är infört, men ger det ett annat namn. Herr talman! Jag tycker att av alla reservationer i detta betänkande är denna den märkligaste, och jag vill yrka avslag på reservationen 20.

De budgetmässiga begränsningar som vi har innebär naturligtvis också andra problem, t. ex. att vi inte kan bygga ut arbetsmarknadsinstitutet i den takt vi skulle önska, men vi vänder oss mot moderaternas försök att helt stoppa denna utbyggnad. Jag vill yrka bifall till reservation 25 och avslag på reservation 26, som moderaterna står för.

Jag vill samtidigt också yrka avslag på den socialdemokratiska reservationen 27, som innebär att vi nu skulle ta ställning för att skapa speciella möjligheter för invandrare att få svenskutbildning i samband med rehabilitering. Vi tycker att dessa frågor bör tas upp samtidigt som vi tar den stora reform när det gäller svenskundervisningen som kommer med anledning av SFI-kommitténs betänkande.

Herr talman! Förevarande betänkande tycker jag är en god grund för en fortsatt kraftfull arbetsmarknadspolitik av det slag som vi har här i landet. Det kommer naturligtvis att behövas mycket större ekonomiska resurser än som finns här i statsbudgeten, eftersom de pengarna är beräknade konjunkturneutralt. Vi kan räkna med att på tilläggsbudget få de resurser som krävs för en fortsatt hög ambitionsnivå under nästa år av det märke som är en fin tradition i Sverige och som inte minst den nuvarande regeringen står för.

Anf. 77 MARIANNE STÅLBERG (s) replik:

Herr talman! Vi tror att våra ungdomsplatser ger ett bättre resultat än yrkesintroduktionen. Vi har också från flera kommuner bevis på att den yrkesintroduktion som man där har givit ungdomar inte har lett till ett enda bra resultat. I Arvidsjaur t. ex. gjorde man en sådan undersökning den 8 mars, och man fann då att inte någon av de ungdomar som hade fått yrkesintroduktion sedan fick arbete. Praktik och ungdomsplatser är olika saker.

Pär Granstedt är orolig över att våra förslag inte skulle vara finansierade. Men jag kan lugna Pär Granstedt med att de är det, så det går alldeles utmärkt att rösta för dem genom att rösta på våra reservationer.

När det sedan gäller frågan om svenskundervisning för invandrare hänvisar Pär Granstedt till den kommitté som arbetar med saken, men enligt

kommitténs förslag skall den verksamheten inte träda i kraft förrän den 1 juli 1983. Det är ungefär ett och ett halvt år dit. Menar Pär Granstedt då att de här invandrarungdomarna skall gå arbetslösa?

Anf. 78 PÄR GRANSTEDT (c) replik:

Herr talman! Det är klart att det i och för sig är bra att tro. Men att tro att de socialdemokratiska ungdomsplatserna skulle vara något slags mirakelmedicin som skulle göra att en massa arbetstillfällen skulle tillkomma i Arvidsjaur måste jag säga är i det mest optimistiska laget. Att det är svårt för dem som genomgått yrkesintroduktion i Arvidsjaur att få sysselsättning beror nog inte på yrkesintroduktionen, utan det beror förmodligen på arbetsmarknadsläget i Arvidsjaur, som jag gissar att Marianne Stålborg känner väl till. Det förändras ju inte av några ungdomsplatser.

Faktum är att om man tittar på det socialdemokratiska förslaget om ungdomsplatser, så finner man att det är nästan identiskt med den arbetspraktik som vi redan har infört, och det tillför egentligen inte verksamheten någonting nytt. Socialdemokraternas nej till yrkesintroduktion innebär ett avlovande av våra möjligheter att hjälpa ungdomar som hotas av arbetslöshet. Detta tycker jag är allvarligt. Det är en nedrustning på arbetsmarknadspolitikens område som det förvånar mig oerhört att socialdemokraterna står för.

När det gäller förslaget om svenskundervisning är det alldeles riktigt att det förmodligen kommer att ta tid innan vi helt och hållet kan genomföra SFI-kommitténs förslag – det blir först den 1 juli 1983. Men det är faktiskt inte ett och ett halvt år dit. Skulle vi nu bifalla den socialdemokratiska reservationen, så skulle det hela i alla fall inte kunna träda i kraft förrän vid halvårsskiftet, och från den 1 juli 1982 till den 1 juli 1983 är det faktiskt bara ett år, varför skillnaden inte blir så kolossalt stor. Det är naturligtvis inte heller så, att vi är utan möjligheter att hjälpa de här människorna under mellantiden.

Anf. 79 MARIANNE STÅLBERG (s) replik:

Herr talman! Bestämmelserna om undervisning i svenska för invandrare gäller ju under pågående budgetår.

När det sedan är fråga om yrkesplatserna kontra yrkesintroduktionen tror vi att yrkesplatserna ger betydligt bättre resultat, eftersom arbetsmarknadens parter kommer att vara mycket inblandade i tillkomsten av ungdomsarbetsplatserna. Om Pär Granstedt hade läst vår reservation nr 4, hade han vetat bättre. Där står det:

”Med det i motion 774 förordade systemet med ungdomsplatser, inlemmat i skolans uppföljningsansvar, har tagits ett nytt grepp i strävandena att stödja en ungdomsgrupp med särskilda svårigheter vid inträdet på arbetsmarknaden. Systemet ger utrymme för en smidig växling mellan utbildning och arbete. Därtill syftar anställningarna till att ge ungdomarna en värdefull arbetslivserfarenhet som ökar deras möjligheter att gå över till fasta anställningar.”

Anf. 80 PÄR GRANSTEDT (c) replik:

Herr talman! När det först gäller frågan om undervisningen för invandrarkvinnor är det väl ändå litet väl optimistiskt att föreställa sig, att om vi fattar ett beslut i riksdagen nu, den 1 april, och det sedan skall organiseras, verkställas osv., det skulle hinna få något genomslag under innevarande budgetår. Jag tycker naturligtvis att Marianne Stålbjergs positiva livssyn hedrar henne, men att hon *tror* har inte särskilt mycket med den faktiska administrativa verkligheten att göra, är jag rädd.

Samma positiva livssyn tycker jag avspeglas i Marianne Stålbjergs beskrivning av ungdomsplatserna. Men faktum är att den beskrivning som hon ger av ungdomsplatserna passar utmärkt in på den arbetspraktik som väl finns. Den ger också denna värdefulla arbetslivserfarenhet som är en tillgång när man sedan skall söka arbete.

Dessutom tillkommer arbetspraktiken i samarbete med arbetsmarknadens parter. Som Marianne Stålbjerg säkert vet har det träffats avtal mellan arbetsmarknadens parter just om arbetspraktiken. Villkoren har alltså formats i avtalen. Parterna medverkar också lokalt när man tar fram dessa platser.

Det går således inte att komma ifrån att socialdemokraternas önskemål om ungdomsplatser redan är genomfört av den nu sittande regeringen. Och när ni vill avskaffa yrkesintroduktionen, så utarmar ni våra möjligheter att hjälpa ungdomar som hotas av arbetslöshet. Det tycker jag är synd, och det är tur att kammaren med all säkerhet kommer att avvisa er attack mot arbetsmarknadspolitiken på detta område.

Andre vice talmannen anmälde att Marianne Stålbjerg anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 81 NILS-OLOF GRÖNHAGEN (s):

Herr talman! Den del av budgetpropositionen som handlar om arbetsmarknadspolitiken, och som kammaren i dag har att behandla, angår praktiskt taget alla människor i det här landet, direkt eller indirekt. Det är därför förvånansvärt att den borgerliga regeringen även på detta område tror att lösningen på problemen enbart är besparingar. Framför allt är det förvånande att arbetsmarknadsministern på de områden inom arbetsmarknadspolitiken som har en direkt social anknytning inte visat större ansvar mot de människor som här berörs. I den socialdemokratiska partimotionen 1081 har vi redovisat en lång rad synpunkter och förslag som gäller hur vi vill att arbetsmarknadspolitiken skall fungera i det här landet – förslag och synpunkter som den borgerliga utskottsmajoriteten med stor vana har avvisat. Det har därför varit nödvändigt för socialdemokraterna i utskottet att redovisa ett stort antal reservationer. Jag skall i mitt anförande beröra några av dessa reservationer.

När det gäller ändrade regler för arbetshjälpmedel åt handikappade m. m. har vi i den socialdemokratiska partimotionen förslagit ett förbättrat stöd till motorfordon för handikappade. Förslaget innebär att högsta beloppet höjs

Nr 114

Torsdagen den
1 april 1982

*Arbetsmarknads-
politiken*

Torsdagen den
1 april 1982

*Arbetsmarknads-
politiken*

till 38 000 kr. och att de nuvarande inkomstgränserna genomgående höjs med 4 000 kr. Den övre gränsen för reducerat bidrag skulle därvid bli 54 000 kr. Jag vill erinra om att det här förslaget överensstämmer med de äskanden som AMS redovisat till departementet. Såväl departementschefen som den borgerliga utskottsmajoriteten hänvisar till den bilstödskommitté som arbetat sedan april månad 1979 och som man tror skall lämna sina synpunkter under våren 1982. Vi menar att det finns starka skäl som talar för att en uppföljning av kostnadsutvecklingen och därmed en höjning av beloppen bör ske redan nu.

Vi har även föreslagit rätt till bidrag för kollektiva anordningar på arbetsplatsen, rätt att i vissa fall kombinera bidrag till arbetsbiträde och lönebidrag samt rätt till bidrag för socialkurativa insatser i vissa fall. Börje Nilsson har i sin motion 1524 föreslagit bidrag till arbetsbiträde åt handikappade ungdomar när de fullgör studie- och yrkesorientering, praktisk arbetslivsorientering och annan praktik. Utskottsmajoriteten har avvisat dessa krav genom att hänvisa till att det f. n. inte finns ekonomiska förutsättningar att utöka bidragsgivningen. Pär Granstedt har i sitt anförande nyss varit inne på samma tema. Han skulle, om jag uppfattade det rätt, gärna vilja öka de här anslagen, men ekonomin tillåter det inte. Detta innebär att det enligt den borgerliga utskottsmajoriteten tydligen blir för dyrt att hjälpa de handikappade. Jag vet av erfarenhet att det är dyrt att vara handikappad, framför allt för den handikappade själv. Men vi socialdemokrater vägrar att acceptera motiveringen att det skulle bli för dyrt att hjälpa de handikappade till drägliga förhållanden på sina arbetsplatser. Den skrivning som den borgerliga majoriteten här har åstadkommit betraktar vi som en skamfläck.

När det gäller anslaget till "Särskilda åtgärder för arbetsanpassning och sysselsättning", eller näringshjälp, som vi kallar det, har utskottsmajoriteten godtagit regeringens förslag om besparingar på detta område. Man hänvisar till att man avser att återkomma till frågan om näringshjälp vid behandlingen av proposition 118, som rör åtgärder för små och medelstora företag. I den propositionens bil. 3, som redovisar arbetsmarknadsdepartementets del av propositionen, säger departementschefen följande:

"Jag tar nu upp frågan om ett sådant stöd, som en försöksverksamhet, skall kunna lämnas till arbets sökande, som varit långvarigt arbetslösa och som bedöms ha möjligheter att klara sin försörjning som egna företagare."

Departementschefen hemställer vidare att det för det här ändamålet skall anslås 2 225 000 kr. Det här avsnittet bär rubriken "Vissa arbetsmarknads-politiska åtgärder". Vi delar departementschefens uppfattning att det är en arbetsmarknadspolitisk fråga och att den därför hör hemma i budgetpropositionens bil. 15. För nu löpande budgetår finns där anvisat 13 500 000 kr. För budgetåret 1982/83 finns inga medel anvisade. I den socialdemokratiska reservationen nr 18 föreslår vi att det för näringshjälp upptas ett belopp på 13,5 milj. kr. och att detta belopp, liksom hittills, tas upp som en särskild delpost under anslaget. Det totala medelsbehovet beräknas därmed till 1 646 465 000 kr. Anslaget bör därför föras upp med detta belopp.

Helt kort beträffande en vidareutveckling av främjandelagen: I den socialdemokratiska partimotionen framhåller vi nödvändigheten av en skärpning av främjandelagens tillämpning, för att främja en solidarisk personalpolitik i företagen och förvaltningarna. Det är också viktigt att främjandelagen får en sådan utformning att den ger klarare besked när det gäller arbetsgivarnas skyldighet att bereda sysselsättning även åt arbetstagarer med nedsatt arbetsförmåga. I fortsättningen bör också anpassningsgrupperna kunna arbeta med att bereda anställning åt personer med svag ställning på arbetsmarknaden, främst då arbetshandikappade och äldre personer. För detta krävs en utbyggnad av arbetsmarknadsverkets personalresurser. Vi har också redovisat som vår mening att upprättandet av regelrätta kontrakt mellan företag och samhälle bör vara en framkomlig väg för att anpassa statens bidrag och därmed också underlätta för den arbetshandikappade att få anställning.

Jag går nu över till att redovisa några synpunkter på det som vi kallar rehabiliteringslön. Vi hävdar i vår motion med bestämdhet att alla ansträngningar som kan göras också måste göras för att återföra vederbörande person till ett ordnat arbete, innan förtidspensionering aktualiseras. Detta är viktigt och ett måste när det gäller yngre personer. Förutom att vi måste göra arbetsplatserna säkrare för att vi skall kunna minska eller helt eliminera skador och förslitningar, som i sin tur leder till utslagning och förtidspensionering, måste vi få människorna att förstå att en förtidspensionering har såväl praktiska som, inte minst, psykologiska effekter av negativ art. Vi föreslår därför att man prövar andra vägar och nya former för det ekonomiska stödet till personer som man försöker återanpassa till arbetslivet, innan beslut om förtidspension fattas.

Det skulle, som vi ser det, ha positiva psykologiska effekter, om vederbörande uppbar en lön i stället för sjukpension eller pension. Vi föreslår därför i vår motion, som redovisas i reservation 20, att regeringen skall utarbeta förslag om rehabiliteringslön och senare förelägga riksdagen detta förslag för beslut. Pär Granstedt tog upp den här frågan i en av sina repliker och redovisade att han inte begriper detta. Därtill är väl inte mycket att säga, utom att det kanske snarare är en brist hos Pär Granstedt än fel på förslaget.

I reservation 21 tar vi upp frågan om ytterligare medel till Stiftelsen Samhällsföretag för budgetåret 1981/82.

Enligt utskottsmajoritetens mening har Samhällsföretag goda förutsättningar att nå det uppsatta sparmålet, nämligen en sänkning av bidragsprocenten från 135 % till 129 %. Varifrån denna klara och entydiga ståndpunkt har smugit sig in i de borgerliga ledamöternas sinnevärld framgår tyvärr inte av majoritetsskrivningen i utskottets betänkande. Grunden för Samhällsföretags verksamhet är social och arbetsmarknadspolitisk. Vi tror inte att denna sociala målsättning nås genom en nedsänkning av bidragsprocenten till företaget – något som den borgerliga majoriteten i utskottet har gett uttryck för. Det är i den här frågan på samma sätt som i många andra viktiga frågor – de sämst rustade grupperna i samhället skall tydligen bli föremål för och

Torsdagen den
1 april 1982

*Arbetsmarknads-
politiken*

drabbas av en felaktig och förödande borgerlig ekonomisk politik.

Vi föreslår därför att ytterligare 20 milj. kr. skall anvisas Stiftelsen Samhällsföretag, utöver de medel som motsvarar 129 % av lönesumman för arbetshandikappade. Vi har i reservationen föreslagit att medlen bör ställas till stiftelsens förfogande genom anslag på tilläggsbudget III till statsbudgeten för budgetåret 1981/82.

Stiftelsen Samhällsföretag har för budgetåret 1982/83 begärt ett bidrag på 131,4 %. I budgetpropositionen har regeringen sänkt denna bidragsprocent till 129 %. Vi påstår också här med bestämdhet att den inställning utskottsmajoriteten har i detta ärende är förödande för Samhällsföretag, men framför allt för de anställda i Samhällsföretag, och hotar Stiftelsen Samhällsföretags grundläggande verksamhet, nämligen den sociala verksamheten.

Under förutsättning av bifall till reservation 22 och med hänsyn till den procentandel av lönesumman som driftsbidraget till Stiftelsen Samhällsföretag då skall utgå från, bör anslaget höjas med 41 milj. kr. i förhållande till regeringens förslag. I övrigt godtas de anslagsberäkningar som regeringen har lagt fram. Anslaget bör således i enlighet med socialdemokraternas förslag upptas med 2 363 milj. kr. De i motionerna 1618 och 2127 föreslagna anslagsanvisningarna avstyrks.

Socialdemokraterna har till utskottets betänkande också fogat ett särskilt yttrande beträffande höjning av bidraget till utbildning i företag vid permittering. Vi anser att detta bidrag bör höjas till minst 35 kr. per timme, om det över huvud taget skall få någon effekt i framtiden.

Får jag allra sist, herr talman, erinra om vad jag sade i början av mitt anförande. Vi tycker i den socialdemokratiska gruppen att det är förvånande att en borgerlig regering är så cynisk i sin politik, att den föreslår sådana besparingar som nästan alltid drabbar de sämst ställda och de sämst utrustade. Det är dessa människor som alltid får bära den största och tyngsta bördan. Det pågår, vad vi förstår, f. n. ett fortsatt febrilt arbete i regeringskansliet för att påskynda detta förödande arbete. Det är vår förhoppning och förvissning att de borgerliga ledamöter som finns kvar efter valet den 19 september kommer att få sitta här i kammaren och se och höra hur det ena beslutet efter det andra rivs upp av en socialdemokratisk majoritet. Den smäleken har de borgerliga sannerligen gjort sig förtjänta av.

Herr talman! Jag vill med detta yrka bifall till de socialdemokratiska reservationerna 17, 18, 19, 20, 21, 22 och 23.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 82 PÄR GRANSTEDT (c) replik:

Herr talman! Det mesta i Nils-Olof Grönhagens anförande har jag egentligen bemött i mitt tidigare anförande. Jag skall inte upprepa de argumenten. Jag vill bara kommentera några få punkter, först och främst den

här märkliga rehabiliteringslönen, som ni vill införa. Syftet med den måste, såvitt jag förstår, vara att unga handikappade skall kunna pröva ett arbete men ha en ekonomisk trygghet i bakgrunden, så att man vet att om inte arbetsförsöket lyckas har man en garanterad inkomst i alla fall. Detta syfte uppfylls genom den möjlighet till vilande förtidspension som nu finns.

Min fråga är: Vad är det som ni vill åstadkomma med rehabiliteringslönen som inte redan åstadkoms genom systemet med vilande förtidspension, annat än en förändring av namn och beteckning? Kan Nils-Olof Grönhagen förklara det för mig, kommer jag naturligtvis att bli förfärligt glad.

Sedan var det väldigt patetiska ordalag som kom till användning när det gällde besparingen på Stiftelsen Samhällsföretag. Det handlar alltså om en sänkning av ersättningsnivån från 131,4 % till 129 % av den totala lönekostnaden, investeringsbidraget oräknat. Denna sänkning på någon procent totalt av Samhällsföretags bidrag skulle enligt Nils-Olof Grönhagen bli helt förödande för stiftelsens sociala målsättning och i praktiken innebära att den inte kunde fylla sin uppgift längre.

När man tänker efter – och det gör väl även Nils-Olof Grönhagen på denna punkt – framstår ju ett sådant påstående som fullständigt befängt. Det är en mycket marginell besparing och därmed effektivisering som vi försöker ålägga Stiftelsen Samhällsföretag – ett mycket blygsamt effektiviseringskrav. Det var socialdemokraterna med på för ett halvår sedan, men nu har man blivit nervös och orolig. Nu vågar man inte ställa upp på det längre. Jag tycker det är synd, för det är viktigt att stiftelsen har ett visst tryck på sig.

Får jag sedan till sist säga att de allmänna beskyllningarna, att de nödvändiga besparingarna nästan alltid drabbar de sämst ställda, ju inte stämmer med verkligheten. Det vet Nils-Olof Grönhagen. Ett gott råd till socialdemokraterna är: Ställ inte ut för stora löften på att omintetgöra gjorda besparingar i händelse ni återkommer i regeringsställning. De löftena kan bli förfärligt besvärliga att infria om det skulle gå så tokigt.

Anf. 83 NILS-OLOF GRÖNHAGEN (s) replik:

Herr talman! Den sänkning av procentsatsen för det bidrag som skulle utgå till Samhällsföretag räknas ju på de handikappades lönesumma. Det kan komma att bli förödande, eftersom Samhällsföretag kommer att ha större svårigheter att klara den sociala ambition som man har ålagt Samhällsföretag. Vi menar vad vi säger i vår reservation, att det verkligen kan bli förödande.

Pär Granstedt har tydligen väldigt svårt att förstå det här med rehabiliteringslön. Vi har gjort en redovisning i reservationen, och jag rekommenderar Pär Granstedt att läsa reservationen på s. 115 i betänkandet. Vi har där bl. a. sagt att detta har en psykologisk verkan. Unga människor som i dag förtidspensioneras blir mer eller mindre knäckta. Det är risk för att de blir knäckta bara av begreppet förtidspensionering – nu är jag förtidspensionär.

Det är mycket vänligare mot dessa människor om vi talar om rehabiliteringslön. Men rehabiliteringslön och förtidspension är inte samma sak.

Utöver den psykologiska effekten har det också en annan effekt. Jag har en lön för någonting, medan en förtidspensionering innebär att jag är utstött i samhället.

Jag tror att Pär Granstedt måste läsa in detta, så att vi i fortsättningen kan tala ungefär samma språk.

Anf. 84 PÄR GRANSTEDT (c) replik:

Herr talman! Först när det gäller Samhällsföretag, så handlar det alltså om en besparing på någon procent av det statliga driftsbidraget. Visst står det i er reservation att ni tror att det här kan bli förödande, och visst kan ni säga att ni tror att detta kan bli förödande. Men om man tillämpar litet sunt förnuft, så begriper man att ett så marginellt effektiviseringskrav som det här är fråga om rimligen inte kan bli förödande för en stor organisation som Samhällsföretag. Ni tar till litet för stort när ni använder er av sådana formuleringar. Om ni skulle säga att det kan bli litet besvärligt, så kan det säkerligen stämma. Men att det skulle bli förödande för den sociala målsättningen är ett absurt påstående.

Sedan konstaterar jag att när det gäller min raka fråga vad det är som ni tror att ni kan åstadkomma med den här rehabiliteringslönen som inte kan åstadkommas med vilande förtidspension, så är visst det enda som Nils-Olof Grönhagen kan hänvisa till den psykologiska skillnad som ligger i att denna har en annan benämning. Om det är så att ni vill ha ett annat namn, om ni tycker att "vilande förtidspension" inte låter bra och att "rehabiliteringslön" låter bättre som benämning på samma sak, varför säger ni inte det då? Då skulle vi säkerligen kunna diskutera namnfrågan – det har jag ingenting emot. Namnfrågor skall man alltid kunna diskutera.

Men det knepiga är att ni har gått ut här med stora åthävor och sagt att ni nu kommer med en ny stor reform och att detta skulle vara någonting helt nytt. Men det är det ju inte. Det är någonting som till sin funktion redan finns. Möjligen kan er benämning vara bättre än "vilande förtidspension", men det hade vi säkerligen kunnat komma överens om.

Men jag minns när detta presenterades och när jag såg hur Anna-Greta Leijon, som just kommer in i kammaren, i stora, feta rubriker beskrev denna nya, revolutionerande stödform, som skulle införas. Det var alltså inte alls någonting nytt, och det är det jag vänder mig mot.

Anf. 85 NILS-OLOF GRÖNHAGEN (s) replik:

Herr talman! Pär Granstedt har fortfarande inte förstått innebörden av detta. Utöver den psykologiska effekt som förslaget har och som vi redovisat öppet, har vi sagt att man inte får sky några som helst medel för att återanpassa vederbörande till arbetslivet.

All erfarenhet visar att när en människa erhållit pension – det må vara förtidspension, sjukpension eller ålderspension – så är hon så att säga ur arbetslivet. Den intensifierade behandlingen av människorna för att förmå dem att på något sätt komma tillbaka till arbetslivet motverkas av den tröghetslag som kommer in i bilden. Det gör det svårare för oss att klara detta

än om vi har en rehabiliteringslön.

Jag tror att det är svårt att förklara detta för Pär Granstedt. Han envisas med att säga att det är samma sak. Men varför då inte acceptera begreppet "rehabiliteringslön", om det nu är samma sak som vilande förtidspension.

Sedan erkänner Pär Granstedt att det är fel att säga att sänkningen blir förödande för Samhällsföretag, även om den kan bli besvärlig. Samtidigt säger Pär Granstedt: Vi accepterar ifrån vårt håll att det får bli besvärligt för Samhällsföretag.

Är det ett sätt för den borgerliga majoriteten i utskottet att ta socialt ansvar?

Tredje vice talmannen anmälde att Pär Granstedt anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 86 SONJA REMBO (m):

Herr talman! Sedan 1970 har antalet sysselsatta ökat mycket kraftigt. Det stora tillskottet arbetstillfällen finns inom den offentliga sektorn. Industrisektorn har däremot minskat.

Denna utveckling har inte gynnat de arbetshandikappade. Handikappade som för första gången söker sig ut på arbetsmarknaden finner att de har ytterst små möjligheter att få ett arbete. Men också de som blivit arbetslösa efter företagsnedläggningar har fått allt svårare att finna nytt arbete. Den som på sin gamla arbetsplats fungerade bra i en invand miljö, trots ett kanske under många arbetsår förvärvat handikapp, finner att det inte går att få nytt arbete. Kraven på företagen är sådana att det inte finns marginaler för att anställa personer som inte är fullt arbetsföra. Det skulle kunna innebära att företagets och därmed hela arbetsstyrkans framtid sattes på spel. Inte heller arbetskamraterna ser alltid positivt på att få in en arbetshandikappad på företaget, med de effekter det kan medföra på produktivitet och lönesättning.

Samhällets krav på arbetsgivarna att anställa arbetshandikappade har huvudsakligen riktat sig till den privata sektorn. Först på senare tid har den offentliga sektorns möjligheter att anställa personer med handikapp uppmärksammats, och arbetsmarknadsverket träffade förra året avtal med ett antal offentliga arbetsgivare om intensifierad verksamhet inom anpassningsgrupperna, som ett led i det handlingsprogram som arbetsmarknadsstyrelsen antog 1979.

Det är angeläget att parterna på den offentliga sidan aktivt verkar för att erbjuda arbetshandikappade sysselsättning. Det är inom den icke utlandskonkurrerande sektorn som den största potentialen finns.

Behovet av särskilda åtgärder från samhällets sida för att bereda handikappade sysselsättning är stort, och det är därför tillfredsställande att enighet har uppnåtts om det initiativ som togs av de borgerliga partierna i utskottet för att föreslå en parlamentarisk utredning för att närmare utreda de arbetshandikappades möjligheter på arbetsmarknaden i stort.

En fråga som utredningen bör ta upp är en differentiering av lönebidragens storlek med hänsyn till handikappets art och svårighet samt åtgärder som syftar till att underlätta utslussningen av arbetstagare från Samhällsföretag.

Det är vår uppfattning att lönebidrag är en effektiv stödform, och bidrag bör kunna utgå med upp till 100 % då så är befogat. Möjligheterna att utan omfattande administrativt krångel bygga upp ett system, där lönebidraget omprövas vid lämpliga tillfällen och där det kan såväl sänkas som höjas, bör undersökas.

I tilläggsbudget III anför arbetsmarknadsministern att lönebidrag är ett bättre alternativ för såväl den enskilde som för samhället än förtidspension eller skyddad sysselsättning. Det är för oss moderater glädjande att denna uppfattning, som vi länge hävdad, nu tycks vinna allmänt gehör.

Stiftelsen Samhällsföretag har en viktig funktion att fylla när det gäller att ge arbetshandikappade sysselsättning i en skyddad miljö.

Utskottet framhåller att den övergripande uppgiften för Samhällsföretag är att bereda arbetshandikappade, som inte har andra alternativ till sysselsättning, ett avlönat och meningsfullt arbete, vilket bör ske till lägsta möjliga kostnad för samhället.

Samhällsföretag står för den i särklass dyraste sysselsättningsformen. Det är därför angeläget att utplacering av arbetshandikappade från Samhällsföretag till den reguljära arbetsmarknaden kan ske i betydligt större omfattning än vad som nu är fallet. F. n. slussas endast 1 % ut i reguljärt arbete.

Inom Samhällsföretag vidtas redan nu vissa åtgärder för att öka utslussningen från stiftelsens verkstäder till den reguljära arbetsmarknaden. Härigenom kan möjligheter öppnas för nya grupper av handikappade att placeras inom Samhällsföretag för längre eller kortare perioder. Dessa åtgärder behöver intensifieras.

Det är ett önskemål att Samhällsföretag i högre grad än nu erbjuder arbete åt de gravast handikappade. De som har ett stort behov av särskild teknisk utrustning och personella resurser men som ändå har en arbetsförmåga som bör tas till vara borde vara de som i första hand får plats vid Samhällsföretag enligt moderaternas uppfattning.

Vi ser det som angeläget att den försöksverksamhet som bedrivs bl. a. vid Vapensmeden i Huskvarna och som erbjuder intressanta alternativ till sysselsättning i Samhällsföretags egna verkstäder utökas.

Alltsedan tillkomsten av Samhällsföretag har det riktats kritik mot stiftelsen för att den med statligt stöd konkurrerar ut andra, redan existerande företag med likartad tillverkning. Trots att åtgärder vidtagits inom Samhällsföretags organisation för att åstadkomma en marknadsmässig prissättning och jämbördiga konkurrensvillkor har kritiken inte tystnat.

På senaste tiden har det framkommit ytterst grava anmärkningar med anledning av de ansträngningar som Samhällsföretags dotterbolag Samhall gör för att skapa en exportmarknad i USA för träskor. Dels konkurrerar Samhall med en annan svensk tillverkare, dels sker marknadsföringen tydligt på ett sådant sätt att kostnaderna inte står i rimlig proportion till den

förväntade försäljningen. Satsningen tycks dessutom ha misslyckats.

Givetvis är det i första hand en uppgift för Samhällsföretags styrelse att undersöka huruvida kritiken är berättigad eller inte. Men frågor av det här slaget bör också tas upp av den parlamentariska utredningen. Vi moderater har den uppfattningen att Samhall bör avvecklas.

Samhällsföretag får självfallet inte bedriva sin verksamhet på ett sådant sätt att enskilda företag konkurreras ut, därför att de inte kan möta en otillbörlig konkurrens. Detta gagnar inte de arbetshandikappades situation på arbetsmarknaden. Det är ju de enskilda företagen som förväntas ta emot de arbetshandikappade då deras arbetsförmåga förbättrats.

En koncentration av Samhällsföretags verksamhet på lego- och underleverantörstillverkning bör ha den dubbla effekten att den inte bara medverkar till en gynnsam industriell struktur på olika orter utan också ge den handikappade arbetskraften träning när det gäller en tillverkning som kan underlätta för de handikappade att få anställning inom de företag som anlitar Samhällsföretag.

Det är inte lyckligt om Samhällsföretag har en lönestruktur som medför att andra företag på orten får svårt att konkurrera om arbetskraften, utan Samhällsföretag bör på varje ort ha en sådan lönestruktur att stiftelsen inte kan uppfattas som löneledande.

En förutsättning för att de arbetshandikappade skall komma in på och få fotfäste på arbetsmarknaden är givetvis att de upplevs som ett positivt tillskott, inte som ett hot och en belastning. Det är därför angeläget att hithörande frågor tas upp och att de får en allsidig belysning i den föreslagna utredningen.

Av denna anledning är det också viktigt att företagen inte utsätts för direkta eller indirekta tvångsåtgärder. Den skärpning av främjandelagen som socialdemokraterna efterlyser, liksom bindande kontrakt mellan företag och arbetsmarknadsmyndigheter, kan möjligen pressa ut flera handikappade i företagen. Men hurdan blir den arbetsmiljö som de handikappade upplever när de på detta sätt påtvingats företagen och deras anställda? Sådana åtgärder gagnar inte de människor det här handlar om.

Den skyddade verksamheten är en nödvändig del av samhällets medel för att ge alla kategorier på arbetsmarknaden möjligheter till arbete. Här om råder inga delade meningar. Detta konstaterande innebär dock inte att verksamheten skall vara skyddad från insyn, kritik och krav. Det är ett sundhetstecken att formen för och innehållet i den skyddade verksamheten utsätts för granskning och kritik. Från samhällets sida bör vi ständigt vara öppna för att verksamheten kan förbättras och effektiviseras, till gagn för de handikappade.

Kostnaderna för Samhällsföretag är höga. Den budget som nu ligger på riksdagens bord uppgår till drygt 2 300 milj. kr.

Riksdagen beslutade i höstas att bidraget till Samhällsföretag för andra hälften av innevarande budgetår skall sänkas från 135 till 129 % av lönesumman. Utskottet föreslår att detta bidrag står fast för hela nästkommande budgetår. I den begränsade översyn av Samhällsföretag som nyligen

Nr 114

Torsdagen den
1 april 1982

*Arbetsmarknads-
politiken*

presenterades väntas bidragsbehovet kunna minskas till 115 % budgetåret 1986/87.

Vi har från moderat håll accepterat ett 129-procentigt bidrag för nästkommande budgetår i avvaktan på den parlamentariska utredningen. En av utredningens viktigaste uppgifter blir att granska formerna och kostnaderna för sysselsättningen av arbetshandikappade i stort från såväl sociala som statsfinansiella utgångspunkter. Det är vår uppfattning att utredningen bör bedrivas skyndsamt.

Vår representant i Samhällsföretags styrelse har reserverat sig för ett bidrag motsvarande 113 % av lönesumman budgetåret 1986/87. Det är vår bestämda uppfattning att detta är den absolut högsta acceptabla nivån. Genom rationaliseringar inom främst den centrala och regionala administrationen bör det vara möjligt att åstadkomma en betydande minskning av de statliga bidragen, utan att möjligheterna för de i verklig mening arbetshandikappade att erhålla avlönat arbete försämrats. Genom ett effektivt utnyttjande av de resurser som kan ställas till förfogande kan fler arbetshandikappade erbjudas anställning.

Utskottsmajoriteten förordar ett investeringsbidrag till Samhällsföretag på 30 milj. kr. Vi anser att bidraget bör begränsas till 10 milj. kr. Med hänsyn till det statsfinansiella läget bör investeringarna hållas på lägsta möjliga nivå. Vad gäller miljöinvesteringar innebär detta att endast sådana investeringar bör genomföras som annars skulle medföra förelägganden från yrkesinspektionen. Också i fråga om investeringar därutöver bör resultatet av den parlamentariska utredningen avvaktas. Vårt ställningstagande framgår av reservation nr 24.

I reservation nr 26 yrkar vi bifall till vårt förslag om en besparing på 8 milj. kr. på anslaget till arbetsmarknadsinstitutet.

Den organisation för arbetsmarknadsinstitut som trädde i kraft den 1 januari 1980 innebar bl. a. att nio enskilt ägda arbetspsykologiska konsultföretag med 800 anställda förstatligades. Moderata samlingspartiet gick emot beslutet i denna del, och vi har inte ändrat åsikt i det avseendet.

AMI-organisationen uppnår under innevarande budgetår ca 90 % av den kapacitet som organisationen skall ha vid full utbyggnad. Vi anser att det med tanke på det statsfinansiella läget är motiverat att avvakta med fortsatt utbyggnad. Samtidigt hänvisar vi till de möjligheter som finns att med en ökning av de kortare insatserna tillsammans med effektivisering av arbetet och omfördelning av resurserna ta emot fler sökande. Jag kan inte finna att utredningen om de arbetshandikappades möjligheter på arbetsmarknaden i stort skulle vara förhindrad att också studera arbetsmarknadsinstitutet.

Den i veckan publicerade rapporten från GATT är den senaste i raden av internationella rapporter om en stagnerande världshandel och vikande produktion. Det svenska näringslivet måste avsätta sina produkter på en världsmarknad som drabbats av en djup och varaktig ekonomisk avmattning.

Det i ett internationellt perspektiv höga kostnadsläget och den låga produktivitetsutvecklingen, som varit kännetecknande för svensk industri

sedan slutet av 1960-talet, har medverkat till att vi förlorat en fjärdedel av våra andelar av världsmarknaden. Denna utveckling har försvårats av att nya industriländer inte bara prismässigt utan också i fråga om kvalitet, service och teknik hunnit ifatt och i vissa fall gått om oss.

Samtidigt har den offentliga sektorn byggts ut kraftigt och ställer allt högre anspråk på ekonomiska resurser.

Vi känner alla till de påfrestningar utvecklingen medfört på vår ekonomi.

Arbetet är en av hörnstenarna i vårt ekonomiska system. Arbetet bidrar till den ekonomiska utvecklingen men är också beroende av den.

Trots den ogynnsamma utvecklingen av världsekonomin har de borgerliga regeringarna lyckats hålla sysselsättningen uppe på oförändrat hög nivå. En jämförelse med vår omvärld visar att detta är en unik prestation.

Den höga ambitionsnivån har också kommit de arbetshandikappade till del. Bara förra året ökade antalet anställda med lönebidrag med mer än 3 100 personer eller drygt 10 %. Antalet anställda i skyddad verksamhet har ökat med drygt 6 000 personer sedan 1976 och uppgår nu till närmare 22 000 människor. För nästa år beräknas drygt 25 000 personer få anställning inom Samhällsföretag.

Möjligheterna till provanställning och yrkesintroduktion kommer också att kunna få en positiv effekt för de arbetshandikappade. De får en möjlighet att visa vad de duger till.

Socialdemokraterna har genomgående fört en politik som skulle ha medfört ytterligare svåra påfrestningar på vår ekonomi. Det betänkande vi nu behandlar är ett exempel i en lång rad på hur socialdemokraterna inte kan eller vill inse att ytterligare statlig expansion enbart skulle försvåra våra ekonomiska problem och medföra att vi överförde en ännu tyngre skuldbörda till kommande generationer. Vi skulle få ännu svårare att hävda oss på världsmarknaden och därmed få ännu svårare att öka sysselsättningen för såväl handikappade som icke handikappade.

Vad som nu måste prioriteras är inte i första hand ytterligare statlig spendersamhet utan en kritisk granskning av de utbetalningar som görs och en effektivare användning av medlen. Därmed kan vi åstadkomma ett bättre resultat av de insatser som görs.

Det är enbart genom en politik som leder till balans i ekonomin och konkurrenskraft på världsmarknaden som vi kan skapa varaktig och trygg sysselsättning för alla.

Herr talman! Jag yrkar bifall till de moderata reservationerna nr 24 och nr 26 samt avslag på de socialdemokratiska reservationerna.

Anf. 87 MARGIT ODELSPARR (c):

Herr talman! De frågor vi i dag behandlar här i riksdagen – problemen på arbetsmarknaden och svårigheterna att upprätthålla sysselsättningen – är av utomordentligt stor betydelse för den enskilde. Arbetet är av avgörande betydelse för människornas livssituation. Att ha ett arbete innebär gemenskap med andra människor och ekonomiskt oberoende. Det skapar

självkänsla; man upplever att man betyder något i samhället.

Att drabbas av arbetslöshet kan vara helt förödande och leda till isolering, psykiska problem och passivisering. Särskilt allvarlig är situationen för de unga om de får börja sitt yrkesverksamma liv med att gå arbetslösa.

De åtgärder som vidtas för att skapa sysselsättning är därför en mycket god samhällsekonomisk investering. Vi befinner oss nu i en situation med ökade svårigheter att upprätthålla sysselsättningen. I detta läge krävs åtgärder av olika slag, och regeringen har vidtagit ett flertal åtgärder för att stärka ekonomin, öka konkurrenskraften i industrin och komma till rätta med det besvärliga läget på arbetsmarknaden. Vi har ett läge där hela Europa befinner sig i en svår lågkonjunktur med i många fall mycket högre arbetslöshet än vår. Det är på den marknaden vi skall försöka exportera våra produkter. Därför är jämförelsen viktig. Vilken regering som än sitter vid makten råar den inte över dessa förhållanden. Därför är det viktigt med kraftfulla arbetsmarknadspolitiska insatser som komplement till de ekonomisk-politiska åtgärderna.

Stora insatser har gjorts. Ingen socialdemokratisk regering har gjort sådana satsningar som de borgerliga regeringarna gjort under slutet av 1970-talet på att upprätthålla sysselsättningen. Uttalanden om att regeringen medvetet skulle arbeta för att skapa arbetslöshet faller därför på sin egen orimlighet. Aldrig skulle någon från centerpartiet komma på tanken att beskylla socialdemokraterna för att medvetet ha drivit en arbetslöshetsskapande politik i början av 1970-talet, när vi hade lika hög arbetslöshet som nu. En bred politisk enighet har rått kring målsättningen om full sysselsättning. Denna målsättning står fast även med dagens försämrade arbetsmarknads-läge.

Jag tycker, i likhet med Eva Winther, att det är glädjande att vi i dag kan föra en nyanserad debatt angående arbetsmarknadspolitiken.

Jag skall nu gå in på att kommentera några av de reservationer som är fogade till arbetsmarknadsutskottets betänkande 1981/82:21.

I reservation 7 yrkar moderaterna på en höjning av starthjälpsbeloppen för att stimulera till en ökad yrkesmässig och geografisk rörlighet och därigenom åstadkomma ökad industrisysselsättning. Utskottet framhåller att betydande förändringar i reglerna och villkoren för flyttningsbidrag gjordes för ett år sedan. Bl. a. gjordes bidragen då skattefria. Avsikten med flyttningsbidragen är att kompensera den arbetstagare som tvingas flytta från hemorten för de merkostnader som flyttningen medför. Såsom framgår av arbetsmarknadsutskottets betänkande 1980/81:21 har arbetsmarknadsministern påpekat att flyttningsbidragen inte bör göras så förmånliga att de blir en stimulans för människor att flytta. Moderaternas förslag skulle enligt min uppfattning kunna leda till en ny flyttlasspolitik, och det vill vi från centerns sida inte medverka till.

Jag övergår nu till att kommentera de socialdemokratiska reservationerna 10, 11 och 12, som berör arbetsmarknadsutbildningen.

I reservation 10 yrkar socialdemokraterna att arbetsmarknadsutbildningen skall beräknas omfatta 120 000 deltagare, vilket innebär en ökning med

10 000 deltagare i jämförelse med regeringens förslag. Utskottet godtar regeringens förslag och hänvisar till att medel kan anslås senare om det skulle föreligga behov av ökad volym för arbetsmarknadsutbildning.

Under budgetåret 1980/81 deltog totalt 95 800 personer i arbetsmarknadsutbildning, vilket var ca 45 000 färre än AMS ursprungligen hade räknat med. Arbetsmarknadsministern framhåller i budgetpropositionen att det finns olika orsaker till att kapaciteten inte helt utnyttjats. Gymnasieskolan har bl. a. fått ökade möjligheter att erbjuda yrkesutbildning. AMS har även fått i uppdrag av regeringen att redovisa vad som krävs för ett utökat resursutnyttjande inom arbetsmarknadsutbildningen och vilken planering som finns för utbildningen under budgetåret 1982/83. Med hänsyn till den utbildningskapacitet som faktiskt utnyttjats inom arbetsmarknadsutbildningen torde regeringens beräkning om 110 000 deltagare vara väl avvägd.

I reservation 11 begär socialdemokraterna att AMS verksamhet med utbildningsinsatser för medelålders och äldre kvinnor utvidgas speciellt i de delar av landet där förvärvsfrekvensen bland kvinnorna är låg.

Arbetsmarknadsutbildningen har stor betydelse när det gäller att öka kvinnornas möjligheter till sysselsättning och för att främja jämställdheten på arbetsmarknaden. Som utskottet framhåller finns det inga hinder för AMS att anordna sådan verksamhet som socialdemokraterna önskar. Utskottet påpekar även att förberedande teoretiska studier kan erbjudas vid folkhögskolor och inom den kommunala vuxenutbildningen.

Den socialdemokratiska reservationen 12 behandlar svenskundervisningen för invandrare inom arbetsmarknadsutbildningen. I reservationen krävs att svenskundervisningen utvidgas dels genom att kravet på efterföljande yrkesutbildning slopas, dels genom att vid behov utbildningen kan förlängas och gälla mer än f. n. högst 18 veckor.

Kunskaper i svenska språket är av utomordentligt stor betydelse för invandrarnas möjlighet att få arbete. Samhället gör därför stora insatser för att ge invandrare svenskundervisning. Förutom att svenskundervisning för invandrare ges i samband med arbetsmarknadsutbildning kan sådan undervisning erbjudas också inom den kommunala vuxenutbildningen, vid flyktingförläggningarna och från studieförbundens sida.

Utredningen om svenskundervisning för invandrare har nyligen avlämnat ett betänkande där det föreslås att en ny utbildning för invandrare skall inrättas. Utskottet anser att någon ändring i nuvarande regler inte bör göras i avvaktan på ett ställningstagande till utredningens förslag.

Socialdemokraterna reserverar sig också på några punkter beträffande beredskapsarbetena. I reservation 14 sägs att planeringen för beredskapsarbetena bör inriktas mot en volym om 7 miljoner dagsverken. Vidare kräver socialdemokraterna en redovisning från regeringen angående den aktuella planeringsberedskapen och medelsbehovet för beredskapsarbetena.

Utskottet godtar den av regeringen beräknade volymen om 4,5 miljoner sysselsättningsdagar. Denna beräkning är konjunkturneutral, och om behov skulle föreligga finns möjlighet att utnyttja finansfullmakten. Beträffande

yrkandet om planeringsredovisning hänvisar utskottet till den redogörelse som årligen presenteras i budgetpropositionen. Jag vill i detta sammanhang även crinra om min motion angående en mera långsiktig bedömning av utvecklingen på arbetsmarknaden från AMS sida, som behandlas i detta betänkande.

I skilda sammanhang görs prognoser för utvecklingen på längre sikt inom områden av betydelse för sysselsättningen. Jag anser att det skulle vara värdefullt om AMS kunde göra en sammanvägning av den information som tas fram på olika håll om den framtida ekonomiska utvecklingen. Denna kunde sedan ligga till grund för bedömningen av det framtida behovet av nya arbetsmarknadspolitiska medel. Utskottet har ställt sig positivt till syftet i min motion, och det noterar jag med tillfredsställelse.

Regeringen föreslår vissa ändringar av bidragsbestämmelserna för beredskapsarbeten. Dessa avvisas av socialdemokraterna i reservation 15. Utskottet tillstyrker regeringens förslag, som innebär en ökad inriktning mot dagsverksbilliga arbeten. Vidare maximeras tiden för beredskapsarbeten inom tjänstesektorn till fem månader för att få till stånd större omsättning på personer i beredskapsarbeten. Därmed får arbetsförmedlingen ökade möjligheter till aktiva planeringsinsatser.

Med det anförda får jag, herr talman, yrka bifall till reservationerna 5, 8 och 25 och i övrigt bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde Maj Pehrsson (c).

Anf. 88 GÖREL BOILIN (m):

Herr talman! I sitt betänkande 1981/82:21 avvisar arbetsmarknadsutskottet ett förslag från Birgitta Hambræus i motion 840, att fler deltidsarbeten skall främjas av sysselsättningsskäl.

Ett förslag att dela på heltidstjänster i det enda syftet att skapa fler arbetstillfällen på deltid kan vi inte tillstyrka, men vi instämmer i utskottets uppfattning att ett flexibelt arbetsliv med möjlighet att välja hel- eller deltidsarbete ger stora fördelar såväl för den enskilde arbetstagaren som för samhället.

Genom deltidsarbete kan den enskilde anpassa sin arbetstid efter den egna situationen under olika perioder av livet. En kortare arbetstid ger mer tid för familj, hobbyverksamhet, organisationsliv, studier etc. Datoriseringen ger oss nu också helt nya möjligheter till ett flexibelt arbetsliv. Från industrins synpunkt kan det många gånger vara önskvärt med ett flexibelt arbetstidsuttag för att få ett högre kapacitetsutnyttjande och därmed högre produktivitet.

Deltidsarbetet är i dag koncentrerat till ett fåtal yrkesområden, dominerade av kvinnlig arbetskraft. Det är enligt min uppfattning önskvärt att det skapas möjligheter att arbeta på deltid inom de flesta yrkesområden. Detta är inte minst ett angeläget jämställdhetskrav. Också männen bör ges möjligheter att genom att arbeta deltid ta en större del av ansvaret för hem och familj. Genom en spridning av deltidsarbetet till fler yrkesområden

underlättas dessutom för kvinnorna att komma in på dessa mer mansdominerade yrkesområden.

Deltidsarbete, förkortad arbetstid och tjänstledighet för barnomsorg är exempel på åtgärder som har underlättat för kvinnor att komma in på arbetsmarknaden och att stanna där även under perioder med barnomsorgsansvar. Deltidsarbete har därför bidragit till minskat ekonomiskt beroende och ökat självförtroende för kvinnor, ett självförtroende som ofta har naggats i kanten under år som hemarbetande. Ungefär en fjärdedel av alla förvärvsarbetande kvinnor och män arbetade år 1980 deltid enligt AKU. Omkring 85 % av de deltidssarbetande var kvinnor. Deltidsarbetet förekommer i många varierande former och bygger ofta på direkta överenskommelser mellan arbetstagare och arbetsgivare vid sidan av gällande avtal med fackföreningarna.

Brist på samstämmighet mellan arbetsinsats och sociala förmåner kan vara problem för de deltidssarbetande jämte brist på kännedom om de sociala konsekvenserna, framför allt i pensionshänseende. Så t. ex. nekas den som arbetar mindre än i genomsnitt 17 timmar i veckan medlemsskap i arbetslöshetskassa. En sådan särbehandling av den deltidssarbetande gör givetvis hans eller hennes situation otrygg.

Jämställdhetskommittén har i sitt nyligen presenterade betänkande föreslagit att såväl en kortare generell arbetstid som ett flexibelt arbetstidsuttag över livscykeln skall utredas. Förslaget är föranlett bl. a. av att så många människor önskar kortare arbetstid, särskilt under den tid då barnen är små. Man vill ha mera tid för sina barn. En generell arbetstidsförkortning kan emellertid komma att minska möjligheterna för människor med vårdansvar att anpassa sin arbetstid så som de önskar. Dessutom är det väl tveksamt om vi inom överskådlig tid kan tillåta oss den standardhöjning som en generell arbetstidsförkortning innebär.

I en undersökning rörande deltidssarbetet i Sverige som gjorts av Marianne Pettersson m. fl. redovisas bl. a. att familjecykeln har en avgörande betydelse för valet av deltid eller heltid och att nästan hela ökningen av deltidssarbetet åren 1970–1980 hänförs till den grupp som uppger sig inte vilja ha heltid utan *föredrar deltid* – för att få mer tid för familjegemenskap.

Som lärare har jag i ca tio års tid testat mina vuxna elever – elever i 20-årsåldern – om deras önskemål beträffande familjebildning kontra yrkesarbete, om de vill vara hemma en tid eller ej. Under alla dessa år har jag samfällt fått svaret: både – och. Både vara hemma en tid och få njuta av småbarnsåren, men sedan inte ha nackdel i karriären av att ha ägnat de åren åt barnen. Föräldrar vill ha tid för barnen och känner att detta är viktigt för barnen – och för dem själva. Så starka önskemål från de unga föräldrarna bör uppmuntras. Visserligen finns nu möjligheten att reducera sin arbetstid till sex timmar per dag när man har små barn, men uppenbarligen tycker många ändå att tiden med barnen blir för kort och tiden för barnen på t. ex. en barnstuga för lång.

Det har förundrat mig att man inte i samhällsplaneringen har tagit

konsekvenserna av de kunskaper vi har om hur barn utvecklas och hur mycket barn orkar med av nya intryck vid olika åldrar. Barnet utvecklas i förhållande till sin omgivning successivt genom att först fästa blicken, sedan upptäcka sig själv och därefter sin närmaste omgivning. Först omkring treårsåldern har barnet begrepp om människorna omkring sig som individer. Barnet präglas av sin vårdare, mamma först, pappa sedan. De första årens uppbyggnad av känslband och tillit är oerhört viktiga. Modern är utan tvekan den viktigaste personen för det späda barnet. Ett spätt barn blir stressat av för många ljud och för många personer omkring sig under alltför lång tid. Det förmår inte ta till sig alla intryck. Men när barnet är ca tre år väcks dess intresse för andra barn – och för vuxna – och det har behov av att leka med andra barn. Då bör detta behov av stimulans tillmötesgåas t. ex. i barngrupper i barnstuga, familjedaghem eller annan barngruppsverksamhet. Barnet orkar endast gradvis vidga sin värld och är beroende av en stabil, kontinuerlig relation för att utvecklas positivt. De långa dagarna i barnstuga är omvittnat negativa för barnet.

Kunskaperna om hur barn utvecklas socialt och intellektuellt finns givetvis hos sociala myndigheter och bland barnomsorgspersonal. Man försöker också motverka negativa effekter genom att t. ex. ha *en* vårdare per barn och genom mycket små grupper. Men personal flyttar, tyvärr ganska ofta, och känslbanden med barnet bryts, ibland med svåra följder för barnet.

Föräldrar finns emellertid som regel alltid. De känner och vet att ju mer tid de har för barnet desto bättre är det. Därför försöker de rätta sin arbetsinsats efter barnets behov.

I avvaktan på att kunna göra det ekonomiskt möjligt för småbarnsföräldrar att vara hemma de allra första åren, t. ex. genom en vårdnadsersättning, måste man från samhället vara positiv till kvinnors och mäns strävanden att hinna med och orka med både barn och arbete. Därför bör deltidarbete främjas – inte för att öka antalet arbetsplatser, som är motionärens motiv och som också nyligen anförts av arbetsmarknadsministern som skäl för att vara positiv till deltidarbete, utan av skäl som jag nu redovisat.

Så länge vi inte kan ekonomiskt tillmötesgå önskemålet om valfrihet i valet mellan hem och arbete, så länge bör vi vara positiva till och göra det mera rättvist för dem som kämpar för att räcka till både för sina barn och för att klara en försörjning. Det är också på tiden att vi i diskussionen och i planeringen talar om och mer utgår från barnens behov.

Herr talman! Jag yrkar bifall till de moderata reservationerna 24 och 26 och i övrigt till utskottets hemställan.

Kammaren beslöt att förhandlingarna skulle fortsättas kl. 19.30.

12 § Anmäldes och bordlades

Propositionerna

1981/82:180 Försäkringsrörelselag, m. m.

1981/82:186 Ändring i sekretesslagen (1980:100), m. m.

1981/82:189 Ändring i datalagen (1973:289) m. m.

1981/82:190 Ändring i lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar
m. m.

1981/82:194 Upphävande av vissa äldre författningar i anslutning till en
allmän genomgång av Svensk författningssamling

1981/82:202 Højning av skatten på alkoholdrycker, m. m.

Nr 114

Torsdagen den
1 april 1982

Arbetsmarknads-
politiken

13 § Anmäldes och bordlades

Motionerna

1981/82:2394 av *Georg Andersson m. fl.*

Ansvarighet för närradio (prop. 1981/82:92)

1981/82:2395 av *Kerstin Anér*

1981/82:2396 av *Gösta Bohman m. fl.*

1981/82:2397 av *Gösta Bohman m. fl.*

1981/82:2398 av *Gösta Bohman m. fl.*

1981/82:2399 av *Gösta Bohman m. fl.*

1981/82:2400 av *Gösta Bohman m. fl.*

1981/82:2401 av *Arne Gadd m. fl.*

1981/82:2402 av *Pär Granstedt och Gösta Andersson*

1981/82:2403 av *Bengt Kindbom*

1981/82:2404 av *Bengt Kindbom m. fl.*

1981/82:2405 av *Göthe Knutson*

1981/82:2406 av *Göthe Knutson och Gullan Lindblad*

1981/82:2407 av *Joakim Ollén m. fl.*

1981/82:2408 av *Olof Palme m. fl.*

1981/82:2409 av *Lars Werner m. fl.*

Samordnad datapolitik (prop. 1981/82:123)

1981/82:2410 av *Kerstin Andersson* i Kumla och *Ann-Cathrine Haglund*

1981/82:2411 av *Gunnel Liljegren m. fl.*

1981/82:2412 av *Per-Olof Strindberg* och *Gunnel Liljegren*

Ändring i utlänningslagen (1980:376), m. m. (prop. 1981/82:146)

1981/82:2413 av *Bengt Kindbom* och *Britta Hammarbacken*

1981/82:2414 av *Tore Nilsson m. fl.*

1981/82:2415 av *Rolf Sellgren* och tredje vice talmannen *Karl Erik Eriksson*

Namnlag (prop. 1981/82:156)

14 § Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

*Meddelande om
frågor**den 1 april***1981/82:331** av *John Andersson* (vpk) till jordbruksministern om skogsgödslingens effekter på lavar:

I en slutrapport från naturvårdsverket, utförd av institutionen för fysiologisk botanik, redogörs för effekter av skogsgödsling på kvävefixerande lavar. I rapporten konstateras att "samtliga undersökta kvävefixerande lavar dör av behandling med ammoniumnitrat. På stora delar av Sveriges barrskogsbarande marker utgör lavarnas fixering den dominerande eller en av de dominerande källorna till biologiskt fixerat kväve och är av samma eller större storleksordning som summan av samtliga övriga kvävetillskott. Man kan förutsätta att en återkolonisation av lavar tar mycket lång tid på grund av deras långsamma tillväxt. För lavarnas del innebär våra rön att risk för utrotning av samtliga kvävefixerande lavar torde föreligga vid kvävegödsling av skogsmark. Risken omfattar hela arealen intensivt brukad skog i landet, dvs. merparten av vår skogbarande areal."

Med hänvisning till det anförda vill jag ställa följande fråga till jordbruksministern:

Avser jordbruksministern vidta några åtgärder i anledning av vad som framkommit i denna forskningsrapport?

1981/82:332 av *Filip Johansson* (c) till kommunikationsministern om kontrollen vid biltransport av virke:

Flottningsens upphörande i de flesta älvarna har lett till omfattande biltransporter av timmer och massaved. Tyvärr har många åkeriägare anledning till oro och osäkerhet inför de ofta förekommande kontroller och vägningar av virkeslasterna som länspoliserna verkställer. Detta sker även vid transporter på de mest hållbara vägarna och under vintern med meterdjup tjäle. Även relativt måttliga övervikter kan förorsaka åkaren flera tusen kronors böter och, vid en upprepad överlast, det flerdubbla bötesbeloppet. Detta förhållande medför dessutom att bilarnas kapacitet icke utnyttjas och att fraktkostnaderna ökas.

Med hänvisning till det anförda vill jag till statsrådet ställa frågan om han vill medverka till att dessa oformligheter kan minskas.

1981/82:333 av *Erik Börjesson* (fp) till ekonomi- och budgetministern om återbetalningen av mervärdeskatt till utomnordiska turister:

Utländska turister som gör inköp i Sverige har rätt att vid utresan få tillbaka den moms som man erlagt. Villkoret är att varan förs ut ur Sverige. Riksskatteverket har i anvisningar om skattefri varuförsäljning till utländska

turister m. fl. angivit de krav som bör ställas på innehållet i intyg vid försäljning till person bosatt utanför Norden. Intyget skall styrka att köparen i nära anslutning till leveransen utför varan ur landet. RSV har också angivit de krav som bör ställas på en intyggivare för att denne skall kunna godkännas.

Vid länsstyrelsen i Stockholms län godtas enligt uppgift att kontrollen och återbetalningen av mervärdeskatt sker i bl. a. Västtyskland. Det kan ifrågasättas om det är skäligt att intyg och kontroll som berättigar till restitution av mervärdeskatt förläggs till annat land.

Med anledning av det anförda hemställer jag att till budgetministern få ställa följande fråga:

Avser budgetministern vidta åtgärder, så att kontrollen av och återbetalningen av mervärdeskatt till utomnordiska turister inte får ske i land utanför Norden?

1981/82:334 av *Bengt Wiklund* (s) till utbildningsministern om privat sjöbefälsutbildning, m. m.:

Hösten 1981 startade tre Stockholmsrederier en privat sjöbefälsutbildning som kallas Stockholms sjöfartstekniska skola. Man har börjat med styrmansutbildning. Den diskussion som fördes kring beslutet i riksdagen att följa regeringens tidigare förslag om neddragning av utbildningen, som då motiverades med en överdimensionering, och riksdagens beslut kan inte leda till annan slutsats än att privata grupper med denna åtgärd "går runt" ett beslut som riksdagen fattat på förslag av regeringen. Dessutom utnyttjas ju i viss utsträckning den kommunala vuxenutbildningen, vilket väl också innebär att statliga resurser utnyttjas.

Med hänvisning till detta vill jag fråga utbildningsminister Jan-Erik Wikström:

Kan utbildningsministern redogöra för hur regeringen ser på denna sjöbefälsutbildning av styrmän som bedrivs och anordnas av vissa rederier i Stockholms kommun, samt för hur det för dagen ligger till med den av riksdagen beslutade flyttningen av navigeringssimulatoren från Stockholm till Göteborg?

1981/82:335 av *Britta Hammarbacken* (c) till statsrådet Ulla Tillander om möjligheterna till särskild prövning och förkortad studiekurs:

De metoder som använts i Djursholms samskola för att förbättra elevernas möjligheter till högre betyg har väckt stor uppmärksamhet.

Hur anser statsrådet att möjligheterna till särskild prövning och förkortad studiekurs skall användas inom skolväsendet?

Nr 114

15 § Kammaren åtskildes kl. 17.56.

Torsdagen den
1 april 1982

In fidem

BERTIL BJÖRNSSON

/Solveig Gemert